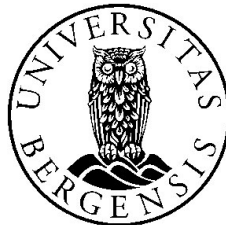

«Noe langt borte, og noe høyt oppe»

Representasjon i ikke-representative institusjoner:
Norges Høyesterett og den geografiske
dimensjonen i norsk politikk

Ingvild Misje

Masteroppgave

Våren 2021

Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

Abstract

Based on the theoretical works of Pitkin (1967) and Mansbridge (2003), this thesis discusses descriptive representation's legitimizing potential. Expanding the theoretical frameworks of Lipset and Rokkan (1967) and others, I argue that the descriptive representativeness of representatives is a geographical concept. The argument is discussed with reference to institutions that are not designed to represent, and the Norwegian Supreme Court is selected as the case of these institutions. My research question is: "To what extent and in what ways is it important for the Norwegian population that the justices on the Norwegian Supreme Court represent the geography of its jurisdiction?"

To answer the research question, I run several regressions on survey data, including survey experiment data, generated from the Norwegian Citizen Panel round 19 (2020). The results and interpretations of the analyses are validated through qualitative interviews of Norwegian mayors.

I find that it *is* important for the Norwegian population that the Supreme Court through its justices reflects Norway geographically. Geography matters. Particularly, residents from the periphery and from rural areas view geographical representation as important compared with residents located in the center and in urban areas. The conclusion is robust and independent of the information about the actual geographical composition of the Supreme Court provided to the respondent through the controlled experiment. This result speaks to the view of geographical representation being strong and firmly rooted in the population. It also tells us something about what the population wants Norway to be. Namely, an egalitarian nation-state where the periphery and the rural areas are fully recognized and accepted (Aardal 1994, 227; Aarebrot and Evjen 2014, 205).

Forord

Å skrive en masteroppgave viste seg å ikke være en ensom prosess, og jeg har mange jeg vil takke. Den største takken går til min veileder professor Gunnar Grendstad. Din pedagogiske formidling og ditt kritiske blikk på mine utkast har vært av stor betydning for min akademiske motivasjon gjennom det siste året med masteroppgaven, men også gjennom våre andre samarbeid siden høsten 2018. Det er fra oppgaven og disse prosjektene jeg tar med meg den største lærdommen fra årene på SAMPOL. Tusen takk for at jeg fikk ta del i Høyesterettsprosjektet, jeg ville ikke vært foruten.

Survey spørsmålet jeg behandler i oppgaven er det Gunnar Grendstad, Anne Lise Fimreite, Marta Eidheim, Henrik Litleré Bentsen, Jon Kåre Skiple og jeg som har utviklet. En stor takk til dere for at jeg fikk bruke disse dataene i anledning min master.

Det er flere som (på entusiastisk vis!) har kommet med faglige innspill til oppgaven. Tusen takk til Mari Skåra Helliesen som tok seg tiden til å kommentere utkastene mine grundig ved flere anledninger. Takk også til Ingrid Kvåle Faleide, Marta Rekdal Eidheim, Anne Lise Fimreite og Sveinung Arnesen for gode metodiske og analytiske forslag og diskusjoner.

Jeg har vært heldig med klassen og har mange av dere å takke. Av den grunn nevner jeg ingen navn. Jeg kommer til å savne de lange lesedagene med de lange lunsjpausene, køen foran toastmaskinen, memene jeg forstår og ikke forstår, treningene med SAMPOL-løpelag, quizene med the Mansplainers og støtten vi har klart å gi hverandre de gangene oppgaven og livet har slått oss midt i ansiktet. (Forresten, kan noen sende en e-post til driften?) Dørene hos meg vil stå åpne også i fremtiden: Jeg lover ikke å stille med middag, men kan by på knekkebrød, makrell i tomat og øl.

Så til de viktigste av de alle – tusen takk til mamma og pappa. I dere har jeg den største støtten.

Innhold

1. Innledning	1
1.1 Introduksjon: Forventningen om likemenn i kontorene etter deskriptive kriterier	1
1.2 Aktualisering: Synet på geografisk representasjon i Norges Høyesterett	2
1.3 Teoretiske, metodiske og empiriske bidrag	3
1.4 Problemstilling og hovedfunn: Et geografisk representativt Høyesterett er viktig	4
1.5 Oppgaven videre.....	4
2. Teori: Representasjon og geografi.....	6
2.1 Representasjonsbegrepet i endring	6
2.1.1 Innledning: Representasjon i legitimitetsbegrepets ramme	6
2.1.2 Pitkins klassiske representasjonsbegrep	9
2.1.3 Representasjonsbegrepet tenkt på nytt: Mansbridge sin tilnærming	10
2.1.4 Representasjon etter deskriptive karakteristika.....	12
2.1.5 Representativitet i institusjoner som ikke representerer	13
2.1.6 Representativitet i domstolene	14
2.2 Representanters geografiske representativitet	16
2.2.1 Et historisk opphav til geografisk konflikt.....	16
2.2.3 Rokkan og den territorielle skillelinjen mellom sentrum og periferi.....	18
2.2.4 En geografisk bevissthet	19
2.2.5 Cramer og den funksjonelle skillelinjen mellom by-land.....	20
2.2.6 Empirisk kontekst: Den geografiske dimensjonen i dagens politiske landskap	21
2.3 Begrepskart: «Representasjon» i et teoretisk system	22
3. Rettsliggjøring, domstoler og rekruttering av dommere.....	25
3.1 Domstolen som det institusjonelle utgangspunktet	25
3.1.2 Domstolens rolle i et moderne demokrati	25
3.2 Case: Norges Høyesterett	26
3.2.1 En ankes rettsutviklede potensial	27

3.2.2 Høyesteretts organisering og saksbehandling	28
3.2.3 Høyesteretts rettskompetanse og samfunnsinnflytelse	28
3.3 Innstillingsrådet for dommere	29
3.3.1 Innstillingsrådets utvelgelsesfaktorer.....	29
3.3.2 Utnevningssprosessen som grunnlag for tillit til domstolene.....	30
3.3.3 Geografisk grunnlag for rekruttering	31
3.3.4 Kartlegging av geografisk bakgrunn.....	32
4. Hypoteser: representasjon, geografi og Norges Høyesterett	33
4.1 H1: Viktigheten av geografisk representasjon i Høyesterett	33
4.2 H2.1, H2.2 og H2.3: Geografiske variabelers effekt på representasjonsspørsmålet	34
4.3 H3: Effekten av informasjon om Oslo-dominans i Høyesterett	35
5. Kontrollvariabelmetoden og den eksperimentelle metoden.....	37
5.1 Befolningsperspektivet og populasjonsbaserte undersøkelser	37
5.2 Kontrollvariabelmetoden og treatmentets effekt i eksperimentet.....	38
5.3 Bruken av vekter.....	40
5.4 Forskningsdesign	40
5.4.1 Introduksjonstekst til surveyspørsmålet.....	41
5.4.2 Spørsmålet som stilles og svarene som avgis	41
5.4.3 Treatment	42
5.5 Ordførerintervjuer som validering av mekanismer	45
5.5.1 Strategisk utvalg av informasjonsrike respondenter	46
5.5.2 Intervjuguide	47
5.5.3 Gjennomføring av rekruttering og intervju.....	47
5.5.4 Forskningsetiske retningslinjer	48
5.6 Oppsummering	49
6. Data.....	50
6.1 Norsk medborgerpanel	50

6.2 Tre geografiske variabler	51
6.2 Kontrollvariabler	52
6.3 Modelldiagnostikk	55
7. Analysene	57
7.1 Resultater fra de kvantitative analysene	57
7.1.1 Viktigheten av geografisk representasjon i Høyesterett	57
7.1.2 Geografiske variablers effekt på representasjonsspørsmålet	58
7.1.3 Den doble geografien	63
7.1.4 Effekten av informasjon om Oslo-dominans i Høyesterett.....	65
7.1.5 Fortolkning: Metodisk støy eller geososiologiske indikasjoner?.....	67
7.2 Ordførerintervjuer: Validering av funnene	68
7.2.1 Den doble geografisens preg	69
7.2.2 En sosiologisk dybde til det geografiske konseptet	70
7.2.3 Høyesterett: Langt borte, høyt oppe.....	72
7.2.4 En indre forståelse sin symbolske og substansielle betydning	72
7.2.5 Rekruttering: «Vettet er jevnt fordelt».....	73
7.2.6 Oppsummering.....	74
7.3 Analysene under ett	74
8. Konklusjon.....	77
8.1 Oppgaven oppsummert.....	77
8.2 Diskusjon av hovedfunn	78
8.3 Geografisk representasjon viktig – hva så?	80
9. Litteratur.....	82
Appendiks	89
A: Semistrukturert intervjuguide	89
B: Informasjon- og samtykkeskriv	91
C: Forutsetninger, OLS.....	93

D: Tabeller, OLS-analyser.....	95
E: Logistiske regresjonsanalyser	98
F: OLS-analyser med vekta data	100
G: OLS-analyser med treatment som kontrollvariabel.....	102

Liste med tabeller og figurer

Tabell 2.1 Oppgavens representasjonsmodeller	8
Tabell 5.1 Et tilretteleggende, «within-subjects» eksperiment	44
Tabell 5.2 Et manipulerende, «between-subjects» eksperiment	45
Tabell 6.1 Variabler i oppgavens multivariate regresjonsanalyser	54
Tabell 6.2 Variabler i oppgavens eksperimentanalyser	55
Tabell 7.1 Svarfordeling på representasjonsspørsmålet	58
Tabell 7.2 Verken en forsterket eller forminsknet effekt av den doble geografien	65
Tabell 7.3 Synet på geografisk representasjon som viktig er uavhengig av treatment	66
Figur 2.1 Innledende geografiske begreper	17
Figur 2.2 Begrepskart: «Representasjon» i et teoretisk system	23
Figur 3.1 Oslo-dominans i Norges Høyesterett	32
Figur 5.1 Intervjuenes utvalgsstrategi	47
Figur 7.1 Analyseplan	57
Figur 7.2 Viktigere for periferien med et geografisk representativt Høyesterett	60
Figur 7.3 Viktigere for de lengre fra Oslo at Høyesterett er geografisk representativt	61
Figur 7.4 Viktigere for de i spredtbygde strøk at Høyesterett er geografisk representativt ...	62
Figur 7.5 Verken en forsterket eller forminsknet effekt av den doble geografien	65
Figur 7.6 Ingen heterogene treatment-effekter i synet på geografisk representasjon	67

1. Innledning

1.1 Introduksjon: Forventningen om likemenn i kontorene etter deskriptive kriterier

Eksisterer en forventning om at bare med likemenn i kontorene, vil ens brøl fra bakken bli anerkjent og akseptert? I så fall har beslutninger truffet av dem som avspeiler befolkningen deskriptivt, et legitimerende potensial. Slik argumenterer Mansbridge (2003) og andre i den nyere representasjonslitteraturen, der det har blitt stadig mer vanlig å fokusere på hvem beslutningstakeren er og hvem beslutningstakeren representerer (Arnesen og Peters 2008, 869). For det representative demokratiet antar at en representants bakgrunn og person kan ha betydning for synspunkter, beslutninger, legitimitet og gjennomslagskraft (Lægreid og Olsen 1978). Spørsmålet er hvordan dette stiller seg i institusjoner som ikke har som formål å representere.

Tilnærmingen til politisk representasjon utover valgmekanismen alene, er motivert av valgsystemet selv. For med politiske kontekster der stemmeaktiviteten er nedgående og partiloyaliteten svekket (Bíba 2015, 153), stiller statsvitere spørsmål om hva som i dag bidrar til å sikre et beslutningsorgans legitimitet og tillit (Mansbridge 2003, 525). Forskning peker på betydningen av felles karakteristika mellom representanter og representerte, i det minste for noen grupper og særlig for tradisjonelt underrepresenterte (Young 1990).

Internasjonale studier viser for eksempel at kvinner, mer enn menn, foretrekker å bli representert av kandidater av samme kjønn (Rosenthal 1995), og at LGBT-representasjon i lovgivende forsamlinger styrker denne gruppens rettigheter (Reynolds 2013). Samtidig finner Gay (2002) i sin studie at svarte velgere føler seg like godt representert av både svarte og hvite lovgivere. Forskningen på den symbolske og substansielle betydningen av deskriptiv representasjon er sprikende, og har hovedsakelig konsentrert seg om representanter i lovgivende forsamling (Saward 2010, 298; Costa mfl. 2018, 303).

Men også ikke-valgte beslutningstakere har myndighet til å påvirke lovgivning og samfunnsutvikling. Selv om disse ikke nødvendigvis har som formål å representere, representerer de nødvendigvis likevel (Rehfeld 2009). Det trenger ikke å komme til uttrykk i beslutningens utfall, men det kan likevel være en forventning i befolkningen om at en slik sammenheng eksisterer. Med utgangspunkt i symbolske effekter av beslutningstakernes sosiale biografi, skriver Lægreid og Olsen i sin forskning at «en større representativitet gjennom et

bredere rekrutteringsgrunnlag kan oppfattes som en demokratisering av forvaltningen, og dermed som et gode i seg selv» (1978, 16).

Dermed bør statsvitenskapen kaste lys på den representative siden til organer også utover det lovgivende. Hvilke politiske preferanser og interesser beslutningstakere her representerer, er stort sett ukjent for befolkningen. Med utgangspunkt i beslutningstakeres karakteristika, kan individet likevel trekke konklusjoner om politisk partiskhet basert på deskriptivt fellesskap og utenforskap. I oppgaven undersøker jeg hvordan dette stiller seg i norsk kontekst.

1.2 Aktualisering: Synet på geografisk representasjon i Norges Høyesterett

Hvilke karakteristika som til enhver tid er viktige i politisk sammenheng varierer (Piktin 1967, 87), men i den norske konteksten er den geografiske dimensjonen i ferd med å vekkes til live (Eidheim og Fimreite 2020a). Befolkningen utenfor Oslo og utenfor byene sin mobilisering for distriktenes interesser, har vært et gjentakende tema i norsk historie (Lipset og Rokkan 1967) og er på den politiske agendaen også nå. I dag er Senterpartiets høye oppslutning det fremste uttrykket på en sammenheng mellom distriktmisnøye og distriktkrav om representasjon. Innenfor geografiske kontekster, har slike sammenhenger å gjøre med økonomiske, sosiale og kulturelle forhold og forskjeller – mellom vi og dem (Almås mfl. 2020). Så er et viktig spørsmål om den geografiske dimensjonen også strukturerer preferanser om representasjon i institusjoner utover den lovgivende.

Jeg tar med meg spørsmålet inn mot den tredje statsmakten og bruker kontramajoritetsinstitusjonen¹ Norges Høyesterett som case. For det første er slike analyser aktuelle fordi institusjonelle utviklingstrekk i vår tid påvirker fordelingen av makt mellom lovgivende, utøvende og dømmende organ. Økt rettsliggjøring og sterkere prejudikat setter autoritet, legitimitet og representativitet i den tredje statsmakten og det moderne demokratiet på forskningens agenda (Shapiro og Stone Sweet 2002, 3). For det andre er domstolenes legitimitet under debatt også i Norge, og nye offentlige utredninger skriver at en mer geografisk differensiert rekruttering til Høyesterett kan gi tillit til domstolsystemet som helhet (NOU 2019: 17, 144).

I lys av disse forholdene, er det særlig interessant at av dagens 20 høyesterettsdommere, er 14 født i Oslo-området, 18 har utdannelsen sin fra Oslo og 17 har tilbrakt minst 80 prosent av sitt

¹ Begrepet gjelder institusjoner som per definisjon ikke har som formål å representere befolkningen.

yrkesaktive liv i Oslo. Et aktuelt spørsmål er om dette har noe å si for befolkningens syn på landets øverste domstol, i en kontekst der den geografiske dimensjonen igjen mobiliserer.

1.3 Teoretiske, metodiske og empiriske bidrag

Oppgaven gir to teoretiske bidrag. Det første bidraget er analysen av representasjon i institusjoner som ikke er konstruert for å representere. I litteraturen har det vært langt mer vanlig å studere representanters representativitet med blick på folkevalgte beslutningstakere og valgmekanismen. Men denne mekanismen er i dagens politiske landskap ikke en tilstrekkelig kilde til legitimitet (Mansbridge 2003). Da kan nye innfallsvinkler gi et nødvendig og nyansert bilde av representasjonsbegrepet slik det i dag blir oppfattet. Også oppgavens andre teoretiske bidrag gir representasjonsbegrepet et nytt preg, for jeg analyserer det i sammenheng med geografiske variabler. I forskning på representasjon, tillit og legitimitet har tidligere studier i stor grad latt slike variabler ha kontrollfunksjoner i regresjonsanalyser (Stein mfl. 2019, 1). I oppgaven undersøker jeg om geografi også kan forklare.

Samtidig gir oppgaven metodiske bidrag. Gjennom en populasjonsbasert undersøkelse analyserer jeg befolkningens perspektiv på representasjon. Grill skriver at en slik tilnærming er underkommunisert i forskningen: «(...) it is remarkable how little attention has been paid to ordinary citizen's fundamental ideas and expectations about representation» (2007, 3). Særlig er befolkningsperspektivet viktig når domstolens representative side er tema, for det er ikke tilstrekkelig for den tredje statsmaktens tillit at dommere reelt sett er uavhengige og upartiske (NOU 1999: 19, 13). Et viktig hensyn er at folket også oppfatter det slik (NOU 2019: 17, 25).

Til slutt og i sammenheng med oppgavens empiriske bidrag, er det originale data som blir analysert. Anne Lise Fimreite (UiB), Gunnar Grendstad (UiB), Marta Eidheim (UiB), Jon Kåre Skiple (NORCE), Henrik Litleré Bentsen (NORCE) og jeg utviklet tre surveysspørsmål som ble stilt til deltakerne i Norsk medborgerpanel (NMP) høsten 2020. Surveysspørsmålet jeg bruker i denne oppgaven er et eksperiment (r19k1dommere3, heretter referert til som «representasjonsspørsmålet»), og har ikke tidligere blitt analysert. Videre er det et viktig element og bidrag at analysene er validert gjennom fire kvalitative intervjuer med ordførere i Nord-Norge. Intervjuene bidrar til å validere mekanismene indikert av de kvantitative hovedanalysene, samt å styrke den helhetlige forståelsen av oppgavens tema. Med en slik flermetodisk tilnærming har jeg et tilstrekkelig datamateriale for å kunne besvare oppgavens problemstilling.

1.4 Problemstilling og hovedfunn: Et geografisk representativt Høyesterett er viktig

Jeg undersøker befolkningens syn på geografisk representasjon i Norges Høyesterett, gjennom følgende problemstilling:

«I hvilken grad og på hvilket vis er det viktig for den norske befolkningen at dommere i Norges Høyesterett avspeiler samfunnet, gjennom en bredere geografisk representasjon?»

Jeg finner at det *er* viktig for den norske befolkningen at Høyesterett avspeiler Norge geografisk. Resultatet påvirkes av geografiske variabler, for særlig styrker det å være fra periferien (altså områder utenfor sentrum/hovedstaden) og fra bygder synet på representasjon som viktig, sammenliknet med beboere i henholdsvis sentrum og i storbyer. Konklusjonen er robust og uavhengig av informasjonen respondenten har om Høyesteretts sterke Oslo-dominans. Dermed er inntrykket at synet på geografisk representasjon står sterkt og ligger fast hos befolkningen. Samtidig handler det om hva befolkningen ønsker at Norge skal være. Nemlig en egalitær nasjonalstat der også periferiens og bygdenes annerledeshet blir anerkjent og akseptert (Aardal 1994, 227; Aarebrot og Evjen 2014, 205). Det utløser krav om geografisk representasjon, for som en nordnorsk ordfører formulerte det i det ene intervjuet: «De kan umulig være våre likemenn, de som sitter i Oslo».

1.5 Oppgaven videre

Oppgaven fortsetter med et tredelt teorikapittel. I kapittel 2.1 blir representasjonsbegrepet presentert gjennom Hanna Pitkin (1967) og Jane Mansbridge (2003) sine modeller. Forfatterne står på hver sin side av et teoretisk skifte, og er særlig uenige omkring funksjonen til deskriptive former for representasjon. Diskusjonen forlenges i kapittel 2.2, der representanters representativitet blir presentert som et *geografisk* konsept i norsk kontekst. Påstanden om at den geografiske dimensjonen er viktig i synet på likemenn, avledes av arbeider fra Stein Rokkan og kollegaer, samt Katherine Cramer (2012) og andre som diskuterer geografis sosiologiske tillegg. Det hele oppsummeres i et begrepskart i kapittel 2.3.

Kapittel 3 er et kontekstkapittel, som introduserer spørsmål om legitimitet og representativitet i den tredje statsmakten. Leseren blir kjent med Norges Høyesteretts rolle og ansvar, og får en innføring i hvem som her dømmer og etter hvilke kriterier disse er rekruttert. Kapittelet er viktig for å forstå at alt dette kan ha implikasjoner for befolkningens tillit til rettssystemet.

Oppgavens første kapitler utgjør grunnlaget for hypotesene som utvikles i kapittel 4. Disse hypotesene blir testet gjennom metodene beskrevet i kapittel 5, det vil si gjennom OLS-

regresjoner i form av kontrollvariabelmetoden og enklere bivariate regresjoner for å analysere surveyspørsmålets eksperiment. Altså har surveyspørsmålet et eksperimentelt design, som gjør det mulig å undersøke hvorvidt respondentenes svar er påvirket av informasjon om den sterke Oslo-dominansen i dagens Høyesterett. I kapittel 5 skriver jeg også om kvalitative intervju som en metode for å validere de kvantitative resultatene og fortolkningen av disse.

Videre er det kapittel 6 som presenterer de kvantitative dataene fra Norsk medborgerpanel, som blir brukt i oppgavens hovedanalyser. Disse analysene, samt resultatene fra intervjuene, blir presentert i kapittel 7 – først separat og så sett under ett. Det er først og fremst i oppgavens konklusjonkapittel, kapittel 8, at hovedfunnene diskuteres i lys av oppgavens teoretiske rammeverk.

2. Teori: Representasjon og geografi

I denne oppgaven er teorikapittelet delt inn i tre deler. Først, i kapittel 2.1, kommer en teoretisk gjennomgang av representasjonsbegrepet i endring. I forlengelsen av denne diskusjonen, og særlig med utgangspunkt i Pitkin (1967) og Mansbridge (2003) sine uenigheter om deskriptiv representasjons legitimerende potensial, kommer kapittel 2.2. Her, og gjennom Rokkan og forfattere i hans ettertid, diskuterer jeg om den geografiske dimensjonen i norsk politikk strukturerer preferanser og krav om geografisk representasjon. Til slutt oppsummerer kapittel 2.3 teoridelene ved hjelp av et begrepskart, med mål om å gjøre teorikapittelets sammenhenger eksplisitte.

2.1 Representasjonsbegrepet i endring

2.1.1 Innledning: Representasjon i legitimitetsbegrepets ramme

Statsvitere har som oppgave å studere hvorvidt institusjoner samlet bidrar til å sikre det politiske livs legitimitet (Mansbridge 2003, 525). Med legitimitetsbegrepet forsøker man å finne det rådende systems rett til å styre (Hagtvet 1987, 8), og like viktig, hvorfor mennesker som bebor et territorium finner denne retten gyldig (Aarebrot og Evjen 2014, 7). Det forutsetter nasjonale samlingsprosjekt som anerkjenner og aksepterer periferien og bygdene sin annerledeshet (Aardal 1994, 227; Aarebrot og Evjen 2014, 205). For det er fra hele folket makten utgår i demokratiske samfunn.

Dermed praktiseres makt gjennom folkets representanter, i representative demokrati (Achen og Bartles 2017, 1; Urbinati og Warren 2008, 389). I oppgaven holder jeg fokus på hvordan representasjon bidrar til demokratisk og legitim beslutningstaking. Det skjer mest direkte i det lovgivende organ, hvor beslutningstakere får fullmakt gjennom valg. Som en konsekvens knytter litteraturen i hovedsak representasjonsbegrepet til denne sammenhengen (Saward 2010, 298; Costa mfl. 2018, 303). Spørsmålet jeg stiller i oppgaven, er likevel om beslutningstaking også utenfor det lovgivende organet bør følge representasjonsmodellenes logikk.

I en slik diskusjon er det seks representasjonsmodeller jeg anser som særlig viktige. Modellene inneholder argumenter som er delvis overlappende og delvis motstridende, men jeg håper at tabell 2.1 bidrar til oversikt. Her tar den første kolonnen for seg det mest innflytelsesrike bidraget til litteraturen om representasjon, nemlig Hanna Pitkins «The Concept of Representation» (1967). Det klassiske rammeverket fortsetter å være utgangspunktet for de fleste teoretiske og empiriske studier av representasjon (Celis mfl. 2008, 100), og denne

oppgaven føyer seg inn i rekken. Men i tråd med utvikling i nyere litteratur, møter konseptene Pitkin utvikler og slutter seg til motstand også her. I spissen for det teoretiske skiftet, er Mansbridge med artikkelen «Rethinking Representation» fra 2003 (se den andre kolonnen i tabell 2.1). Her skisserer forfatteren nyere representasjonsmodeller, som jeg i kapittel 2.1.3 diskuterer med vekt på hvordan de likner og skiller seg fra Pitkins modeller.

En slik komparativ tilnærming kan også leses fra tabell 2.1, hvor modellene som berører samme aspekt, er plassert ved siden av hverandre. Den nederste raden er den viktigste, for her gis representantens deskriptive kriterier oppmerksomhet. Som jeg kommer til i kapittel 2.1.5 og 2.1.6, inviterer en slik tilnærming til den viktige diskusjonen om betydningen av representasjon utover det lovgivende organ. For også ikke-valgte beslutningstakere har myndighet til å påvirke samfunnsutviklingen og lovgivningen. Det sentrale argumentet i denne delen av teorikapittelet, er at vi derfor må være oppmerksomme på hvem disse representerer.

Tabell 2.1 Oppgavens representasjonsmodeller

<p>Representasjonsbegrepet før: Pitkin, «The Concept of Representation» (1967)</p>	<p>Representasjonsbegrepet tenkt på nytt: Mansbridge, «Rethinking Representation» (2003)</p>
<p><i>Substansiell representasjon</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Valgmekanismen er sentral, løftebasert modell • Lovgiveren representerer velgerens preferanser • Hierarkisk organisering: Kombinerer en delegatbasert logikk med velgeren øverst i hierarkiet og en trustee-basert logikk med lovgiveren øverst i hierarkiet • <i>Legitim og tilstrekkelig modell</i> 	<p><i>Promissory representation</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Valgmekanismen er sentral, løftebasert modell • Lovgiveren representerer velgerens preferanser • Hierarkisk organisering: Tilfeller med ukrySTALLISerte interesser vil gi en trustee-basert modell med et elitistisk preg, selv om idealet er en delegatbasert logikk med velgeren på øverst i hierarkiet • <i>Legitim, men utilstrekkelig modell</i>
	<p><i>Anticipatory representation</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Valgmekanismen er sentral, men vektlegger også en deliberativ kommunikasjon mellom valg • Lovgiveren representerer den fremtidige velgerens foretrukne preferanser • Hierarkisk organisering: Forsøker å minimere trustee-basert logikk ved å inkludere velgeren i deliberative prosesser mellom valg • <i>Legitim, men utilstrekkelig modell</i>
<p><i>Symbolsk representasjon</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Karikert kommunikasjon gjennom valgmekanismen. Spiller på symboler. • Lovgiveren er uinformert av velgerens faktiske interesser • Hierarkisk organisering: Trustee-basert logikk, fordi en delegatbasert logikk vil ikke være mulig • <i>Illegitim modell</i> 	
<p><i>Deskriptiv representasjon</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Karikert kommunikasjon gjennom valgmekanismen. Spiller på karakteristika. • Lovgiveren er uinformert av velgerens faktiske interesser • Hierarkisk organisering: Trustee-basert logikk, fordi en delegatbasert logikk vil ikke være mulig • <i>Illegitim modell</i> 	<p><i>Gyroskopisk (deskriptiv) representasjon</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Velgerens preferanser og lovgiverens løfter er ikke sentralt gjennom valgmekanismen. • Lovgiveren og velgerens felles karakteristika avslører felles politiske preferanser • Hierarkisk organisering: Egalitært forhold gjennom felles karakteristika, som fører til indirekte deliberativ kommunikasjon • <i>Legitim modell, med substansiell og symbolsk effekt</i>

2.1.2 Pitkins klassiske representasjonsbegrep

Pitkin oppsummerer representasjonsbegrepets kjerne med det følgende paradoks: «somebody or something not literally present is nevertheless present in some non-literal sense» (2004, 335). Med dette introduserer forfatteren et tilsynelatende uforenlig konsept. Men i påstanden hviler forventninger om at borgernes manglende deltakelse i beslutningsprosessen kan bøtes for, gjennom representative ordninger. Det skjer ved at representanter «[act] in the interest of the represented, in a manner responsive to them» (Pitkin 1967, 209). Representasjon refererer dermed til aktiviteten som utføres på vegne av andre, i deres interesse (113).

Så eksisterer det ifølge Pitkin former for representasjon som ikke ivaretar definisjonens betingelser, og som bidrar til karikert kommunikasjon og illegitim beslutningstaking (Bíba 2015, 153; Celis mfl. 2008, 100). Forfatteren forklarer det med et sitat fra Hans Wolff: «The making present of A by [B] is merely a formula; what is important is how that is to be understood, what it means, under what circumstances and assumptions it is possible and how it is justified» (Pitkin 1967, 9). Dermed vil ikke alle forsøk på representasjon nå sitt formål om å gjøre en beslutning demokratisk og legitim. Særlig peker Pitkin på former for formell, symbolsk og deskriptiv representasjon, hvor lovgiverne står for heller enn handler for borgeren (61). Faren er lovgivning rettferdiggjort med vage, irrasjonelle og emosjonelle argumenter, uinformert av borgernes faktiske interesser (Bíba 2015, 157).

Først når lovgivernes aktivitet kommer som en konsekvens av velgernes foretrukne preferanser, bruker Pitkin begrepet *substansiell* representasjon (1967, 209). Det er representantenes etiske forpliktelse at beslutningstakingen skjer i en slik rekkefølge (Celis mfl. 2008, 100; Urbinati og Warren 2008, 401). Tross alt krever demokratisk beslutningstaking at lovene responderer med borgernes preferanser (Rehfeld 2009, 216). Slik er lovgiverne i første rekke delegater som arbeider etter tydelige mandater. Det er særlig nødvendig når saker berører velgernes personlige preferanser (Celis mfl. 2008, 101).

Likevel er representasjon etter slike mekanismer i beste fall et ideal, for Pitkin vedgår at det finnes politiske områder hvor representantene vet bedre (Celis mfl. 2008, 101). Det gjelder saker hvor representanter antas å ha overlegen kunnskap og erfaring, i tråd med Edmund Burkes «concept of a trustee» (Mansbridge 2011, 623). Dette konseptet møter motstand i litteraturen: Når representanten tar uavhengige beslutninger etter egne vurderinger, er det flere som kritiserer den tillitsbaserte modellen for å gi representasjonsbegrepet et elitistisk preg (se eksempelvis Urbinati og Warren 2008, 401; Rehfeld 2009, 215; Mansbridge 2011, 623). Det

innebærer et syn på agenten (lovgiveren) som å tilhøre toppen av makthierarkiet og prinsipalen (borgeren) bunnen, til tross for enighet om den egentlige kilden til makt er folket. Forfattere i nyere tid omtaler tilnærmingen som representasjonsbegrepet *før*. Det indikerer et teoretisk skifte.

2.1.3 Representasjonsbegrepet tenkt på nytt: Mansbridge sin tilnærming

Blant dem som retter kritikk mot et elitistisk prinsipal-agent-syn er Jane Mansbridge. I den anerkjente 2003-artikkelen «Rethinking representation» kategoriserer hun representasjon etter fire modeller («promissory», «anticipatory», «gyroscopic» og «surrogate»²). Det gjør hun ut fra teoretiske og empiriske forventninger om hvilke former for representasjon som bidrar til demokratisk legitimitet (Williams 2012, 803). Som det kommer fram av modelloversikten i tabell 2.1, beskriver Mansbridge at alle representasjonsmodellene kan ha legitime bidrag, og i artikkelen blir det vektlagt at kriteriene sammen kan gjøre representasjon demokratisk (2003, 515). Det står i kontrast til Pitkins tilnærming, som avviser representasjonsmodeller med kriterier utover den substansielle representasjonsmodellen hun selv skisserer.

I Mansbridge sin representasjonsmodell «promissory representation», er valgmekanismen den primære forklaringen, sammen med løftene som gis og ikke gis av politiske kandidater i forkant av valget (2003, 515). Det er i likhet med Pitkins substansielle representasjonsbegrep, og modellen er i så måte av det gamle slaget. Pitkin og Mansbridge er enige om at en slik representasjon først blir legitim når det eksisterer sanksjonsmidler velgere kan benytte seg av hvis den folkevalgte ikke oppfyller sine løfter. Utfordringen er, ifølge Mansbridge, at asymmetrisk tilgang til informasjon mellom representanter og representerte gjør det umulig for velgeren å foreta seg en slik vurdering (2003, 516). Det bryter med representasjonsmodellenes forutsetninger, argumenterer hun.

Mansbridge deler dermed ikke Pitkins syn på at løftebasert representasjon er en tilstrekkelig kilde til et legitimt representativt system (Celis mfl. 2008, 100). Like mye handler det for Mansbridge om at politiske saker kan komme til, i ettertid av valget. Nye politiske agendaer gir ukrySTALLISerte interesser når politiske kandidater ikke har inntatt en offentlig posisjon i saken (Mansbridge 1999, 643). Dersom det ikke eksisterer løfter i forkant av valget, kan ikke velgeren ytre sine preferanser gjennom valgmekanismen. Det reiser igjen spørsmål om

² «Surrogate representation» er mindre relevant for oppgaven og blir derfor ikke behandlet her. Modellen handler om lovgivere som representerer utover sitt eget valgdistrikt (Mansbridge 2003, 515).

beslutningstakingens grunnlag og legitimerende potensial. Slik sår Mansbridge tvil om de tidligere representasjonsmodellenes forklaringskraft.

Spørsmålet om ukrystalliserte interesserer blir behandlet i modeller som introduserer representasjonsbegrepet på nytt. Mansbridge viser til modellen for «anticipatory representation» (2003). Her er premisset at folkevalgtes aktivitet i første rekke responderer til den fremtidige velgerens antatte preferanser, heller enn løftene som ble gitt under forrige valg (515; 2011, 627). Det er et strategisk konsept som har viktige konsekvenser: «Anticipatory representation (...) replaces constituent's transmission of will with the representative's power to please, and shifts normative scrutiny from the process of accountability to the quality of deliberation throughout the representative's term in office» (2003, 520). Med dette introduseres nye normer for kommunikasjon mellom representanter og representerte. Som sitatet peker på, får representasjonsbegrepet et deliberativt tillegg (Urbinati og Warren 2008, 401).

Det deliberative aspektet er fremtredende i nyere litteratur, også i andre arbeider enn de fra Mansbridge. Bidrag som tenker nytt om representasjonsbegrepet, finner den aggregative valgfunksjonen som et utilstrekkelig substitutt for borgernes manglende deltakelse i beslutningstakingen (Mansbridge 1999, 634; Urbinati og Warren 2008, 393; Bohman 2012, 74). Det teoretiske skiftet kommer av politiske kontekster der nedgående stemmeaktivitet og svekket partiloyalitet (Bíba 2015, 153) har gjort valgsystemets legitimerende effekt svakere (Näsström 2011, 504). Utover stemmeseddelen kreves en mer dynamisk kontakt mellom prinsipalen og agenten, i form av diskusjon, rådslag og åpenhet. Slik får beslutningstakerne tilgang til ny informasjon og nye perspektiver. Og slik er beslutningstakingen i større grad informert om dens konsekvenser for berørte grupper og for samfunnet som sådan (Mansbridge 1999, 634).

Dermed, og som Bohman skriver det, «[Every deliberative system] must link free and open communication in the public sphere to empowered participation by citizens in decision-making» (2012, 74). Men ikke nødvendigvis krever dette omfattende institusjonell omstrukturering, argumenterer Mansbridge. Det deliberative tillegget kan komme i form av representasjon etter deskriptive kriterier (1999, 628; 629). Jeg skal under neste overskrift vise til denne diskusjonen, hvor lovgivernes deskriptive karakteristika blir viktige. Deretter undersøker jeg hvorvidt disse argumentene viser seg gjeldende også for beslutningstakere i ikke-representative organer.

2.1.4 Representasjon etter deskriptive karakteristika

Det er gjennom Mansbridge sin modell for «gyroscopic representation» at sammenhengen mellom deliberative egenskaper og deskriptiv representasjon best kommer frem: «[D]eliberative functions of democracy requires descriptive representation far more than does the aggregative function» (1999, 629). Paradoksalt nok er sammenhengen slik fordi behovet for kommunikasjon forsvinner, eller skjer indirekte, når beslutningstakeren og borgeren har felles karakteristika. Under forutsetning av tilstrekkelig likhet mellom representanter og representerte, er kommunikasjonen i så måte til stede på et internt og automatisk vis (2011, 622).

I den gyroskopiske representasjonsmodellen forklares dette paradokset med antakelsen om at felles erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende politiske interesser, uttrykt i form av deskriptive likheter og såkalt «mirror representation» (Mansbridge 1999, 629; Graham 2004, 158). Ved å se innover og på prinsipper utviklet gjennom ens egen bakgrunn, vil representanten kjenne velgernes preferanser (Mansbridge 2003, 521; Williams 2012, 803). En representant som er lojal mot egne interesser, vil på samme tid være lojal mot velgeren (Mansbridge 2003, 521). Det indikerer et egalitært syn på aktørenes forhold, i kontrast til tidligere litteratur som forklarte tillitsforholdet etter elitistiske begreper (2011, 623). Dermed er rekruttering etter tilstrekkelige likhetstrekk i representasjonsmodellens kjerne, heller enn velgernes behov for å føre kontroll og ilegge sanksjoner (2003, 520).

Slik innebærer gyroskopisk representasjon forventninger om substansiell innflytelse, fordi antakelsen er at representantens karakteristika har reell påvirkning på den politiske beslutningstakingen (Graham 2004, 159). Men også de symbolske følgene av gyroskopisk representasjon kommer frem i representasjonsmodellen. Her er argumentet at signalene en forsamling sender til sitt publikum kan være av betydning. Phillips berører følgende aspekt: «[T]here is something distinctly odd about a democracy that accepts a responsibility for redressing disadvantage, but never sees the disadvantaged as the appropriate people to carry this through» (1995, 44). Gjennom representanter som likner en selv, kan velgeren få følelsen av å være inkludert i beslutningstakingen. Det kan i seg selv gjøre en avgjørelse legitim, uavhengig av beslutningen som blir tatt (Mansbridge 1999, 651).

Med fokus på gyroskopisk representasjon, og dets substansielle og symbolske betydning, etablerer Mansbridge et representasjonsbegrep som skiller seg fra litteraturens tidligere tilnærminger. I sine arbeider mente Pitkin at oppmerksomhet mot institusjoners sammensetting

ville sette institusjoners politiske aktivitet i skyggen (Celis mfl. 2008, 100). Det er ikke troverdig, het det i denne litteraturen, at beslutningstakerne er viktigere for spørsmålet om legitimitet enn beslutningene i seg selv. I dag er det annerledes: Nyere representasjonsmodeller fokuserer på hvem kandidaten er, i tillegg til hva kandidaten gjør. Antakelsen er at representasjon etter deskriptive kriterier også kan nå sitt formål, nemlig å gi en beslutning tilstrekkelig legitimitet. Så er spørsmålet hvordan dette stiller seg i institusjoner som ikke er konstruert for å representere.

2.1.5 Representativitet i institusjoner som ikke representerer

Ikke alle institusjoner og organer har som formål å representere. Ifølge Max Weber er nasjonens samlingsprosjekt vellykket, men ikke i mål (Aarebrot og Evjen 2014, 190), når staten hviler på en legal-rasjonell autoritet (Steffek 2003, 260). Det innebærer myndighet til å befale og plikt til å adlyde, i kraft av etablerte lover og regler. I prinsippet gjør dette personen som befaler uinteressant: Politikvinnen, byråkraten og dommeren forvalter bare lovene folkevalgte har vedtatt. Kravet om representasjon i moderne stater er derfor i hovedsak rettet mot lovgivende organer (Mill 2000, 71).

Som vi har sett avspeiles dette i litteraturen, som i hovedsak knytter representasjonsbegrepet til folkevalgte organer (Saward 2010, 298; Costa mfl. 2018, 303). Men det eksisterer også substansielle bidrag på feltet som utfordrer og utvider en slik ensrettet tilnærming. Blant dem er Andrew Rehfeld, som med sitt arbeid «contributes to a more general theory of political representation that can be applied to nonelectoral and nondemocratic contexts» (2009, 214). I denne oppgaven deler jeg forfatterens syn om at det er rollen en aktør har som beslutningstaker representasjonsbegrepet må ses i lys av. I så måte er enhver med myndighet til å påvirke lovgivning og samfunnsutviklingen per definisjon en representant.

Dermed utløses spørsmål om representativitet også utover lovgivende organer, blant annet fordi det politiske livs legitimitet forutsetter et samlingsprosjekt som anerkjenner og aksepterer periferien og bygdene sin annerledeshet (Aardal 1994, 227; Aarebrot og Evjen 2014, 205). Det henger sammen med antakelsen om at beslutningstakeres bakgrunn og person kan ha betydning for synspunkter, beslutninger, legitimitet og gjennomslagskraft. Hvorfor skulle representative institusjoner ellers settes sammen ut fra en slik oppfatning?

I norsk sammenheng har temaet særlig fått oppmerksomhet i studier av byråkratiet (se Lægreid og Olsen 1978; Christensen mfl. 2018). Overordnet dreier teoriene seg om rekrutteringsveier til offentlige stillinger, som fra et normativt ståsted ikke bør avhenge av snevre sosiale, politiske

og geografiske utgangspunkt. Dermed, og med det demokratiske mål for øye, bør ikke byråkrater fremstå «som en sammensveiset elite med et enhetlig perspektiv». Dette skriver Læg Reid og Olsen (1978, 12) i sine studier av norske departement, og slike studier er fortsatt aktuelle. Påstanden rokker ved den legal-rasjonelle autoritetens tilstrekkelighet i ikke-representative organer.

Læg Reid og Olsen (1978) er i stor grad i tråd med argumentasjonen til Mansbridge (2003), når de forklarer hvorfor representasjon i byråkratiet er viktig. De peker for det første på den symbolske betydningen av gyroskopisk eller deskriptiv representasjon. Hvis en snever representasjon i forvaltningen er et uttrykk for sosiale og politiske skjevheter i samfunnet, mener forfatterne at dette kan svekke forvaltningens legitimitet og dermed også den offentlige politikens gjennomslagskraft (1978, 16). Ifølge forfatterne kan rekrutteringsmønstre i så måte knyttes direkte til det demokratiske regimets overlevelsesmuligheter (12). Et bredere rekrutteringsgrunnlag kan derfor være et gode i seg selv, uavhengig av hvilke effekter det får for avgjørelsene som blir tatt (16).

For det andre viser Læg Reid og Olsen (1978) til teoriene om det representative byråkratiet, som bruker det deskriptive perspektivet til å utløse forventninger om indirekte substansiell representasjon. I motsetning til organisasjonsteorier som peker på institusjonens evne til å forme, disiplinere og kontrollere de ansatte (8), vektlegger det representative byråkratiet sosial og geografisk bakgrunn som viktig for den ansattes forvaltningsatferd (7). Forventningen er at byråkratenes karakteristika påvirker tankemåter, oppfatninger og holdninger, og at dette kommer til uttrykk gjennom sentraladministrasjonens selvstendige handlingsrom (Christensen mfl. 2018, 48; Skogvoll 2015, V). Christensen, Egeberg, Læg Reid og Trondal viser imidlertid til forskning som avkrefter slike forventninger (2018, 65). Hvis befolkningen er av en annen oppfatning, kan dette likevel gi krav om gyroskopisk representasjon.

2.1.6 Representativitet i domstolene

I den norske styringskjeden er det særlig én instans hvor det er rettet mindre oppmerksomhet mot den representative siden. Det er domstolen. Med økt rettsliggjøring og sterkere prejudikat, kan domstolenes «konstitusjonelle rolle som bringer retten til grenselandet mot den lovgivende og den utøvende makt» forklares (Innstillingsrådet for dommere, 2018). Jeg kommer til dette i kapittel 3. Så langt i oppgaven er det tilstrekkelig å ha i bakhodet at de institusjonelle utviklingstrekkene skaper progressive domstoler med økt handlingsrom. Slik er dommere beslutningstakere og representanter, som Rehfeld forklarer det (2009). Det utløser spørsmål om

autoritet, legitimitet og representativitet i den tredje statsmakten og i det moderne demokratiet (Shapiro og Stone Sweet 2002, 3).

En progressiv domstol har anledning til å justere og forbedre retten. I rettsstaten er det et sentralt poeng at loven er i tråd med samfunnets utvikling (Bårdsen 2017, 2). Og med mål om å opprettholde institusjonens legitimitet i samfunnet, er dommere opptatt av å ikke bryte med idealer og synspunkter som står sterkt i befolkningen (Mishler og Sheehan 1996, 174). Grendstad, Shaffer og Waltenburg argumenterer for at domstolene er bedre egnet til å nå et slikt mål dersom den i større grad avspeiler folket (2015, 197).

Når målet er å sikre bredere representativitet, gis dommernes deskriptive karakteristika oppmerksomhet. Men dommere ikler seg symboltunge kapper for å demonstrere et viktig poeng: Objektivitet er rettsstatens grunnleggende prinsipp (Billings og Murray 1994, 741). Dommere representerer ikke valgkretser og blir ikke holdt ansvarlig gjennom valgmekanismer (Chandrachud 2013, 487). Som en kontramajoritetsinstitusjon, skal domstolene være uavhengig fra eksternt press. Det begrunnes med hensyn til forutberegnelighet og uavhengighet.

Så kan vi spørre om det viktige prinsippet om objektivitet undergraves eller styrkes med argumenter for økt representasjon. I den normative litteraturen om rekruttering til domstolene, er det uenighet når det gjelder kriterier for mangfold. Ifølge «the Legal Model» er dommeren i rettskappen apolitisk og upartisk (Segal og Spaeth 2002, 48; Epstein og Knight 2013, 13). Hun trekker sine konklusjoner basert på lovens betydning, lovgivernes intensjoner og tidligere domsavgjørelser (Dyevre 2010, 311; Grendstad mfl. 2010, 82) I dette tilfellet vil en ren kompetansedrevet rekruttering sikre objektive retterganger, fordi vi har med nøytrale lovanvendere å gjøre.

Denne konklusjonen har siden 1940-tallet blitt utfordret av juridisk atferdsteori. Særlig «the Attitudinal Model» vektlegger dommeren som betydningsfull for avgjørelsen som blir truffet (Segal og Spaeth 2002, 86; Epstein og Knight 2013, 13). Det betyr at dommerens politiske ideologi i første omgang og sosiale biografi i neste omgang preger beslutningstakingen, altså at faktorer også utenom de rent juridiske teller (Barroso 2019, 109; Posner 2019, 5; Grendstad mfl. 2010, 85). Det taler for bredere representativitet i domstolsapparatet, fordi rettergangen blir mer objektiv dersom ulike politiske og sosiale hensyn balanseres.

Blant statsvitere er det en utbredt oppfatning at dommere i all hovedsak er forsvarere av loven, og at holdninger og preferanser dommeren bringer med seg innskrenkes av institusjonelle begrensninger og domstolenes regler. Samtidig virker det like sterkt å være en ukontroversiell

påstand at ankedomstoler, særlig på høyeste nivå, er institusjoner med reell politisk innflytelse. Det utløser oppgavens argument om at forskningen må være opptatt av domstolenes representative side, etter deskriptive kriterier. Leseren kan være oppmerksom på at når dette blir diskutert i oppgaven videre, bruker jeg konsekvent begrepet «deskriptiv» representasjon, heller enn «gyroskopisk». Forventningene jeg utvikler og undersøker, er likevel i overensstemmelse med det nyere representasjonsbegrepet i litteraturen.

2.2 Representanters geografiske representativitet

I norsk kontekst er representanters representativitet på mange vis et geografisk konsept (Aarebrot og Evjen 2014, 30). Påstanden er dette delkapittelets teoretiske argument. Dermed skal jeg i det følgende diskutere hvordan den geografiske dimensjonen strukturerer preferanser og krav om representasjon. Det teoretiske rammeverk i kapittel 2.2 tar i så måte utgangspunkt i Stein Rokkans klassiske arbeider (og særlig 1967-artikkelen med Seymour Lipset), men også i de viktige bidragene til feltet som har kommet i forfatterens ettertid. Særlig gjelder dette den geososiologiske forskningstradisjonen, som forklarer den geografiske dimensjonen som mer enn hvor man er lokalisert (Porter og Howell 2012, 8). Det geososiologiske argumentet kommer sterkest til uttrykk i underrepresenterte områder, skriver Cramer i sin forskning (2012; 2016). Som jeg skal vise, minner argumentasjonen om antakelsene i deskriptive representasjonsmodeller, både med hensyn til representasjonens symbolske og substansielle betydning. Aller først, og som en inngang til oppgavens teoretiske rammeverk, kommer en historisk kontekstualisering i Rokkans ånd.

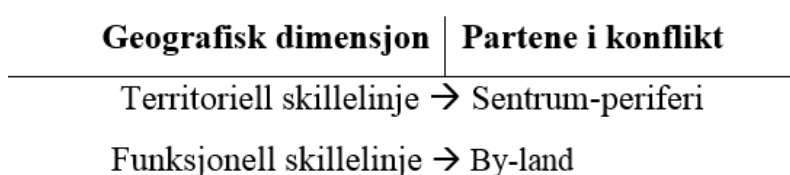
2.2.1 Et historisk opphav til geografisk konflikt

Da jordeiende bønder fikk stemmerett med Grunnloven i 1814, ga de likevel stemmene sine til representanter som ikke representerte distriktenes interesser (Lipset og Rokkan 1967, 144). Først 20 år senere kom de første protestene mot «øvrighetens» kandidater. I et forsøk på å holde forvaltningssystemet i sjakk, skulle bøndene etter hvert stemme inn sine egne til å styre for seg (134; Almås mfl. 2020, 14). De argumenterte med at Grunnlovens representative demokrati skulle representere, både befolkningen og territorium (Lipset og Rokkan 1967, 114). Bygdefolkets mobilisering for egne interesser, har siden vært et grunnleggende og gjentakende tema i norsk historie og politikk (134; Almås mfl. 2002, 9). I den politiske bevissthetens kjerne ligger konsekvensene av fysisk avstand og nærhet til forvaltningsapparatet, også utover det lovgivende organet (Lipset og Rokkan 1967, 135).

2.2.2 En skillelinjemodell med geografisk underklang – Lipset og Rokkan

Den geografiske tradisjonen i europeisk og norsk politikk forklares best av Lipset og Rokkan, i sin skillelinjemodell (1967). Som et slags teoretisk aksiom ses modellens territoriale dimensjon, *sentrum-periferi*, i sammenheng med den kryssende funksjonelle dimensjonen, *by-land*³ (Aardal 1994, 220). Det gir opphav til to typer skillelinjer: mellom hovedstaden/sentrum og provinsene/periferien, og mellom byene og de omkringliggende bygdene. Den geografiske underklangen er inderlig og høres (Berntzen og Selle 1990, 141), og begrepene er oppsummert i figur 2.1.

Figur 2.1 Innledende geografiske begreper

Lipset og Rokkan definerer ikke «skillelinje»-begrepet direkte, men analysene refererer til motsetninger mellom grupper i samfunnet som strukturerer preferanser og partialalternativ (Aardal 1994, 219; 220). Modellen sikter på å forklare hvordan gruppene i befolkningen forholder seg til motsetningene, på forskjellige tidspunkt i historien (Aarebrot og Evjen 2014, 308). Når gruppene mobiliserer rundt en skillelinje, er den aktiv. Men skillelinjer kan sovne – og vekkes til live igjen (Aardal 1994, 237). I sin forskning, som jeg kommer tilbake til, skriver Eidheim og Fimreite at det gjelder den geografiske dimensjonen, som ikke alltid har vært en like tydelig kontrovers. Under betingelser i dagens politiske landskap er geografiske motsetninger igjen relevante og virkningsfulle, både i og utenfor Norge (2020a).

Skillelinjemodellen kom først til med komparative studier for øye. Da Rokkan etter hvert skulle se hjemover og fordype seg i det han kalte Norges *statistisk-sosiologiske* historie (Hagtvet 1987, 7), fant han det nødvendig å gjøre endringer i grunnmodellen som tidligere var brukt i sammenlikningen av vest-europeiske caser (Rokkan 1975, 222). I arbeidet med Henry Valen, ledet dette til en differensiert modell med fem historiske konflikter, fortsatt med de territoriale og funksjonelle skillelinjene som utgangspunkt (1964; 1974). Det er konfliktene sammen som forklarer utviklingen av den norske konfliktstrukturen.

³ På grunn av konfliktene i den funksjonelle skillelinjen sin karakter, blir den i litteraturen også betegnet som en motsetning mellom kultur-økonomi.

Den første konflikten er den territorielle motsetningen mellom sentrum og periferi (Lipset og Rokkan 1967, 137). I de neste konfliktene er det den funksjonelle motsetningen mellom by og land som kommer til uttrykk. I den sosio-økonomiske motsetningen er akademisk utdannede og «europeiserte» embetsmenn i byene på den ene siden og de stadig mer statusbevisste og nasjonsorienterte bøndene i distriktene på den andre (138). Den religiøse motsetningen går mellom sekulariserte og liberale byfolk og ortodokse og skrifttro lutheranere på bygdene. Og på varemarkedet er det produsentene og kjøperne av fiske- og landbruksprodukter som står i motsetning til hverandre⁴.

Ved å identifisere motsetningene mellom sentrum-periferi og by-land, bidrar skillelinjemodellen til å forklare betydningen av det geografiske konseptet i norsk politikk. Selv om det er konfliktene sammen som uttrykker asymmetri i geografiske, økonomiske og kulturelle maktforhold, analyserte Rokkan og kollegaer først og fremst den territorielle skillelinjen. Med blick på nasjonsbyggingsfasen, diskuterer jeg dette arbeidet i kapittel 2.2.3. Men for å få et mer fullstendig bilde av den geografiske dimensjonen i dagens politiske landskap, er det nødvendig å oppsøke litteratur også fra Rokkans ettertid. I kapittel 2.2.4 og 2.2.5 viser jeg hvordan en kollektiv geografisk bevissthet på nytt bringer frem den funksjonelle skillelinjen Rokkan identifiserte.

2.2.3 Rokkan og den territorielle skillelinjen mellom sentrum og periferi

For å bedre forstå den norske konfliktstrukturen, kobler jeg legitimitetsbegrepet på det teoretiske rammeverket. For når vi undersøker det rådende systems rett til å styre (Hagtvet 1987, 8) og hvorfor mennesker som bebor et territorium finner denne retten gyldig (Aarebrot og Evjen 2014, 7), retter vi oppmerksomhet mot maktforholdets to sider. Her er et asymmetrisk forhold, preget av konflikt, men også kompromiss. Etter Rokkans terminologi, er noe av dynamikken selve «nasjonsbyggingsprosessen» (1970).

Nasjonsbygging er sentralelitens strategi for å samle borgerne om det politiske livs spilleregler (Hagtvet 1987, 8), og i hovedsak er slike prosesser territorielle. Regimets legitimitet avhenger av samlingsprosjekter, som i nasjonsbyggingsprosessen dreier seg om å konsolidere en nasjonal kultursfære (Aarebrot og Evjen 2014, 9). Prosessene drives frem av de med makt: De legger føringer og setter premissene, og de tilhører hovedstaden. Å endre innbyggernes motstridende karakteristika og det som har med grupperes identitet å gjøre, er en vanskelig, men viktig

⁴ Den femte konflikten er mellom arbeidsgivere og lønnstakere, og har dermed mindre overlapp med det geografiske konseptet (Rokkan 1970, 310).

oppgave. For kulturelle motsetninger utfordrer den nasjonsbyggende stat (Aarebrot og Evjen 2014, 304). Dermed må lokale identiteter svekkes til fordel for det nasjonale fellesskap (Hagtvet 1987, 8).

Men ikke nødvendigvis vil innbyggerne i periferien tilpasse seg alle standarder, normer, verdier og identitetssymboler sentrum tvinger på dem (Aarebrot og Evjen 2014, 205; Rokkan 1975, 220). Det kan føre til periferiens motreaksjoner. I norsk historie er fremveksten av de religiøse legmannsrørslene, avholdslagene og målrørsla eksempler (221). Motkulturelle reaksjoner var særlig fremtredende i periferien i vest og i periferien i sør. I nord dreide motstanden seg i større grad om klassekamp. Men to ting er til felles for konfliktene: Det handler om politisk makt, og avstanden til maktapparatet er av betydning.

Slik skaper motreaksjoner politiske bevisstgjøring og «vi» mot «dem»-følelser innenfor nasjonen (Aardal 1994, 227). Ikke alle er jevnbyrdige med øvrighetens kandidater og sentrumet i sørøst. Det er interessant for denne oppgaven, for slik mobilisering utvikler kollektive identiteter som har betydning for spørsmålet om representativitet (Stein mfl. 2019, 3). Å nekte periferien representasjon, kan i seg selv være en trussel mot sentralmaktens samlingsprosjekt (Aarebrot og Evjen 2014, 205). Tross alt er det endelige målet å gjøre det politiske livs spilleregler legitime, også fra periferiens perspektiv. For å komme nærmere det som ligger bak kravene om representasjon, vender jeg meg i neste kapittel mot teori fra Rokkans ettertid.

2.2.4 En geografisk bevissthet

Mens geografisk tilhørighet kommer til uttrykk i analysene, er det ikke Rokkan og hans kollegaer som trekker konklusjoner om borgernes kollektive bevissthet (Eidheim og Fimreite 2020a, 9). Forfatterens fokus er rettet mot det historiske, strukturelle og retrospektive. Som konsekvens blir betydningen av aktørers ideologier, motiver og preferanser mindre viktig, som Berntzen og Selle trekker frem i sin kritikk fra 1990. Argumentet er at vi mister kunnskap og forståelse når sosiologiens strukturer ikke ses sammen med sosiologiens handlinger (131). Det taler for at større oppmerksomhet må rettes også mot individer og grupper, meninger og preferanser.

Ved å anvende et aktørorientert og nåtidig perspektiv, imøtekommer nyere litteratur Berntzen og Selle sin kritikk (Eidheim og Fimreite 2020b, 60). I forlengelsen av Rokkans klassiske arbeider har den politiske bevisstgjøringen av kollektive identiteter blitt fremtredende (Sartori 1975). Ifølge Bartolini og Mairs sentrale bidrag, er kollektiv bevissthet, i samspill med empiriske og organisatoriske faktorer, selve forutsetningen for enhver politisk skillelinje (1990,

215). «People act politically because they as a group ‘believe’ in the policies and are conscious about politics», skriver Selle (1984, 379).

Dermed er politiske preferanser mer enn en refleksjon av sosiale og politiske karakteristika (Selle 1984, 379). Men slike karakteristika kan være utgangspunktet for samhørighet innenfor en gruppe. På samme vis kan den geografiske dimensjonen være uttrykk for mer enn hvor man er lokalisert. Det taler for å studere geografi som «not merely a topological category but as a social and political construct, whose meaning is given by its content» (Keating 2018, 277). Det er den geososiologiske forskningstradisjonen, som undersøker sosiale prosesser i sine geografiske kontekster, opptatt av (Porter og Howell 2012, 8). Med sine beskrivelser av det geososiologiske selv, peker Agnew på individets orienteringer som et resultat av stedet individet tilhører og følelsen denne tilhørigheten gir (1987, 6). En bevissthet omkring dette skaper en geografisk gruppeidentitet med utgangspunkt i stedet man bor og hvordan dette stedet kommer ut i forhold til andre steder (Cramer, referert til i Eidheim og Fimreite 2020a, 9).

Til oppgavens teoretiske rammeverk legger jeg dermed til det følgende: Politiske preferanser kan være mer enn en refleksjon av karakteristika, slik Selle argumenterer for (1984, 379). Også geografiske motsetninger, og gruppers bevissthet rundt disse, synes å være forklarende. I sin forskning på det landlige Wisconsin, finner Katherine Cramer (2012; 2016) at dette gjelder den geografiske dimensjonen og særlig den funksjonelle skillelinjen mellom by-land. Jeg viser til dette arbeidet i delkapittelet som følger.

2.2.5 Cramer og den funksjonelle skillelinjen mellom by-land

De geososiologiske antakelsene blir bekreftet i Cramers studier på det landlige Wisconsin: Sammenhengen mellom geografisk tilhørighet, identitet og bevissthet har betydning for velgerens politiske preferanser (2012; 2016). Det handler om en «rural bevissthet», skriver Cramer, for sammenhengen har svakere forklaringskraft i delstatens byområder. Forskjellen peker likevel tilbake på noe av det samme som det asymmetriske sentrum-periferi-forholdet som Rokkans teorier brakte frem. Som leseren husker, ble grunnlaget for periferiens motreaksjoner forklart med to årsaker: Kampen om politisk makt og avstand til sentrum. En liknende trend er også å finne på bygdene. Bevissthet omkring denne urettferdigheten viser seg sterkere hos dem det rammer.

Cramer forklarer dermed at den kollektive bevisstheten er forankret i «an identification with rural people and rural places and denotes a multifaceted resentment against cities» (2016). I kjernen er følelsen av å bli glemt av elitene i byene, til fordel for borgere med bybaserte

karakteristika. Inntrykket er at fordelingen av ressurser går til denne gruppens fordel (2012, 517), til tross for det harde arbeidet som inngår i livsstilen på bygdene. Når den geografiske motsetningen faller sammen med økonomisk status og kulturell livsstil, blir «vi» mot «dem»-følelsen i staten forsterket (Aardal 1994, 227). Sammenfallende skillelinjer er ofte særlig konfliktfremmende (Aarebrot og Evjen 2014, 311). Resultatet i det landlige Wisconsin er opplevelsen av at geografisk tilhørighet avgjør hvem staten stiller opp for. Det skaper mistro til øvrighetens kandidater. På spill står det politiske systemets legitimitet.

Med sine analyser ser Cramer sosiologiens strukturer i sammenheng med sosiologiens handlinger (Eidheim og Fimreite 2020b, 60), slik Berntzen og Selle vektlegger viktigheten av (1990, 131). Asymmetri mellom by og land er avgjørende for politisk atferd, og politisering av geografisk identitet har betydning for innbyggere på bygdene sitt stemmemønster. Cramer viser at disse velgerne stemmer på kandidater som er like seg selv og som dermed har forutsetninger for å forstå landlige problematikker, heller enn kandidatens uttalte politiske synspunkter (2016). Igjen er dette en atferd som skiller seg fra vurderingen hos de bybaserte velgerne.

Altså har mobiliseringen av kollektive identiteter betydning for spørsmålet om representativitet. Det binder de to teorikapitlenes teoretiske argumenter sammen. For når påstanden er at kandidatens karakteristika i seg selv avslører hvilke handlinger vedkommende vil komme til å foreta seg, er den deskriptive representasjonsmodellen aktuell. Som det ble vist tidligere, forklarer modellen at velgeren tar hensyn med referanser til hvem kandidaten er, i tillegg til hva kandidaten gjør (Mansbridge 2003). Så er spørsmålet i denne oppgaven om dagens politiske landskap viser en aktiv geografisk dimensjon, som fremmer antakelsen om at representanters representativitet er et geografisk konsept.

2.2.6 Empirisk kontekst: Den geografiske dimensjonen i dagens politiske landskap

Pitkin vektlegger kontekst, tid og sted når hun skriver om hvilke karakteristika som til enhver tid er viktige i politisk sammenheng (1967, 87). En skillelinje sovner når den ikke lenger skaper motsetninger av politisk betydning mellom grupper i samfunnet. Likefult kommer de «til overflaten igjen når politiske omstendigheter legger til rette for det» (Eidheim og Fimreite 2020b, 59). Begivenheter i nasjonal og internasjonal kontekst tyder på at dette gjelder den geografiske dimensjonen, som igjen er i ferd med å vekkes til live (57; Teigen 2020, 144; Almås mfl. 2020, 16-17).

Eidheim og Fimreite er blant dem som underbygger påstanden ved å vise til internasjonale begivenheter som Trumps valgseier i 2016, Brexit-avstemning i Storbritannia i 2017 og Gule

vester-bevegelsen i Frankrike fra 2018 (2020b, 57). Slike distriktsopprør kommer med «a strong territorial, rather than social foundations», skriver Rodríguez-Pose, og peker på sammenfallet mellom kulturell og økonomisk underlegenhet i «places that don't matter» (2018, 189). Forfatteren refererer til følelsen dette gir av å bli glemt og nedprioritert av elitene i sentrum. Når denne følelsen fører til politisk handling (190), har den geografiske dimensjonen nådd overflaten.

Også i norsk kontekst har begivenheter i distriktene signalisert motstand mot sentralmaktens politikk (Almås mfl. 2020, 17). Mobiliseringen har både vært rettet mot strukturelle reformer som kommunereform, regionreform og nærpolitireform, og enkeltsaker som nedleggelse av lokale fødetilbud og regjeringens rovdyrpolitikk (Eidheim og Fimreite 2020b, 57-58). En underliggende bekymring er om vi, også i Norge, har kommet til et veiskille «hvor innbyggernes velferd igjen blir differensiert av postnummer» (Frisvoll 2020, 220). Det utvider den økonomiske, sosiale og kulturelle kløften mellom de fotfaste i sentrum og de rotfaste i periferien. Konsekvensene er store og farlige, skriver Almås mfl., «for tilliten til institusjonane og til det politiske demokratiet» (2020, 20).

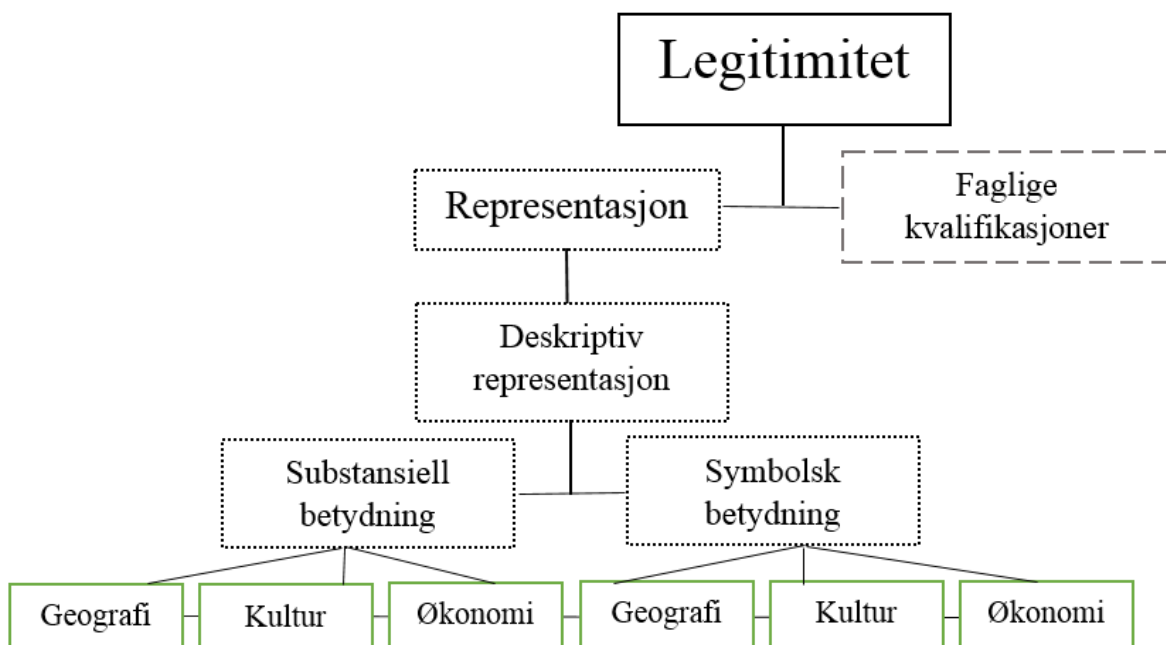
Samtidig gjør Senterpartiet seg store på misnøyen i distriktene (Almås mfl. 2020, 17). Analysene til Eidheim og Fimreite (2020a; 2020b) indikerer sammenhengen mellom en rural bevissthet i befolkningen og Senterpartiets valgoppslutning i lokalvalget 2019. Ikke nødvendigvis handler dette om deskriptiv representasjon. En nærliggende antakelse er likevel at en økt bevissthet omkring territorielle og funksjonelle skillelinjer, i og utenfor Norge, kan bringe frem krav om å bli styrt av kandidater som er like seg selv, etter geografiske kriterier. Det viser sammenhengen mellom de teoretiske argumentene i kapittel 2.1 og 2.2. Jeg gjør det tydeligere i neste del, ved hjelp av et begrepskart.

2.3 Begrepskart: «Representasjon» i et teoretisk system

Til slutt i teoridelen sammenfatter jeg det viktigste i oppgaven så langt. Jeg bruker et begrepskart (figur 2.2) til å oppsummere de mest sentrale begrepene i kapittel 2.1 og 2.2, og sammenhengene jeg har etablert mellom dem. Med referanser til abstrakte tilhørigheter og konkrete egenskaper, plasserer jeg konseptet om representasjon i et teoretisk system (Sartori 1970). Formålet er å utvide forståelsen av «representasjon», utover begrepets definisjoner alene (Goertz 2006, 27). En slik konseptutvikling vil samtidig være til hjelp for tolkningen av analyseresultatene senere i oppgaven.

I likhet med Sartori sin velkjente stige-metafor, «the ladder of abstraction», signaliserer det øverste trinnet i begrepskartet konseptets høyeste abstraksjonsnivå (1970, 1041). Her har jeg plassert «legitimitet» som det overordnede tema. I det mest abstrakte belyser jeg dermed det rådende systems rett til å styre (Hagtvet 1987, 8), og like viktig, hvorfor mennesker som bebor et territorium finner denne retten gyldig (Aarebrot og Evjen 2014, 7). Befolkningens vurdering av en slik *gyldighet*, kommer jeg til på trinn 2 i figuren. Særlig når det gjelder institusjoner som ikke er konstruert for å representere, må vi anta at faglige kvalifikasjoner er viktig for spørsmålet om legitimitet. I denne oppgaven undersøker jeg om også representasjon er av betydning.

Figur 2.2 Begrepskart: «Representasjon» i et teoretisk system

Teoridelen om representasjonsbegrepet i endring (kapittel 2.1) viste uenighet blant teoretikere om hvilke modeller for representasjon som bidrar til legitim beslutningstaking og ikke. I tråd med nyere litteratur, og som jeg signaliserer på trinn 3 og 4 i begrepskartet, forventer jeg at den substansielle og symbolske betydningen av deskriptiv representasjon har forklaringskraft. Det er basert på antakelsen om at felles erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende politiske interesser, uttrykt i form av deskriptive likheter og såkalt «mirror representation» (Mansbridge 1999, 629; Graham 2004, 158). I tillegg til hva kandidatene gjør, er det viktig hvem kandidatene er, og sammen bør de verken fremstå eller opptre «som en sammensveiset elite med enhetlige perspektiver» (Lægreid og Olsen 1978, 12).

Det utløser krav om representasjon, og i Lipset og Rokkans skillelinjemodell blir slike preferanser strukturert (1967). Som de historiske skillelinjene i den norske konteksten viser, har de til felles en geografisk underklang – som i dagens politiske landskap igjen er hørbar. Når geografiske strukturer studeres i sammenfall med andre strukturer, og i sammenheng med aktører og grupperes handlinger (Selle 1970, 131), skriver forskere som Cramer (2012), Eidheim og Fimreite (2020b) og Rodríguez-Pose (2018) om geografi utover det som har med lokalitet å gjøre. Særlig i periferien, på bygdene og hos tradisjonelt ekskluderte, er inntrykket at den geografiske dimensjonen også er et utgangspunkt for samhørighet og politisk bevissthet. Nederst i begrepskartet forsøker jeg å få fram en slik geososiologisk tilnærming, ved hjelp av en horisontal linje som binder indikatorene «geografi», «kultur» og «økonomi» sammen.

Så er spørsmålet om sammenhengene jeg etablerer i begrepskartet kommer til uttrykk også når det gjelder institusjoner som ikke er konstruert for å representere. Dette gjelder i kontramajoritetsinstitusjoner som domstolene, hvor den representative siden er lite belyst både i internasjonal og nasjonal kontekst. Det er påfallende, for også her er det beslutningstakere med myndighet til å påvirke samfunnsutviklingen. Som jeg innledet teorikapittel 2.1 med, har statsvitere tross alt i oppgave å studere hvorvidt institusjoner samlet bidrar til å sikre det politiske livs legitimitet (Mansbridge 2003, 525). Statsvitere må derfor også analysere domstolene og domstolenes representanter. Jeg aktualiserer dette i neste kapittel.

3. Rettsliggjøring, domstoler og rekruttering av dommere

Kapittel 3 er et kontekstkapittel som i første delkapittel viser til utviklingstrekk som har betydning for domstolenes rolle i det moderne samfunn. Diskusjonen setter rammene for neste delkapittel, der Norges Høyesterett blir introdusert som oppgavens case. Innføringen av Høyesteretts organisering, oppgaver, ansvar og innflytelse utleder spørsmål om hvordan dommere rekrutteres og etter hvilke hensyn. Det skriver jeg om i det tredje delkapittelet, sammen med den viktige diskusjonen om hvordan slike hensyn kan påvirke domstolenes tillit.

3.1 Domstolen som det institusjonelle utgangspunktet

Rettighetsrevolusjoner nedenfra og internasjonalisering av retten ovenfra bidrar til juridisk kompleksitet (Epp 1998; Stone Sweet 2000, 92; Arnesen mfl. 2018, 391). Slik fører rettsliggjøring av politiske områder til større avhengighet av domstolene og rettslige midler, og det blir ofte opp til dommere å bilegge strider med politiske konsekvenser (Hirschl 2008, 94). I statsvitenskapen er det en ukontroversiell påstand at Høyesterettsdommere er politiske aktører (Grendstad mfl. 2010, 81; Dyevre 2010, 311; Mishler og Sheehan 1993, 87; Chandrachud 2013, 493). Det gjør domstolene til enhet for samfunnsfaglige analyser (Grendstad 2015, 277). I tillegg til økt rettsliggjøring, gjør et sterkere prejudikat slike analyser aktuelle. For disse institusjonelle utviklingstrekkene har implikasjoner for fordeling av makt mellom lovgivende, utøvende og dømmende organ. Det utløser spørsmål om autoritet, legitimitet og representativitet i den tredje statsmakten og i det moderne demokratiet (Shapiro og Stone Sweet 2002, 3). For også dommere lager lover. Men folket har ikke valgt dem. Det er et sentralt paradoks i denne oppgaven.

3.1.2 Domstolens rolle i et moderne demokrati

Særlig i USA og Vest-Europa er utviklingen av rettsliggjøringen fremtredende. I norsk kontekst fikk fenomenet og begrepet oppmerksomhet i Makt- og demokratiutredningen fra 2003, under overskriften «Rettsorganene overtar politikken» (NOU 2003: 19, 30). Utredningen beskriver en prosess der politisk ledelse innskrenkes og domstolers handlingsrom utvides, slik at «rettsorganene får økende betydning på bekostning av folkevalgt myndighet» (30). Til denne beskrivelsen kom sterk kritikk, eksempelvis fra Blichner og Molander (2006), Andenæs (2006) og Hjort (2017). Blant annet ble det påpekt at det tross alt er politikerne som gjennom rettskrav og juridisk bindende plikter «setter makt bak sine ønskemål» (Hjort 2017, 36).

Rettsliggjøring handler likevel om en trend hvor politiske områder gjøres til lov. Når lovene ikke bærer preg av å være komplette og integrerte, er det opp til domstolene å tolke (Bårdsen 2017, 5). Og sakene i domstolene byr ofte på tvil (2018, 96). Ulike rettskildefaktorer blir brukt, noen ganger også andre enn de rent juridiske. Metoden er fleksibel og gir betydelig rom for skjønn (Bentsen 2014, 3). I takt med at ren lovanvendelse blir en nærmest umulig oppgave, slik rettstradisjonen «civil law» idealiserer, får dommerne den viktige rollen i å skape og utvikle rett. Utviklingen bidrar til å føre vest-europeiske høyesteretter i retning «common law»-tradisjonen, der lovgivning er domstolenes sentrale oppgave (Bårdsen 2016, 260; 2017, 2).

I denne rettspraksisen er prejudikatet selve byggesteinen. Et prejudikat betyr at en dom blir normerende for senere saker, og tidligere domsavgjørelser blir kilde til rett. Dommernes beslutning i den konkrete sak får dermed betydning også utenfor den foreliggende sak (Sunde 2015, 228; 234). Prejudikatfunksjonen har som formål å fremme forutberegnelighet og likebehandling (Bårdsen 2016, 259), ved å skape rettsenhet og rettsavklaring gjennom rettsutvikling (Sunde 2015, 102). Det må nødvendigvis bety at handlingsrommet øker for den progressive dommeren, og at retten bringes «til grenselandet mot den lovgivende og utøvende statsmakt» (Innstillingsrådet for dommere 2018, 14). I så måte bidrar dommere til politikktutforming i samfunnet (Grendstad 2015, 276). Arnfinn Bårdsen, tidligere dommer i Norges Høyesterett, bekrefter påstanden og skriver at dommerarbeidet «griper inn i samfunnsutviklingen og har vanskelige grenseflater mot politikken» (2018, 96).

De institusjonelle utviklingstrekkene dyrker domstolene som et viktig maktsenter. Høy aktivitet i lovgivende organ genererer nye tolkningsspørsmål og behovet for prejudikatdomstoler øker (Bårdsen 2016, 262). Dømmende organ må holdes til ansvar, og studier må belyse hvordan domstoler fremmer eller bremser rett, rettferdighet og demokratisk utvikling (Grendstad 2015, 277). Det gjelder også spørsmål om hvem beslutningstakerne er og hvem de representerer. Shapiro og Stone Sweet setter ord på det sentrale paradokset i denne oppgaven: «Alone among democratic organs of government, courts achieve legitimacy by claiming something they are not» (2002, 3). Ikke nødvendigvis er denne legitimiteten uforbeholden.

3.2 Case: Norges Høyesterett

Det er Norges Høyesterett som er oppgavens case. Med sin rettspolitiske rolle er landets øverste domstol et eksempel på et beslutningsorgan som settes sammen uten representasjon som formål, men som samtidig har betydelig påvirkning på samfunnsutviklingen. Så kan vi spørre om kontramajoritetsinstitusjonen, som ikke skal tale befolkningens sak, kanskje taler noens sak

likevel. For ikke nødvendigvis blir holdningene og preferanse dommerne bringer med seg, tilstrekkelig innskrenket av institusjonelle begrensninger og domstolens regler. Den viktige diskusjonen forutsetter en innføring i Høyesteretts organisering, oppgaver, ansvar og innflytelse.

3.2.1 En ankes rettsutviklede potensial

Norges rettssystem består av tre instanser: tingretten, lagmannsretten og Norges Høyesterett (Backer 2016, 62). Rettsapparatet er hierarkisk organisert, med Høyesterett som siste mulige instans. Den øverste domstolen har det øverste samfunnsansvaret, og det er opp til Høyesterett å gjøre tidligere ukorrekte domsavgjørelser ugyldige (Bårdsen 2016, 262). Et rettfærdig utfall i den konkrete sak er likevel et biprodukt av Høyesteretts virksomhet (Sunde 2015, 228). Viktigere er målet om at rettsspørsmålet har betydning utenfor den foreliggende sak. Dermed er det saker med potensial til å bli prejudikat som bidrar til Høyesteretts mål om drive rettsavklaring og rettsutvikling (Schei 2004, 138).

I dag er rettsutvikling Høyesteretts primære oppgave, etter en trinnvis utvikling drevet fram av Stortinget og Høyesterett selv (Bårdsen 2016, 271). I en tidlig fase av domstolens endringshistorie var det særlig høyesterettsjustitiarius Carsten Smith som argumenterte for en proaktiv prejudikatdomstol: Slik kunne man unngå en stillestående jus som samfunnet vokste fra (Sunde 2015, 88). Og med to-instansreformen i 1995 og tvistelovreformen i 2005, som etablerte en ankesamtykke med utgangspunkt i rettsspørsmålets prinsipielle betydning, beveget Høyesterett seg for alvor bort fra sin tidligere status som passiv appelldomstol (Bårdsen 2017, 3). Tidligere hadde en egen domstol, *kjæremålsutvalget*, avgjort silingsspørsmålet. Da tvisteloven kom i kraft i 2008 ble utvalget, som i samme prosess endret navn til *ankeutvalget*, formelt en integrert del av Høyesterett (Schei 2014, 5).

Det betyr at det er opp til Høyesterett om en misfornøyd part i lagmannsretten får prøve saken sin i landets øverste domstol (Bårdsen 2016, 282). En nåtidstolkning av samtykkeordningen er dermed at den tilhører Høyesterett selv. Partene bringer en sak inn for domstolen (NOU 2020: 11, 44), men har ingen rett til samtykke (Schei 2014, 3). Det kommer til uttrykk ved at kun 10-15 prosent av ankene i straffesaker og sivile saker henvises til behandling (NOU 2020: 11, 50; 53). Ankeutvalget avgjør silingsspørsmålet med god hjelp av en utreder. Et utredernotat om sakens bakgrunn og sammenheng, samt tingrettens og lagmannsrettens dommer, anker og tilsvær, danner et bilde av sakens kjerne. Det kan gi forventninger om en ankes rettsutviklende

potensial. Og gjennom denne prosedyren tar den øverste domstolen det øverste samfunnsansvar.

3.2.2 Høyesteretts organisering og saksbehandling

Dommerne i Høyesterett veksler mellom å være i kontoruke, ankeutvalg og avdeling, etter et roterende og tidsbegrenset system (Schei 2014, 4). Når en sak er særlig viktig skyves dette systemet på, og retten settes med 11 dommere (storkammer) eller 20 dommere (plenum). Det skjer i økende grad (Grendstad mfl. 2010, 78) og bør trolig ses i sammenheng med den stadig mer komplekse jusen. I kapittel 3.1 ble en slik utvikling begrunnet med økt rettsliggjøring og nye tolknings spørsmål, som et resultat av rettighetsrevolusjoner nedenfra og internasjonalisering av retten ovenfra (Epp 1998; Stone Sweet 2000, 92; Arnesen mfl. 2018, 391). Til vanlig er det likevel tilstrekkelig at en sak blir prøvd i avdeling med fem dommere i panelet (NOU 2020: 11, 226).

De ti dommerne som i den enkelte uke er i retten, fordeles på to avdelinger etter et «ansiennitets- og glidelåsprinsipp»: For å sikre jevn erfaring sendes annenhver dommer til hver avdeling etter ansiennitet (Matningsdal 2012). På den andre siden av skranken for dommerne står advokatene, som har i oppgave å sikre at dommernes avsigelse er informert av sakens fakta og jussen slik parten ser det. Det skjer gjennom muntlige forhandlinger. Kort tid etter høringene trekker dommerne seg tilbake, og behandler saken gjennom rådslagning, domskrivning og domsavsigelse. Den juridiske metoden er såpass fleksibel at dommerne kan komme til ulike utfall (Bentsen 2014, 3). Ulike rettskildefaktorer blir brukt, også andre enn de rent juridiske. Det åpner for et betydelig rom for skjønn. Dersom en dommers avvikende konklusjoner ikke kan innlemmes i førstvoterendes domsutkast, skriver dommeren dissens (Arnesen mfl. 2018, 395). Det svekker imidlertid prejudikatets virkning, fordi lavere instanser får signaler om at det her kreves mer arbeid (Bentsen 2014, 4). Men også i midlertidig uenighet er det et rettsutviklende potensial.

3.2.3 Høyesteretts rettskompetanse og samfunnsinnflytelse

Saksfordeling på dommerpanel er tilfeldig og alle dommere dømmer i alle type saker (NOU 2020: 11, 226). Det er en konsekvens av at domstolkompetansen i Norge ikke er spesialisert eller oppdelt etter ulike områder, altså aksepterer Høyesterett både sivile saker, straffesaker, forvaltningssaker og grunnlovssaker (Backer 2016, 62; Schei 2004, 131). Det brede mandatet har betydning for Høyesterett sin rolle i norsk rett og samfunn, som Sunde skriver:

Ein tommelfingerregel er at dess meir kompetanse ein domstol har, som vil seia dess fleire sakstypar den kan handsama, dess meir makt har den til å driva samfunnsstyring. Og meir enn noko anna er det nettopp mangelen på grenser for Høgsterett sin kompetanse som gjer at domstolen er ei reell statsmakt (Sunde 2015, 55).

Kanskje er det med denne erkjennelsen Domstolkommisjonen presiserer at domstolenes uavhengighet ikke bør være *maksimal*, men betinget av balansen mellom «de kryssende hensyn som ligger i Grunnlovens formålsbestemmelse om beskyttelsen av rettsstaten og menneskerettigheter, og de mulige konflikter som ut fra disse hensyn kan oppstå i forhold til et demokratisk flertallsstyre» (NOU 2020: 11, 38). Til diskusjonen om tilstrekkelig kompetanse hos dommerne, legger kommisjonen dermed vekt på at domstolene også må speile et stadig mer mangfoldig samfunn. Slik opprettholdes institusjonens tillit. Og slik utløses krav om «offentlig innsyn og kontroll med hvordan dommerne rekrutteres» (38).

3.3 Innstillingsrådet for dommere

Det er siden 2002 et uavhengig innstillingsråd som i hovedsak håndterer søkerlistene til dommerembete i Høyesterett (Sunde 2015, 361). Innstillingsvirksomheten kan ikke instrueres av andre (Innstillingsrådet for dommere 2018), men Høyesterett gir råd om hvilke kandidater som kan være aktuelle for stillingen (Sunde 2015, 388). Innstillingsrådets innstillinger gis så til Kongen i statsråd, som foretar utnevningen (NOU 2019: 17, 91). Sunde skriver at utnevningen av høyesterettsdommere aldri har vært mer gjennomiktig enn nå (2015, 361). Det er en viktig utvikling, for domstolenes uavhengighet må oppfattes slik av folk flest (NOU 1999: 19, 137). Det har med ulike aktørers forhold til domstolene å gjøre og er et sentralt tillitshensyn i diskusjonen om rekruttering til Høyesterett. Jeg diskuterer dette hensynet, etter at de ulike utvelgelsesfaktorene er gjennomgått. Deretter ser jeg diskusjonen i sammenheng med geografisk differensiert rekruttering.

3.3.1 Innstillingsrådets utvelgelsesfaktorer

I Innstillingsrådets praksisnotat fra 2018 er krav om gode faglige kvalifikasjoner det viktigste kriteriet ved utnevning til domstolene (10). Det betyr meget god juridisk kompetanse, godt skjønn, god fremstillingsevne og relevant arbeidserfaring. Men mange av vurderingene i retten er ikke spesifikt juridiske (NOU 2002: 11), og faglig dyktighet er ikke en tilstrekkelig dyd. Livserfaring kan gi god menneskekunnskap og klokskap, som et nødvendig komplement til den snevre juss (NOU 1999: 99, 239). Dermed skal dommere ha gode personlige egenskaper, i vid forstand. I dette ligger krav om høye etiske standarder, stor integritet, evne til å ivareta parter

og til å utvise ydmykhet, gode samarbeidsevner, selvstendighet og selvinnsikt (Innstillingsrådet for dommere 2018, 11). Det innebærer også innsikt og engasjement i generelle samfunnsspørsmål (14), og evnen til å sette seg inn i andre menneskers situasjoner og følelser (NOU 1999: 99, 239). Av dette følger krav om hensyn til mangfold i dommerkorpset og i den enkelte domstol. Det kan gjelde forhold som alder, kjønn, tidligere yrkeserfaring, personlige forutsetninger, samt etnisk, kulturelt, sosialt, livsynsmessig og demografisk mangfold (Innstillingsrådet for dommere 2018, 16).

Kravene om mangfold knyttes ikke til mål om representativitet i domstolene. Men begrunnelsen for mangfold har klare likhetstrekk med representasjonsperspektivet i diskusjonen om lekdommerdeltakelse (NOU 2002: 11). For i domstolen er prinsippet om at man skal dømmes av sine likemenn sentralt (NOU 2019: 17, 25), og de færreste er jevnbyrdige med øvrighetens kandidater. For å korrigere eventuelle skiller mellom juriststanden og allmennhetens syn (NOU 2002: 11), deltar folkevalgte meddommere på lik linje med fagdommere i tingretten og i lagmannsretten (Borgarting lagmannsrett). Argumentene er at ordningen styrker borgernes rettsikkerhet, demokratisk kontroll over domstolene og allmennhetens tillit til rettsvesenet (NOU 2002: 11). Men i Høyesterett er det ikke lekdommere. Det kan rekruttering etter kriterier for mangfold til en viss grad bøte for, når målet er å forhindre en sammensveiset elite med enhetlige perspektiver.

3.3.2 Utnevningssprosessen som grunnlag for tillit til domstolene

Utnevningssprosessen av dommere har altså implikasjoner for borgernes tillit til rettssystemet. Men krav om faglige, personlige og differensierte egenskaper er ikke regulert i lov, og formelle krav for dommere gjelder kun alder (30 år for Høyesterett), norsk statsborgerskap, juridisk embetseksamen og økonomisk vederheftighet (NOU 1999: 19, 230). Med få operasjonelle kriterier og uten eksakte faglige metoder, erkjenner Innstillingsrådet at utnevningen av dommere bygger på sammensatte skjønnsmessige vurderinger (2018, 16). Et hovedbudskap i NOU 1999: 19 er risikoen dette gir for at «valget baseres på hvem man «liker» eller «ikke liker» blant søkerne», og like viktig at «omgivelsene tror at det er dette som er avgjørende for personvalget» (234). Dermed er det ikke tilstrekkelig som grunnlag for tillit til domstolene at dommerne reelt sett er uavhengige og upartiske. Det må også være synlig utad (NOU 1999: 19, 13; NOU 2019: 17, 25).

De norske domstolene nyter generelt høy tillit (NOU 2019: 17, 15). En trend i samfunnet er likevel en befolkning med en sterkere kritisk sans enn tidligere (NOU 1999: 19, 136). Det

skyldes blant annet massemedienes kritiske lys på offentlige myndigheter for øvrig. I nyere tid gjelder denne dekningen også domstolene og særlig Høyesterett. Eksempler på kritiske dekningsprosesser av rekrutteringsprosessen til Høyesterett, er NRKs artikkel «Jus-topper ut mot Oslo-dominert Høyesterett: - Påvirker opplagt utfallet i saker» i 2019 (Næss) og artikkelen «Høyesterett må vere ein domstol for heile landet. Oslo-dominansen i Høyesterett er eit demokratisk problem» i Bergens Tidene i 2020 (lederartikkel). Som titlene avslører, er kritikken rettet mot Høyesteretts snevre geografiske representativitet.

3.3.3 Geografisk grunnlag for rekruttering

I NOU 2019: 17 står det nettopp at en mer geografisk differensiert rekruttering til Høyesterett kan gi tillit til domstolsystemet som helhet (144). Ønsket om en slik bredde kommer også til uttrykk når Høyesterett samles i dommermøter for å diskutere hvem deres kommende kollega bør være (Sunde 2015, 388). Det er ønskelig at dommerkorpset har erfaring fra ulike deler av rettslivet, men også at dommerne samlet har erfaring med å arbeide i ulike deler av landet (374). Kanskje er begrunnelsen i tråd med det tidligere dommere i Høyesterett har vedgått; at bosted trolig gjør noe med perspektivet og at geografi preger verdiforestillinger (Skåre 1997; Arnstad 2015, 19). Forskning bekrefter sammenheng mellom geografi og votering i Høyesterett (Grendstad mfl. 2011). Geografisk mangfold i dommerkorpset kan fremme Innstillingsrådets mål om bred erfaringsbakgrunn, men er ikke et eksplisitt kriterium i utnevnelsen av dommere.

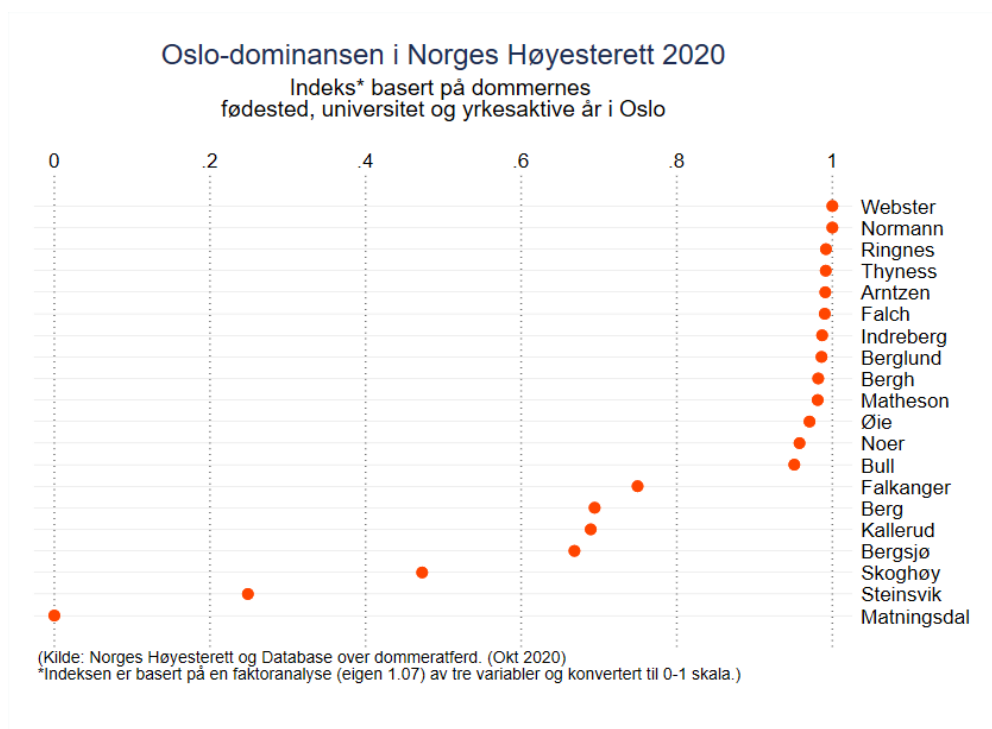
Det er i likhet med prosedyren i en rekke andre høyesteretter, fra et komparativt perspektiv. Chandrachud (2013) tilbyr en god sammenlikning av utnevnesprosessen i utenlandske domstoler. Eksempelvis viser han til USA hvor prinsippet om «geographic suitability» tidligere eksisterte i utnevnelsen av dommere, men ikke lenger (497). Det skyldes at amerikansk regionalisme ikke har vært en fremtredende skillelinje siden slutten av andre verdenskrig, men også at andre faktorer for mangfold har skubbet den geografiske av banen. Situasjonen i den nederlandske høyesterettsdomstolen likner, for 1814-grunnlovens bestemmelse om at den øverste domstolen skal representere alle provinser, ble sist referert til i 1902 (500). I Storbritannia og Tyskland eksisterer tradisjoner for og indikasjoner på at geografiske hensyn blir tatt i utnevnelsen av dommere. I Canada er Quebecs representasjon i den øverste domstolen lovregulert i tillegg til at det eksisterer uformelle normer om geografisk representasjon også utover dette (498). Om de canadiske kriteriene skriver Chandrachud at intensjonen er å sikre «provinces that their special circumstances will receive a ‘fair hearing’» (499).

3.3.4 Kartlegging av geografisk bakgrunn

Kapittel 2.1 diskuterte endringer i representasjonsbegrepet, og kapittel 2.2 diskuterte hvordan den geografiske dimensjonen strukturerer krav om representasjon i norsk politikk. Dette kapitlet har diskutert domstolenes sentrale plass i demokratiet og rettsstaten, og hvordan rettsliggjøring har endret hva de øverste domstolene nå er forventet å bidra med i samfunnsutviklingen. Jeg runder av diskusjonen med å vise til en kartlegging jeg deltok i av den geografiske bakgrunnen til de sittende dommerne i Norges Høyesterett. Slik får leseren kjennskap til hvilke geografiske områder landets øverste domstol representerer.

Av de 20 dommerne i dagens Høyesterett, er 14 dommere født i Oslo eller Bærum, 18 dommere har juristutdannelse fra Universitetet i Oslo og 17 dommere har tilbrakt minst 80 prosent av sitt yrkesaktive liv i Oslo. To dommere har tilsynelatende aldri satt sine juridiske bein utenfor hovedstaden (Grendstad mfl. 2020). Figur 3.1 viser en indeks som slår sammen disse geografiske forholdene: født i Oslo/Bærum = 1, annet = 0; utdanning fra Universitetet i Oslo = 1, annet = 0; antall år med yrkeserfaring i Oslo etter endt utdanning er regnet i prosent. Som det kommer fram av figuren, er erfaringsgrunlaget hos Høyesteretts dommere sterkt Oslo-dominert. Det er informasjon som får betydning for utviklingen av oppgavens hypoteser i neste kapittel, og særlig hypotese 3.

Figur 3.1 Oslo-dominans i Norges Høyesterett

4. Hypoteser: representasjon, geografi og Norges Høyesterett

Under forutsetninger av tilstrekkelig likhet mellom representanter og representerte, er politiske interesser sammenfallende. Slik argumenterte jeg i teorikapittelets første del. Sammenhengen påstanden skisserer, kan i norsk kontekst være basert på geografiske fellesskap og utenforskap. Slik argumenterte jeg i teorikapittelets andre del. Videre forventer jeg at argumentene om representasjon etter geografiske kriterier, er av betydning for befolkningens syn på Norges Høyesterett, som har en viktig rolle i samfunnsutviklingen. Det blir diskutert i det følgende i form av hypoteser.

En konkretisering av sammenhengen mellom representasjon og geografi er nødvendig når jeg senere skal undersøke hvorvidt teoriene underbygger empiriske korrelasjoner eller mønstre (Tang mfl. 2017, 385). Slik kan jeg i analysekapittelet vurdere om de foreløpige antakelsene forekommer på et systematisk heller enn tilfeldig plan (Midtbø 2007, 57). I forskning på representasjon, tillit og legitimitet, har tidligere studier i stor grad latt geografi være kontrollvariabler (Stein mfl. 2019, 1). Det er en tradisjon nyere forskning har begynt å bryte med, også i tilnærmingen til norske caser. Jeg bruker kunnskap fra slik forskning, sammen med de teoretiske diskusjonene, til å best danne oppgavens hypoteser.

4.1 H1: Viktigheten av geografisk representasjon i Høyesterett

Hypotese 1: *Det eksisterer en holdning i befolkningen om at det er viktig at Høyesterett avspeiler Norge geografisk.*

Den første hypotesen lar seg avlede av de mest sentrale elementene fra teorikapittelet: Hvis et felles geografisk erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende politiske interesser, er representativitet på mange vis et geografisk konsept. Til diskusjonen om deskriptiv representasjon har Arnesen mfl. viktige bidrag, og skriver gjennom sin forskning på den norske befolkningen: «voters use descriptive information to make inferences about candidates' policy preferences» og videre at «this [descriptive] information is no longer needed when information on candidates' issue positions is also provided» (2019, 47). Dermed er et mulig argument at deskriptive likheter og ulikheter, også om geografiske forhold, er desto viktigere i ikke-valgte beslutningsorganer. For befolkningen er stort sett ukjent med de politiske preferansene og interessene som her eksisterer.

Normalt sett har befolkningen heller ikke kjennskap til de politiske preferansene til dommerne i Norges Høyesterett, og i rettsstaten er nettopp prinsippet om objektivitet grunnleggende. Med

sitt juridiske ekspertstempel og med sine symboltunge dommerkapper, forsøker dommerne å illustrere dette prinsippet. Likevel sikrer ikke dette nødvendigvis en avgjørelses legitimitet. Gjennom Arnesen og Peters (2018) sitt surveyeksperiment i en 2014-runde av Norsk medborgerpanel, ble respondentene spurt om å vurdere legitimiteten til en hypotetisk beslutning om pengebruk. Respondentene vurderte beslutningene tatt av utnevnte eksperter som å være mer legitime enn beslutningene tatt av tilfeldig utvalgte borgere. Det interessante for denne oppgaven er resultatet som viste at når ekspertpanelet i tillegg var deskriptivt representative for respondentene, økte beslutningens legitimitet ytterligere (882). Kandidatens geografiske tilhørighet var av betydning, særlig for «politically marginalized groups» (884). Det er ikke urimelig at samme mekanismer gjelder forholdet til de juridiske ekspertene i landets øverste domstol, en objektiv dommerbekledning til tross.

4.2 H2.1, H2.2 og H2.3: Geografiske variabelers effekt på representasjonsspørsmålet

Hypotese 1 fungerer som oppgavens utgangshypotese, som hvis den blir bekreftet, gir grunnlag for å studere om holdningen har med respondentenes geografiske tilhørighet å gjøre. Som diskutert i teorikapittelet, kan det dreie seg om to skillelinjer: tilhørighet til sentrum vs. periferi og tilhørighet til by vs. land. Til felles har skillelinjene at det handler om avstand til de i maktposisjon og de påfølgende konsekvensene av dette, med hensyn til asymmetrisk ressursfordeling og følelsen dette gir. Forventningen er at bevissthet omkring slike strukturer er sterkest blant dem urettferdigheten rammer, gjennom en skepsis til «øvrighetens» kandidater.

Forskningen er noe sprikende når det gjelder hvilken geografisk skillelinje som eventuelt skaper følelsen av asymmetri. Den nevnte studien til Arnesen og Peters benytter en sentrum-periferi-variabel og konkluderer slik: «the respondents who live in the northern and western regions are also those who find similar geographical background more important, while those residing in the geographical centre of the country are least concerned with this issue» (2018, 889). Videre, og i forskning på tillit til nasjonale myndigheter, benytter Stein mfl. (2019) både en sentrum-periferi-variabel og en by-land-variabel, og finner at bare den første har forklaringskraft. Det gjelder Nord-Norge-periferien, som har negativ effekt på tillit, mens den andre periferien, Sørvest-Norge, ikke er av betydning (10). Fortolkningen er at «the distance causes those living far away from the political centre to become more sceptical of institutions controlled from far away and that they feel that they have limited influence on those institutions» (19-20).

Resultatene peker delvis i samme retning som Eidheim og Fimreite (2020b) sine analyser av geografisk misnøye, for også her er særlig respondenter fra periferien enige i påstanden om at

sentrale myndigheter ikke tar nok hensyn til utkant-Norge. Når periferien deles inn i regioner, er det Nord-Norge som skiller seg mest fra Oslo-beboernes synspunkter (73). Men i analysene har også by-land-variabelen en separat effekt: Respondenter fra rurale strøk indikerer en større geografisk misnøye. Dessuten viser analysene at sentrum-periferi- og by-land-dimensjonene fungerer sammen, altså at tilhørighet til den rurale periferien indikerer størst misnøye og tilhørighet til det urbane sentrum lavest (67). Med dette, gir foreliggende teori og forskning grunn til å forvente det følgende:

Hypotese 2.1: *At Norges Høyesterett avspeiler Norge geografisk, er viktigere for beboere i periferien enn i sentrum.*

Hypotese 2.2: *At Norges Høyesterett avspeiler Norge geografisk, er viktigere for beboere på bygdene enn i byene.*

Hypotese 2.3: *At Norges Høyesterett avspeiler Norge geografisk, er viktigere for periferiens rurale enn sentrums urbane⁵.*

4.3 H3: Effekten av informasjon om Oslo-dominans i Høyesterett

Til slutt, og som et forsøk på å studere dynamikken mellom sentrum-periferi og by-land nærmere, introduserer jeg hypotesen som gir oppgavens eksperimentspørsmål:

Hypotese 3: *Informasjon om sterk Oslo-dominans i Norges Høyesterett, forsterker viktigheten av et geografisk representativt Høyesterett for beboere i periferien og på bygdene og reduserer viktigheten for beboere i sentrum og i byene.*

Som jeg kommer til i neste kapittel, deler representasjonsspørsmålets eksperiment analysen i to grupper, der den ene gruppen får en treatment, eller behandling, og kontrollgruppen ikke. I dette tilfellet er informasjon om sterk Oslo-dominans i Norges Høyesterett eksperimentets treatment. Gjennom et slikt forskningsdesign analyserer jeg om synet på representasjon blir *mer* aktivert når respondenten mottar informasjon om dagens dommersammensetning. Slik forsøker jeg å forsterke bevisstheten omkring kollektive, geografiske identiteter, som ifølge teorikapittelet kan komme til uttrykk i form av «vi» mot «dem»-følelser innenfor nasjonen (Aardal 1994, 227; Stein mfl. 2019, 3). Hvis forskjellene mellom sentrum-periferi og mellom by-land er større i treatmentgruppen enn kontrollgruppen, mener jeg at dette indikerer en slik dynamikk. For et slikt tilfelle signaliserer at det er bevissthet omkring «motpartens» over- eller

⁵ Når jeg i oppgaven omtaler den doble geografien, bruker jeg i samsvar med Eidheim og Fimreite (2020b) begrepene «periferiens rurale» og «sentrums urbane».

underrepresentasjon som trigger et syn på representasjon som henholdsvis viktig eller ikke viktig. Det kan gi nyttig innsikt om representasjonsbegrepets kjerne i dagens politiske landskap. Likevel har eksperimentet svakheter som utfordrer dets evne til å underbygge eller forkaste hypotesen. Jeg diskuterer dette nærmere i kapittel 7.1.5. Først kommer et kapittel som diskuterer metodene jeg bruker for å teste oppgavens hypoteser.

5. Kontrollvariabelmetoden og den eksperimentelle metoden

Først i metodekapittelet forklarer jeg hvorfor det er passende å belyse problemstillingen fra et befolkningsperspektiv og gjennom en populasjonsbasert undersøkelse. Deretter gjør jeg rede for valg av metode, som både er OLS-regresjoner i form av kontrollvariabelmetoden og enklere bivariate OLS-regresjoner for å analysere surveyeksperimentet. Jeg diskuterer den ulike logikken bak metodene og hvordan dette stiller ulike krav til analyseteknikker. I denne sammenheng kommer også en diskusjon om bruken av vektorer, for det er uenighet i litteraturen om denne praksisen. Så går jeg grundig gjennom forskningsdesignet og survey spørsmålets ulike komponenter. Jeg diskuterer spesielt designets eksperiment, fordi prosedyren er viktig for tolkningen av analyseresultatene. Til slutt i metodekapittelet, og som et resultat av usikkerheten forskningsdesignet kan generere, skriver jeg om intervjuer som validering av mekanismene i surveydataene. Med en slik metodetriangulering håper jeg å ha et tilstrekkelig empiriske belegg for konklusjonen jeg trekker om analysenes resultater.

5.1 Befolkningsperspektivet og populasjonsbaserte undersøkelser

Som diskutert tidligere, undersøker jeg representasjon i rammen av legitimitetsbegrepet etter denne definisjonen: forsøket på å finne det rådende systems rett til å styre (Hagtvet 1987, 8), og like viktig, hvorfor mennesker som bebor et territorium finner denne retten gyldig (Aarebrot og Evjen 2014, 7). Mens det første leddet i definisjonen representerer en normativ tilnærming til legitimitetsbegrepet på makronivå, berører den andre en individorientert, empirisk legitimitet (Arnesen og Peters 2018, 874). Berntzen og Selle argumenterte nettopp for å rette fokuset på aktørers ideologier, motiver og preferanser i motsetning til – eller helst sammen med – historiske, strukturelle og retrospektive orienteringer (1990, 131).

Befolkningsperspektivet er samtidig viktig når domstolenes representative side er tema. Som leseren vil huske, ble det i NOU 1999: 19 vektlagt at det ikke er tilstrekkelig for den tredje statsmaktens tillit at dommere reelt sett er uavhengige og upartiske (13). Et viktig hensyn er at folket også oppfatter det slik (NOU 2019: 17, 25). Men vi kan ikke vite om behovet for representasjon er sentralt i denne sammenhengen, uten å spørre dem det gjelder. For det er ikke nødvendigvis slik at litteraturens argumentasjon og skisserte idealer gjenspeiler konseptet om representasjon slik befolkningen ser det (Grill 2007, 4). I forskningen er befolkningsperspektivet likevel underkommunisert, både når det gjelder representative institusjoner, ikke-representative institusjoner og domstolene. Grill skriver:

In fact, given the plethora of academic research and political discourse devoted to the representative process, not to mention its central importance in our political system, it is remarkable how little attention has been paid to ordinary citizen's fundamental ideas and expectations about representation (2007, 3).

I denne oppgaven kommer jeg Grills kritikk i møte ved å belyse spørsmålet om representasjon gjennom en populasjonsbasert spørreundersøkelse (eller survey). I samfunnsforskningen blir slike undersøkelser benyttet for å belyse individers holdninger til viktige og ofte politiske spørsmål, som ikke kan undersøkes gjennom tradisjonelle observasjonsstudier (Gürbüz 2017, 141). I så måte tar spørreundersøkelser oppfordringen om å lytte til befolkningen og det som rører seg i samfunnet på alvor, i det minste er dette metodens potensial (Cramer 2012, 517). Det hviler på erkjennelsen om at holdninger på individnivå kan ha betydningsfulle systematiske konsekvenser, særlig fordi «[i]ndividual political discourse is, quite simply, a major part of democratic political life» (Grill 2007, 4; 5).

5.2 Kontrollvariabelmetoden og treatmentets effekt i eksperimentet

Survey spørsmålet jeg bruker for å belyse befolkningens syn på geografisk representasjon, har et eksperimentelt design. I mine første analyser undersøker jeg likevel spørsmålet uten å gjøre et skille mellom respondenter med og uten treatment. I disse analysene bruker jeg kontrollvariabelmetoden i form av multivariate OLS-regresjoner (basert på prinsippet om minste kvadratsums metode). Metoden forutsetter at alle betydelige bakenforliggende faktorer systematisk kan registreres, for bare under kontrollerte undersøkelsesbetingelser er konklusjoner om årsakssammenhenger gyldige (Skog 2005, 44; 259)⁶. I samfunnsvitenskapen brytes denne forutsetningen, men som jeg kommer til i kapittel 6 og diskusjonen om kontrollvariabler, vurderer jeg oppgavens data likevel som gode og treffende nok i forhold til studiens intensjoner.

Det er i de siste analysene jeg er opptatt av eksperimentet og treatmentets effekt. I disse analysene tester jeg om den ulike informasjonen respondentene mottar, påvirker de foreløpige konklusjonene om geografisk representasjon (undersøkt i analysekapittelets øvrige analyser). Som jeg kommer til i teksten om forskningsdesign, kan manipulerede spørsmål gi variasjon i dataene og unik kunnskap med høy intern validitet (Mutz 2011, 14). Slik kan forskerens målrettede og kontrollerte intervensjoner i datagenereringsprosessen gjøre det mulig å avdekke

⁶ Dette er den viktigste forutsetningen for OLS-regresjoner. I datakapittelet kommer jeg tilbake til forutsetninger som gjelder residualene (eller restleddvariasjonen).

kausale sammenhenger mellom variablene som studeres (Morton og Williams 2008, 341). Eksperimentet har av denne grunn fått den øverste plasseringen i det metodiske hierarkiet (Gerring 2012, 257; Skog 2005, 78; Mutz 2011, 14).

Det har betydning for analysen, fordi den med fordel kan benytte enkle statistiske metoder (Bol 2018, 172). Dermed kan kontrollvariabelmetoden bli overflødig i eksperimentsammenheng, slik Mutz skriver: «equations chock full of «control» variables reflect a fundamental misunderstanding of how experiments work» (2011, 127). For i forskningsdesignets kjerne er evnen til å etablere kontroll i forkant av datainnsamlingen. For å forstå hvordan dette er forskjellig fra metoden i oppgavens første analyser, er det nyttig å kjenne til eksperimentets evne til å etablere kausalitet. Det blir av Morton og Williams (2008) forklart med to forutsetninger, som jeg gir noe plass i det følgende.

For det første må den potensielle kausale intervensjonen, det vil si påvirkningen eller treatmentet, fordeles på observasjonsenhetene etter en tilfeldig prosedyre (Druckman mfl. 2011). Altså må forskeren føre kontroll med hvilke observasjonsenheter som tilhører eksperimentets treatmentgruppe og kontrollgruppe, uten å selv påvirke fordelingen (Skog 2005, 78). Slik skaper en vellykket randomisering tiltro til at gruppenes ulike verdier på den aktuelle utfallsvariabelen kan forklares med treatmentet som gis og ikke gis (Bol 2018, 172).

Unntaket fra kravet om randomisering gjelder eksperimenter som benytter et «within-subjects»-design. Her utsettes alle observasjonsenhetene for påvirkning, og sammenlikningen skjer før og etter intervensjonen (Druckman mfl. 2011). Men i min oppgave, hvor bare halvparten av enhetene vil motta treatmentet, skjer sammenlikningen «between-subjects» eller på tvers av grupper (Oeldorf-Hirsch 2017, 91). Det stiller krav til gruppenes sammensetting: De må være mest mulig like. Målet er at respondenters ulike karakteristika, egenskaper og erfaringer eksisterer i alle grupper, og dermed kontrolleres bort (Gerring 2012, 200). Denne evnen til å holde potensielt betydningsfulle faktorer konstant, er den andre forutsetningen Morton og Williams (2008) skisserer for å kunne etablere kausalitet. Som leseren vil huske, er denne egenskapen generelt sett svakere i kontrollvariabelmetoden.

Likevel er det for ingen av de diskuterte metodene tilstrekkelig at de kausale konklusjonene er gyldige under kontrollerte undersøkelsesbetingelser (Grønmo 2004, 233). Ved å benytte et representativt utvalg av den bestemte populasjonen i undersøkelsen, kan forskeren undersøke konklusjonenes generaliserbarhet, eller overføringsevne. Det handler om hvorvidt funnene gjelder for den aktuelle populasjonen utover utvalget. I så måte har spørreundersøkelser

potensial til å etablere høy ekstern validitet (Sniderman og Grob 1996, 377; Mutz 2011, 112). Betingelsen er at studiens utvalg er representativt nok.

5.3 Bruken av vekter

Over- og underrepresenterte grupper i utvalget kan introdusere skjevhet i dataene (Mutz 2011, 109). Så er spørsmålet om systematisk partiskhet kan kompenseres for i ettertid av datainnsamlingen og ved hjelp av statistiske grep. I litteraturen om populasjonsbaserte surveyer og surveyeksperimenter mangler standarder for hvordan dette best gjøres (Franco mfl. 2017, 163). Den generelle anbefalingen er å være meget varsom ved bruk av komplekse statistiske teknikker (Bol 2018, 172; Mutz 2011, 128). I det minste må de statistiske vurderingene gjøres eksplisitte, for å hjelpe leseren til å selv bedømme analysenes resultater (Franco mfl. 2017, 161).

Når utvalget ikke er representativt nok, kan forskeren vurdere å vekte dataene. Da justeres utvalgsdataen i tråd med informasjonen, eller antakelsene, man har om populasjonen (Franco mfl. 2017, 162). Men en slik prosedyre kan i seg selv gjøre dataene mer partisk, særlig i tilfeller med små utvalg. Regresjonsanalyser som ikke bruker vekter, bør i det minste korrigere for kjente skjevheter gjennom kontrollvariabler. En slik tilnærming er mindre passende når det gjelder deskriptiv statistikk, for slike data er særlig følsomme for skjevheter. Hvis formålet er å generalisere til populasjonen, kan det derfor vært lurt å benytte vekter i slike tilfeller. Også i eksperimentsammenheng vet vi for lite om hvordan vekter kommer til uttrykk i resultatene (Mutz 2011, 113). Franco mfl. anbefaler at det i første rekke er «the sample average treatment effect» (SATE) som blir rapportert. Eventuelle diskusjoner om «the population average treatment effect» (PATE), altså resultatene med vekta data, bør gjøres med åpenhet omkring funnernes usikkerhet (2017, 161).

5.4 Forskningsdesign

I dette delkapittelet om forskningsdesign går jeg stegvis gjennom formuleringen av og intensjonen bak surveyspørsmålets ulike komponenter. Det gjelder introduksjonsteksten, spørsmålet som stilles, svarene som avgis og den eksperimentelle treatmentet. Særlig bruker jeg plass på den sistnevnte diskusjonen, for i sammenheng med oppgavens kausale intervensjon (informasjon om Oslo-dominans i Høyesterett), gjør jeg vurderinger om hvilke meninger og holdninger som eksisterer i populasjonen og ikke. Det er vurderinger som har særlig betydning for tolkningen av analyseresultatene, og som jeg kommer tilbake til i kapittel 7.1.5.

5.4.1 Introduksjonstekst til surveysspørsmålet

Surveysspørsmålet innleder med en introduksjonstekst av Høyesterett sin politiske rolle. En slik kontekstualisering kan være viktig for en fullgod forståelse av spørsmålet som blir stilt. For selv om det i statsvitenskapen er en ukontroversiell påstand at Høyesterettsdommere er politiske aktører, er dette ikke nødvendigvis en umiddelbar kobling hos befolkningen generelt. I så måte er introduksjonstekstens formål å øke kontrollen med hvordan respondentene forstår spørsmålet og spørsmålets sammenheng. Først lød introduksjonsteksten slik:

Norges Høyesterett er den dømmende statsmakt og tar avgjørelser som bringer Høyesterett inn i grenslandet mot den lovgivende statsmakt.

Kommentarer fra piloteringen, som ble gjennomført i regi av DIGSSCORE ved Universitetet i Bergen, indikerte at introduksjonsteksten var i overkant krevende. Formuleringen er delvis hentet fra Innstillingsrådet for dommere sitt praksisnotat, hvor det heter at «Høyesterett har en konstitusjonell rolle som bringer retten til grenslandet mot den lovgivende og den utøvende makt» (2018, 14). Notatet er et arbeidsdokument skrevet for Innstillingsrådet selv og for Domstoladministrasjonen (3). I min surveysammenheng er publikummet et annet, og informasjonen måtte med dette hensyn gjøres enklere. Som Mutz påpeker, må forskeren gi respondenten tilstrekkelige opplysninger, uten å gjør det for komplisert (2011, 87). Introduksjonsteksten ble endret til det følgende:

Norges Høyesterett er den dømmende statsmakt og tar i økende grad avgjørelser som bringer domstolen nærmere Stortinget som er den lovgivende statsmakt.

Det kan hende at også denne versjonen av introduksjonsteksten er for krevende for noen respondenter. I så fall er de ulike tolkningene av spørsmålets kontekst en mulig feilkilde (for også dette kan skape variasjon i den avhengige variabelen). Men bare 1,2 prosent av respondentene som mottok spørsmålet, valgte å ikke besvare det. Dersom introduksjonsteksten var for vanskelig, skulle vi kanskje ha sett at denne prosentandelen var enda høyere.

5.4.2 Spørsmålet som stilles og svarene som avgis

Selve spørsmålet i undersøkelsen er formulert etter formålet om å fange opp viktigheten av representasjon i den tredje statsmakten, etter deskriptive geografiske kriterier. Operasjonaliseringen ble slik:

Hvor viktig mener du det er at Høyesterett har en sammensetning av dommere som avspeiler Norge geografisk?

Videre må spørsmålet ses i sammenheng med svaralternativene, som i dette tilfellet er: «Svært viktig», «Viktig», «Noe viktig», «Lite viktig» og «Ikke viktig i det hele tatt». Det er en fempunkts-svarskala som er innbyrdes eksklusiv, men ikke fullstendig uttømmende og balansert. Og i piloteringen ble det nettopp poengtert at skalaen «er total i den ene enden (Ikke i det hele tatt) og gradert i den andre (Svært viktig)». Det kan skape frustrasjon hos respondenten, for spørsmålet kan oppleves som ledende (Grønmo 2004, 176). Likevel er denne svarskalaen ofte benyttet i Norsk medborgerpanel, og det er en fordel at det ikke eksisterer for mange varianter i samme undersøkelse. Alternativet for respondenten som ikke finner et passende svaralternativ, er å gå videre i spørreundersøkelsen uten å levere et svar på det aktuelle spørsmålet.

Så til spørsmålets eksperimentelle tillegg. For mellom introduksjonsteksten og spørsmålet, fikk respondentene i treatmentgruppen informasjon om Høyesteretts Oslo-dominans. Jeg skriver inngående om denne variasjonen i spørsmålsstillingen under neste overskrift.

5.4.3 Treatment

Mens målet med surveyeksperiment i samfunnsvitenskapen først var å kontrollere for uintendert og uheldig påvirkning av ordvalg og spørsmålsrekkefølge, skulle forskerne etter hvert dra nytte av nettopp disse effektene. Det betyr at forklaringen på en bestemt sammenheng er provosert frem i datagenereringsprosessen, etter forskerens intensjoner (Mutz 2011, 14; Morton og Williams 2008, 341). Det kan skje gjennom direkte og indirekte påvirkning, og oftest et sted mellom de to ytterpunktene (Sniderman og Grob 1996, 385; Mutz 2011, 37). Med utgangspunkt i en kategorisering gjort av Sniderman og Grob (1996) skal jeg først vise til ulike former for kausale intervensjoner og deretter til intervensjonen i denne oppgavens surveyeksperiment.

I kjernen av det omtalte rammeverket, er «the role of predispositions» (Sniderman, i Druckman mfl. 2011). Det refererer til hvorvidt en studies hypoteser håndterer meninger og holdninger som allerede eksisterer i en populasjon eller ikke. I surveyeksperimentet gir dette utgangspunktet i hovedsak tre typer treatment: givende, tilretteleggende og manipulerende.

I den første, som undersøker hva populasjonen egentlig og i utgangspunktet mener, er strategien å fjerne press og påvirkning som favoriserer et svaralternativ over andre. Slike design er «non-

directive», altså ikke retningsbestemmende (Sniderman og Grob 1996, 386). Det er til forskjell fra det andre designet, som er det tilretteleggende designet. Formålet her er å undersøke hvorvidt man kan påvirke utfallsvariabelen ved å introdusere respondenten for argumenter som enten utfordrer eller styrker respondentens allerede eksisterende holdninger (Sniderman, i Druckman mfl. 2011). Respondenten tar altså stilling til samme spørsmål to ganger, både før og etter at påvirkningen er introdusert. Til sist er det manipulerende designet, som også er retningsbestemmende. Her forsøker man å bringe frem en mening respondenten i utgangspunktet ikke har (Sniderman, i Druckman mfl. 2011). Det innebærer å manipulere, påvirke og kontrollere respondentens respons, forsøksvis i en bestemt retning (Sniderman og Grob 1996, 386). Slike manipulerende design er nyttige når vi håndterer problemstillinger som belyser hva en bestemt påvirkning gjør med individer eller grupper.

I denne oppgavens surveyeksperiment, ble intervensjonen utarbeidet med mål om å undersøke hvorvidt kjennskap til det Oslo-dominerte Høyesterett påvirker spørsmålet om representasjon. Det gjelder informasjon om dommernes fødested, utdannelsested og yrkesaktive liv. Ved å styre over hvilken informasjon de ulike eksperimentgruppene blir tildelt, ser analysene på om denne påvirkningen – og respondentens reaksjoner på den – fremprovoserer en forskjell i den avhengige variabelens utfall. Gjennom et retningsbestemmende design, er treatmentet om dommerens geografiske tilhørighet formulert slik:

14 av 20 nåværende dommere er født i Oslo-området, 18 av 20 dommere har utdannelsen sin fra Oslo, 17 av dommerne har tilbrakt minst 80 prosent av sitt yrkesaktive liv i Oslo.

Med en målrettet intervensjon, står valget mellom å utforme et tilretteleggende eller et manipulerende design. Tabell 5.1 illustrerer et forsøk på det førstnevnte: Respondenten blir først bedt om å svare på viktigheten av geografisk representasjon i Høyesterett, før spørsmålet så gjentar seg sammen med informasjon om dommernes geografiske bakgrunn. En slik «within-subjects»-analyse (Druckman mfl. 2011) konfronterer oss imidlertid med faren for interne spillover-effekter. For respondentens tilbøyelighet til å svare likt på spørsmålet begge ganger, som en slags forpliktelse til sitt første avgitte svar, kan gi resultatene utover det tilsiktede. I litteraturen blir begrepet «inference bias» brukt om tilfeller hvor det er vanskelig å skille effekten av treatmentet fra respondentens «starting (...) point of the attitude» (Transue mfl. 2009, 146). Designet i tabell 5.1 risikerer dermed å introdusere en partiskhet i dataene som ikke kan kompenseres for analytisk.

Tabell 5.1 Et tilretteleggende, «within-subjects» eksperiment

Komponenter	Formål	Tilretteleggende design
Introduksjonstekst	Konseptualisering: Å gjøre respondenten kjent med Høyesterett sin politiske rolle.	Norges Høyesterett er den dømmende statsmakt og tar i økende grad avgjørelser som bringer domstolen nærmere Stortinget som er den lovgivende statsmakt.
Spørsmål 1	Hva mener respondenten i utgangspunktet om representasjon i Høyesterett?	Hvor viktig mener du det er at Høyesterett har en sammensetning av dommere som avspeiler Norge geografisk?
Spørsmål 2, med treatment	Utfordrer eller forsterker informasjon om den geografiske sammensetningen av dommere viktigheten av representasjon i Høyesterett?	14 av 20 nåværende dommere er født i Oslo-området, 18 av 20 dommere har utdannelsen sin fra Oslo, 17 av dommerne har tilbrakt minst 80 prosent av sitt yrkesaktive liv i Oslo. Vi ønsker igjen at du vurderer hvor viktig det er at Høyesterett har en sammensetning av dommere som avspeiler Norge geografisk.
Svaralternativ		<ul style="list-style-type: none"> • Svært viktig • Viktig • Noe viktig • Lite viktig • Ikke viktig i det hele tatt

Argumentet er at oppgaven i stedet bør anvende et design innenfor den manipulerende eksperimenttradisjonen, som skissert i tabell 5.2. Det legger opp til at bare halvparten av respondentene mottar informasjonen om Oslo-dominert Høyesterett, mens de resterende respondentene holder en kontrollerende funksjon. Slik tillates en analytisk sammenlikning på tvers av gruppene, tidligere i oppgaven referert til som «between-subjects» (Oeldorf-Hirsch 2017, 91). Hvis gruppene som mottar treatment avviker fra kontrollgruppen, tyder dette på en kausal sammenheng mellom variablene som undersøkes (Druckman mfl. 2011; Bol 2018, 168).

Heller ikke designet i tabell 5.2 er uten svakheter. Den ene utfordring har å gjøre med det Gaines mfl. refererer til som en potensiell «pretreatment», altså «contamination from real-life experiences» (2006, 12; 18). Forskningsdesignets forutsetning om at kontrollgruppen ikke kjenner til realitetene, her det geografisk skjevfordelte Høyesterett, kan være en feilaktig antakelse (17). Tross alt påpekte jeg i kapittel 3.3.2 massemediens kritiske dekning av offentlige myndigheter, herunder også domstolene og Høyesterett (NOU 1999: 19, 136). Om denne antakelsen er feil, er et usikkerhetsmoment eksperimenter til en viss grad må akseptere. For samtidig som forurensning fra den virkelige verden kompliserer tolkningen av resultatene, kan befolkningens eventuelle kunnskap om temaet være et uttrykk for studiens relevans. Det er et paradoks vi vanskelig kommer fra i surveyeksperiment. Paradokset blir imidlertid mindre paradoksalt når dataenes usikkerheter tas på alvor.

Tabell 5.2 Et manipulerende, «between-subjects» eksperiment

Komponenter	Formål	Kontrollgruppe	Treatmentgruppe
Introduksjonstekst	Konseptualisering: Å gjøre respondenten kjent med Høyesterett sin politiske rolle.	Norges Høyesterett er den dømmende statsmakt og tar i økende grad avgjørelser som bringer domstolen nærmere Stortinget som er den lovgivende statsmakt.	Norges Høyesterett er den dømmende statsmakt og tar i økende grad avgjørelser som bringer domstolen nærmere Stortinget som er den lovgivende statsmakt.
Spørsmål, med og uten treatment	Hva mener respondenten om representasjon i Høyesterett, når informasjon om Osلودominans ikke er kjent vs. når informasjon om Osلودominans er kjent?	Hvor viktig mener du det er at Høyesterett har en sammensetning av dommere som avspeiler Norge geografisk?	14 av 20 nåværende dommere er født i Oslo-området, 18 av 20 dommere har utdannelsen sin fra Oslo, 17 av dommerne har tilbrakt minst 80 prosent av sitt yrkesaktive liv i Oslo. Hvor viktig mener du det er at Høyesterett har en sammensetning av dommere som avspeiler Norge geografisk?
Svaralternativ		<ul style="list-style-type: none"> • Svært viktig • Viktig • Noe viktig • Lite viktig • Ikke viktig i det hele tatt 	<ul style="list-style-type: none"> • Svært viktig • Viktig • Noe viktig • Lite viktig • Ikke viktig i det hele tatt

5.5 Ordførerintervjuer som validering av mekanismer

Diskusjonen om statistiske vurderinger og metodisk støy i metodekapittelet så langt, berører det viktige forskningsetiske idealet om å ta dataenes usikkerheter på alvor. Det kommer av søken etter sannhet som forskerens fremste oppgave, slik det er vektlagt i retningslinjene gitt av Den nasjonale forskningskomité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH 2016). Blant andre vurderinger inkluderer dette «en slags revisjonsprosedyre som sikter til forskerens dokumentasjon av sine data, metoder og avgjørelser gjennom prosjektet, inkludert det endelige resultatet» (Ryen 2002, 180). Det oppfordrer til en selvkritisk metodisk refleksjon, med mål om å øke sannsynligheten for at studiens konklusjoner er sanne.

En slik prosess førte til valget om å bruke dybdeintervjuer som validering av mekanismene som resultatene i analysene avdekket. Innsikt fra intervju kan være en «måte å forvise seg på at man har valide data», samt «å *utdype* forståelsen for ulike aspekter knyttet til samme sak, det vil si til å gjøre forskningen mer fullstendig» (Ryen 2002, 194; 195). For når legitimitet og representasjon er understudert gjennom befolkningsperspektivet, er det ikke nødvendigvis slik

at eksisterende teori utgjør den riktige rammen for fortolkning (Grill 2007, 4). I så måte er det hensiktsmessig å supplere med kvalitative fremgangsmåter for å forstå de generelle, kvantitative resultatene (Grønmo 2004, 211). Slik bidrar trianguleringsstrategier til å undersøke «the extent to which the ‘validity’ of evidence has been verified or substantiated» (Lewis mfl. 2014, 358).

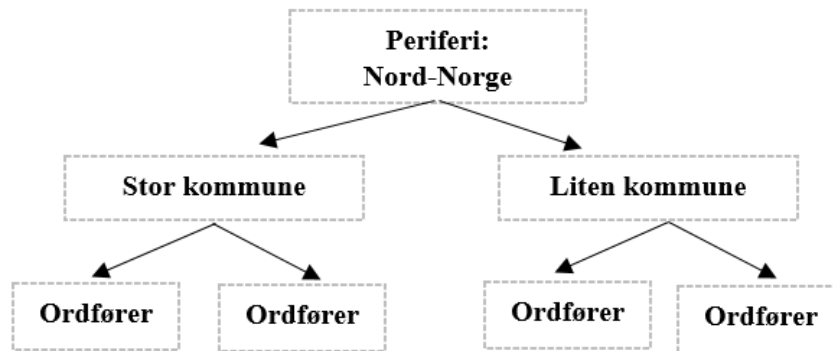
I de neste avsnittene skriver jeg om fremgangsmåten bak intervjuene, med vekt på rekrutteringsprosessen av informanter, intervjuguiden, gjennomføringen og aktuelle forskningsetiske retningslinjer. Leseren vil se at vurderingene i disse diskusjonene er orientert etter intervjuenes formål om å fungere som en validering av mekanismene i surveydataene.

5.5.1 Strategisk utvalg av informasjonsrike respondenter

Nord-Norge var det strategiske utgangspunktet for utvalget av informanter, for i de kvantitative analysene er denne periferien av særlig betydning for spørsmålet om representasjon. Det er rimelig å anta at befolkningen her kan bidra med å belyse interessante periferimekanismer, selv om det ikke nødvendigvis er slik at disse mekanismene gjenspeiler Norges mangfoldige periferi. Uheldigvis kom tidsmessige hensyn i denne oppgaven i veien for et bredere utvalg. Ved hjelp av kvoteutvelgelse basert på kommunestørrelse, var tanken at det nordnorske perspektivet likevel kunne gi nyanserte inntrykk. For med store og små kommuner representert i utvalget, kan en eventuell by-land-skillelinje fanges opp. Altså foregikk kategoriinndelingen etter strategiske hensyn (Grønmo 2004, 99), men informert av analyseresultater og teoretiske forventninger.

Videre gir Ryen gode råd om hvem som bør intervjues, nemlig «de informantene som sitter inne med mest informasjon, eller som har mest å bidra med» (2002, 87). På bakgrunn av en slik tilnærming, inviterte jeg ordførere til å snakke på vegne av befolkningen. Det gir et indirekte befolkningsperspektiv, men med en klar fordel: I tillegg til at ordførere utgjør en samfunnsengasjert og informasjonsrik gruppe, er de ofte også gode formidlere. Basert på offentlig tilgjengelig informasjon laget jeg dermed en informantdatabase over ordførere i alle nordnorske kommuner. I databasen la jeg inn navn, telefonnummer og kommunestørrelse. Faktorene jeg tok hensyn til i etableringen av det strategiske utvalget er oppsummert i figur 5.1.

Figur 5.1 Intervjuenes utvalgsstrategi

5.5.2 Intervjuguide

Ordførerintervjuene fulgte en intervjuguide strukturert etter fire tema (se appendiks for intervjuguiden i sin helhet). For å gi ordførerne tilstrekkelig kontekst, introduserte jeg først prosjektet i korte trekk. Jeg ville være så åpen som mulig omkring intervjuets formål, men uten å pålegge ordførerne for mange føringer. På dette tidspunktet i samtalen valgte jeg for eksempel å ikke vektlegge Høyesterett som Oslo-dominert. For i tema nummer to kom spørsmål som handlet om representasjon generelt og om betydningen av representasjon i offentlige stillinger. Så kom befolkningens syn på Høyesterett inn som et tredje tema, og i tema nummer fire spurte jeg enda mer konkret om Høyesteretts geografiske side. I dette siste temaet ga ordførerne sine syn på oppgavens hovedanalyser og om Nord-Norge som en særlig betydningsfull periferi. Som leseren legger merke til, er temaene i intervjuguiden informert av både oppgavens teoretiske diskusjoner og av analyseresultatene.

Som en slags dialogisk validering (NEM 2009, 21) av ordførernes perspektiver, stilte jeg i intervjuene tidvis spørsmål om hvorvidt min fortolkning av budskapet var den riktige. Slik kunne ordførerne korrigere eller bekrefte inntrykket mitt, samt utdype sentrale poeng. Det skulle gi viktig innsikt, som jeg presenterer i kapittel 7.2.

5.5.3 Gjennomføring av rekruttering og intervju

Jeg ringte ordførerne direkte for å informere om forskningsprosjektet og invitere til intervju. Etter å ha gjennomført fire intervjuer, besluttet jeg å ikke invitere til flere, av følgende to grunner. For det første var det arbeidskrevende å transkribere intervjuene. Med flere intervju ville jeg risikere å bruke flere ressurser på datainnhenting enn det rammen for masteroppgaven legger opp til. For det andre viste de første analysene at lite ny informasjon kom fram og at ordførerne i stor grad hadde sammenfallende vurderinger. Inntrykket mitt var i så måte at

ordførerne bekreftet hverandres oppfatninger. Det signaliserte at datamaterialet var stort nok til å danne et bilde av sammenhengen mellom representasjon og geografi, og av hvilke mekanismer som her er aktuelle.

Intervjuene varte 20-30 minutter hver, og foregikk over telefon eller videotjeneste avhengig av ordførernes ønsker. Den pågående koronasituasjonen samt ressursmangel gjorde fysiske møter vanskelig. Men særlig er det å føre samtale over telefon generelt en krevende kommunikasjonsform, fordi det ikke-verbale språket går tapt. Som sentrale politikere i sine kommuner, håndterer ordførere likevel telefonmøter godt. Inntrykket mitt er at kommunikasjonsformen ikke kom i veien for ordførernes tydelige budskap.

5.5.4 Forskningsetiske retningslinjer

Datainnsamling som belager seg på personer som kilde, fører med seg en rekke forpliktelser overfor dem det gjelder (NESH 2016, 6). Noen av disse forpliktelsene finnes i lovgivningen, og her er særlig Personopplysningsloven viktig. I lovens første paragraf heter det at «de som behandler personopplysninger skal ivareta personlig integritet og sikre privatlivets fred» (8). I tillegg har personvernet i forskningen også en bredere etisk ramme. Ved å ta utgangspunkt i retningslinjene til NESH (Den nasjonale forskningskomité for samfunnsvitenskap og humaniora) og særlig kapittel B, «Hensyn til personer» (2016), skal jeg vise hvordan jeg kom disse kravene i møte.

Selv om det i oppgaven er ordførernes syn og vurderinger i egenskap av å være ordfører som blir fremstilt, ble det i datainnsamlingen samlet inn personidentifiserbare opplysninger og intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Likevel berører ikke disse opplysningene sensitive forhold, og i så måte minsker personvernulempen. Av den grunn vurderte ansvarlige ved Universitetet i Bergen sin prosjektoversikt RETTE (System for risiko og etterlevelse), at jeg med oppgaven ikke var meldepliktig til NSD (Norsk senter for forskningsdata). Høye krav om samtykke, informasjonsplikt og sikker databehandling ble likevel stilt.

Dermed fikk de fire ordførerne tilsendt et informasjons- og samtykkeskriv på e-post i forkant av intervjuene, der det ble informert om prosjektets formål og risiko (se appendiks). Alle sendte et skriftlig samtykke som respons på e-posten. I tillegg ba jeg igjen om samtykke til bruk av lydopptaker, i form av en fysisk diktafon, i det intervjuene startet. Intervjuene ble så transkribert i SAFE (Sikker Adgang til Forskningsdata og E-infrastruktur) ved Universitetet i Bergen, som er et eksternt og sikkert skrivebord. Det betyr at ingen personopplysninger, verken direkte eller indirekte, ble lagret eller behandlet utenfor denne infrastrukturen. Og i fremstillingen av

intervjuene er ordførerne nødvendigvis anonymisert. Slik har jeg i forbindelse med intervjuene fulgt forsvarlige rutiner for informasjonssikkerhet og datasikkerhet.

5.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert oppgavens metodiske tilnærming og forskningsdesign blitt presentert. Det gjelder OLS-regresjoner i form av kontrollvariabelmetoden for å teste surveyspørsmålet som sådan, enklere bivariate regresjoner for å analysere surveyspørsmålets eksperiment og til slutt kvalitative intervjuer for å validere hovedanalysenes fortolkninger. Ytterligere informasjon om valgte analyseteknikker blir presentert fortløpende i oppgavens analysekapittel. Med en metode triangulering som den i oppgaven, forsøker jeg å minimere effekten av metodiske feilkilder og slik ha et tilstrekkelig empirisk belegg for konklusjonene jeg trekker om analysenes resultater. Likevel er diskusjonen omkring metodisk støy viktig, og derfor også et tilbakevendende tema i oppgaven videre.

6. Data

6.1 Norsk medborgerpanel

Oppgavens hovedanalyser er basert på data fra Norsk medborgerpanel (NMP), som er en UiB-eid plattform for internettbaserte undersøker av holdninger om samfunn og politikk. Panelmedlemmene er rekruttert fra Folkeregisteret etter tilfeldige prosedyrer, og blir tre ganger årlig invitert til å besvare spørsmål. Rekruttering, datainnsamling og oppbevaring skjer i tråd med strenge forskningsetiske retningslinjer, slik de fremkommer i den nye personvernforordningen (GDPR) fra 2018. Det er analyseselskapet ideas2evidence som står bak disse prosedyrene og den tekniske gjennomføringen av NMP ellers.

Undersøkelsen som var i felt høsten 2020 (runde 19) gikk ut til panelets 25 050 medlemmer per e-post, hvorav 11 971 responderte med deltakelse (Skjervheim mfl. 2020, 5). Disse ble tilfeldig inndelt i seks undergrupper som mottok ulike deler av undersøkelsen. For respondenten er dette tidsbesparende, samtidig som forskeren på denne måten øker kontrollen over mulige spillover-effekter (se kapittel 5.4.3 for mer om denne feilkilden). Mitt surveysspørsmål (r19k1dommere3) gikk til gruppe 5 og dermed til 1884 respondenter. Kun 23 av disse valgte å ikke avgi svar.

Som forklart i metodekapittelet, fikk respondentene ulike versjoner av spørsmålet: Den ene gruppen fikk informasjon om det Oslo-dominerte Høyesterett (treatmentgruppen) og den andre gruppen ikke (kontrollgruppen). Igjen var fordelingen tilfeldig, og om prosedyren skriver ideas2evidence at «randomization takes place while the respondent is in the questionnaire, as opposed to pre-defined» og at «[w]hen N is large enough these two groups will be of equal size (50/50)» (Skjervheim mfl. 2020, 3). Det resulterte i at 50,9 prosent av respondentene ble plassert i kontrollgruppen og 49,1 prosent i treatmentgruppen.

Når det gjelder antall enheter i analysene, må antallet respondenter i avsnittene over nedjusteres noe. Når ikke alle respondentene besvarer de samme spørsmålene, kan variablene introdusere manglende verdier i datasettet. Særlig gjelder dette variablene for by-land og inntekt, der henholdsvis 177 og 358 respondenter ikke hadde mottatt de aktuelle spørsmålene. Avhengig av hvor mange kontrollvariabler jeg inkluderer i de ulike datasettene, behandler analysene 1156 enheter og 1671 enheter (se henholdsvis tabell 6.1 og 6.2 under). For eksempel inkluderer det største datasettet ingen kontrollvariabler og blir brukt i analysene som tester en eventuell treatment-effekt. Det undersøker jeg ved å sammenlikne kontrollgruppen og treatmentgruppen, og med dette har de to respondentgruppene samtidig en kontrollerende funksjon overfor

hverandre. Hvorfor det da kan være overflødig å i tillegg benytte kontrollvariabler, er beskrevet nærmere i kapittel 5.2.

6.2 Tre geografiske variabler

I analysene bruker jeg tre geografiske variabler. Den første er en dikotom sentrum-periferi-variabel (sentrum=0, periferi=1). Variabelen er basert på en variabel i NMP for valgdistrikt til Stortingvalg (r19P3_2), med kategoriene Oslo, Akershus, Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark. Respondenter fra Akershus har trolig en større tilhørighet til Oslo og sentrum, enn til landets periferi. Med utgangspunkt i valgdistrikt-variabelen kunne jeg unngå å behandle Akershus som periferi på lik linje med eksempelvis Troms og Finnmark. Resultatet ble å kode Oslo og Akershus som sentrum (=0) og de resterende valgdistriktene som periferi (=1).

Den neste geografiske variabelen jeg bruker, tar hensyn til periferien som mangfoldig og gir dermed flere nyanser til analysene. Igjen med distriktsvariabelen for Stortingvalg som utgangspunkt, kodet jeg en landsdelvariabel med seks kategorier: Oslo (Oslo og Akershus), Østlandet (Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark), Sørlandet (Aust-Agder og Vest-Agder) Vestlandet (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal), Trøndelag (Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag) og Nord-Norge (Nordland og Troms og Finnmark). Landsdelsvariabelen er dermed en mer detaljert sentrum-periferi-variabel, som i likhet med den dikotome varianten blir brukt for å teste H2.1 («Ulik viktighet mellom beboere i sentrum og i periferien»). Oslo er satt som referansekategori i analysene for å speile sammenlikningsgrunnlaget i hypotesen best mulig.

Den tredje geografiske variabelen er en by-land-variabel (c18bk35), som blir brukt for å teste H2.2 («Ulik viktighet mellom beboere i by og på bygd»). Variabelen er basert på respondentenes egne vurderinger av «[h]vilken beskrivelse som passer best for området du bor i», der de fem svaralternativene er «En storby», «En forstad eller utkanten av en storby», «En liten eller mellomstor by», «Et bygdesentrum» og «Et spredtbygd strøk». Selv om dette måler respondentens subjektive vurderinger av eget bosted, anser jeg ikke variabelen som problematisk. Det er nettopp en bevissthet omkring ens tilhørighet til by eller land, og følelsen dette gir, jeg forsøker å fange opp i analysene (se teorikapittelet for diskusjon av en slik subjektivitet). I de fleste analysene benytter jeg alle de fem svarkategoriene, og setter «En

storby» som referansekategori (igjen i tråd med sammenlikningsgrunnlaget hypotese H2.2 etablerer).

6.2 Kontrollvariabler

På bakgrunn av diskusjonen om kontrollvariabler og vekter i kapittel 5.3, er det følgende bestemt: 1. Vekter blir benyttet i den deskriptive statistikken, for slike data er særlig følsom for skjevheter, spesielt når formålet er å generalisere til populasjonen. 2. Vekter blir ikke benyttet i regresjonsanalysene, siden disse analysene inkluderer variabler som korrigerer for kjente skjevheter. 3. Vekter blir ikke benyttet i eksperimentanalysene, ettersom vi vet for lite om hvordan dette kommer til uttrykk i eksperimentresultater (Mutz 2011, 113). Det er uenighet om disse punktene i litteraturen, og jeg inkluderer av den grunn alternative fremgangsmåter i appendiks. Det er uansett når ulike analyser rapporterer samme tendenser, tilliten til resultatene er størst.

NMP sikter på å representere et tverrsnitt av den norske befolkningen, men noen grupper er overrepresentert og andre underrepresentert. Metoderapporten skrevet av ideas2evidence avdekker slik partiskhet innenfor alder (alderskategorien over 60 år er overrepresentert, mens lavere alderskategorier er underrepresentert), utdanning (høyere utdanning er overrepresentert, mens ingen/lavere utdanning er underrepresentert), geografi (Oslo er for eksempel overrepresentert) og kjønn (særlig i kombinasjon med andre variabler, for eksempel er yngre menn mer underrepresenterte enn yngre kvinner, og eldre menn mer overrepresenterte enn eldre kvinner) (Skjervheim mfl. 2020, 8-9). Ved å inkludere disse variablene, forsøker jeg å kontrollere bort slik partiskhet.

Kjønnsvariabelen er naturlig dikotom og kodet som 0 hvis respondenten er kvinne og 1 hvis respondenten er mann. De neste kontrollvariablene valgte jeg også å bruke i form av dikotome variabler i de endelige analysene, ettersom mange kategorier tar unødvendig mye plass i figurene og dermed kan komme i veien for en god fremstilling. En slik forenkling endret ikke resultatene nevneverdig, men introduserte indikasjoner på heteroskedastisitet i en av tre hovedanalyser. Jeg kommer tilbake til dette i kapittelet om modelldiagnostikk, etter at de resterende variablene er gjort rede for.

I NMP er alder-variabelen (r19P5_1) kodet i ulike fødselsintervaller (med mål om å gjøre respondentene mindre identifiserbare), med kategoriene 1939 eller tidligere, 1940-1949, 1950-1959, 1960-196, 1970-1979, 1980-1989 og 1990 eller senere. Jeg omkodet variabelen til kategoriene «eldre» for respondenter født i 1959 eller før (verdi 0) og «yngre» for respondenter

født i 1960 eller senere (verdi 1). En slik todeling gir den beste numeriske balansen mellom kategoriene, med 537 respondenter i den eldste aldergruppen og 619 respondenter i den yngste. Videre var utdanningsvariabelen (r19P4_1) i NMP kodet etter kategoriene «Ingen utdanning/grunnskole», «Videregående skole» og «Høgskole/Universitet». De to første kategoriene ble slått sammen til «Ingen eller lavere utdanning» (verdi 0), sammenliknet med «Høyere utdanning» (verdi 1).

I tillegg til disse variablene, ønsket jeg å kontrollere for inntekt og parti. Inntekstvariabelen (c18bk25) var originalt kodet med kategoriene <150 000, 150 001 – 300 000, 300 001 – 400 000, 400 001 – 500 000, 500 001 – 600 000, 600 001 – 700 000, 700 001 – 1 000 000 og > 1 000 000. Jeg omkodet variabelen til å gjelde «Lavere inntekt (< 500 001)» og «Høyere inntekt (> 500 001)». I denne sammenhengen refererer altså lavere inntekt til at respondenten har en inntekt som er på eller under gjennomsnittet i utvalget (et gjennomsnitt som for øvrig er noe lavere enn den i populasjonen). Også denne inndelingen ga den beste numeriske balansen mellom de to kategoriene. Videre er partivariabelen (c18pk204) basert på spørsmålet «Hvilket parti ville du stemt på dersom det var stortingsvalg i morgen?», med svaralternativene Kristelig Folkeparti, Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne, Arbeiderpartiet, Rødt, Ville ikke stemt, Ville stemt blankt og Har ikke stemmerett. Jeg ekskluderte de tre siste kategoriene med mål om å få en ren partivariabel. I analysene er Senterpartiet satt som referansekategori. Til slutt om partivariabelen, er det viktig å nevne at respondentene kan ha svart på spørsmålet i tidligere runder av undersøkelsen, og at de ville gitt andre svar høsten 2020. Det er en mulig feilkilde som jeg velger å akseptere.

Tabell 6.1. Variabler i oppgavens multivariate regresjonsanalyser

Variabel	Verdier	Frekvensfordeling	
		Absolutt	Relativ (%)
AV: R19k1dommer3/ Representasjonsspørsmålet	0 – Ikke viktig i det hele tatt	35	3,0
	0.25 – Lite viktig	116	10,0
	0.5 – Noe viktig	286	24,7
	0.75 – Viktig	426	36,9
	1 – Svært viktig	293	25,3
Sentrum-periferi	<i>0 – Sentrum</i>	372	32,2
	1 – Periferi	784	67,8
Landsdel	<i>1 – Oslo</i>	372	32,2
	2 – Østlandet	254	22,0
	3 – Sørlandet	48	4,2
	4 – Vestlandet	295	25,5
	5 – Trøndelag	96	8,3
	6 – Nord-Norge	91	7,9
By-land	<i>1 – Storby</i>	283	24,5
	2 – Forstad eller utkant av en storby	244	21,1
	3 – Liten eller mellomstor by	316	27,3
	4 – Bygdesentrum	172	14,9
	5 – Spredtbygd strøk	141	12,2
Kjønn	<i>0 – Kvinne</i>	560	48,4
	1 – Mann	596	51,6
Født	<i>0 – Eldre (f.1959 eller før)</i>	537	46,5
	1 – Yngre (f.1960 eller senere)	619	53,5
Utdanning	<i>0 – Ingen eller lavere utdanning</i>	411	35,6
	1 – Høyere utdanning	745	64,4
Inntekt	<i>0 – Lavere inntekt (< 500 001)</i>	589	51,0
	1 – Høyere inntekt (> 500 001)	567	49,0
Parti	Kristelig Folkeparti	42	3,6
	Høyre	275	23,8
	Fremskrittspartiet	101	8,7
	Venstre	43	3,8
	Sosialistisk Venstreparti	119	10,3
	<i>Senterpartiet</i>	192	16,6
	Miljøpartiet de Grønne	78	6,7
	Arbeiderpartiet	237	20,5
	Rødt	69	6,0

Data: NMP, r19 (2020). Referansegrupper markert i kursiv.

Tabell 6.2. Variabler i oppgavens eksperimentanalyser

Variabel	Verdier	Frekvensfordeling	
		Absolutt	Relativ (%)
AV: R19k1dommer3/ Representasjonsspørsmålet	0 – Ikke viktig i det hele tatt	55	3,3
	0.25 – Lite viktig	179	10,8
	0.5 – Noe viktig	398	24,0
	0.75 – Viktig	602	36,0
	1 – Svært viktig	437	26,2
Landsdel	1 – Oslo	522	31,2
	2 – Østlandet	365	21,8
	3 – Sørlandet	84	5,0
	4 – Vestlandet	439	26,3
	5 – Trøndelag	132	7,9
	6 – Nord-Norge	129	7,7
By-land	1 – Storby	399	23,9
	2 – Forstad eller utkant av en storby	352	21,1
	3 – Liten eller mellomstor by	475	28,4
	4 – Bygdesentrum	261	15,6
	5 – Spredtbygd strøk	184	11,0

Data: NMP, r19 (2020). Referansegrupper markert i kursiv.

6.3 Modelldiagnostikk

Før jeg presenterer analysens resultater, skal jeg sette et kritisk blick på modellene jeg bruker. For som tidligere nevnt er OLS-regresjoner betinget av en rekke forutsetninger, og særlig kan en diagnostisering av modellenes residualer si noe om hvorvidt modellene oppfyller disse (Hermansen 2019, 172). Det handler om variasjonen i restleddet, altså de uforklarte variasjonene i den avhengige variabelen (Skog 2005, 237).

En første indikator er at variasjonen rundt regresjonslinjen er like stor over alt, såkalt homoskedastisk. Dette testet jeg ved hjelp av Breusch-Pagan (BP)-testen, som bør gi p-verdier over 0,05. Det var ikke tilfellet i modellen der landsdelsvariabelen blir brukt som den primære forklaringsvariabelen, for med en p-verdi på 0,03 blir nullhypotesen om homoskedastisitet avvist. Antakelsen er dermed at det foreligger heteroskedastisitet, altså at standardfeilen til parameterestimatene er feilaktige (legg merke til at selve parameterestimatene likevel er forventningsrette, selv om de kanskje ikke er nøyaktige nok) (Midtbø 2012, 107). I oppgaven korrigerer jeg for heteroskedastisitet ved å rapportere de robuste standardfeilene (gjennom

Whites robuste standardfeil)⁷. Videre antydte modellene som har enten sentrum-periferi-variabelen eller by-land-variabelen som sin primære forklaringsvariabel, ikke heteroskedastisitet (med p-verdier på henholdsvis 0,20 og 0,11)

En andre indikasjon på oppfylte OLS-forutsetninger, er normalfordelte residualer. For med en slik fordeling er sannsynligheten for å under- eller overestimere en verdi omtrent den samme (Midtbø 2012, 114). Jeg undersøkte dette gjennom kvantil-kvantil-grafikker (i litteraturen også referert til som q-q-plots), se figur C.1 i appendiks. For alle de tre modellene befinner residualene seg i stor grad langs den normalfordelte linjen, mens de laveste og høyeste residualene er noe avvikende. Jeg vurderer likevel residualene i modellene som å være symmetriske nok (114; Hermansen 2019, 172; Skog 2015, 249).

En tredje forutsetning som gjelder residualene, er at de er uavhengige av hverandre (altså at det ikke eksisterer intern korrelasjon i restleddet, såkalt autokorrelasjon). Avhengighet i restleddet er et hyppigere problem i tidsserie- og panelanalyser, men kan også forekomme i tverrsnittsanalyser som mine (Midtbø 2012, 112). Durbin Watson-testen gir verdier på 1,94 (for modellen med landsdelvariabelen), 1,95 (for modellen med sentrum-periferi-variabelen) og 1,92 (for modellen med by-land-variabelen). Det er når verdiene nærmer seg 2 (på en skala fra 0 til 4), at autokorrelasjon ikke ser ut til å finne sted. Altså tyder testene på at modellene jeg bruker, ikke har residualer som er avhengige av hverandre.

Utenom de tre forutsetningene som handler om restleddene, stilles krav om lineær sammenheng mellom variablene (det er kontrollert gjennom residuals vs. fitted-plots, se figur C.2 i appendiks) og at forklaringsvariablene ikke korrelerer perfekt (VIF-testen gir meg verdier som er godt innenfor det anbefalte intervallet på 0,10-10) (Midtbø 2012, 128; Tjønnedal 2018, 166). Som leseren vil huske fra kapittel 5.2, er den viktigste forutsetningen at ingen bakenforliggende forklaringsvariabler forklarer variansen i avhengig variabel, og at dette paradoksalt nok brytes i all samfunnsvitenskapelig forskning. Selv om regresjonsforutsetningene stort sett oppfylles, er det derfor likevel gode grunner til å tolke dem med varsomhet.

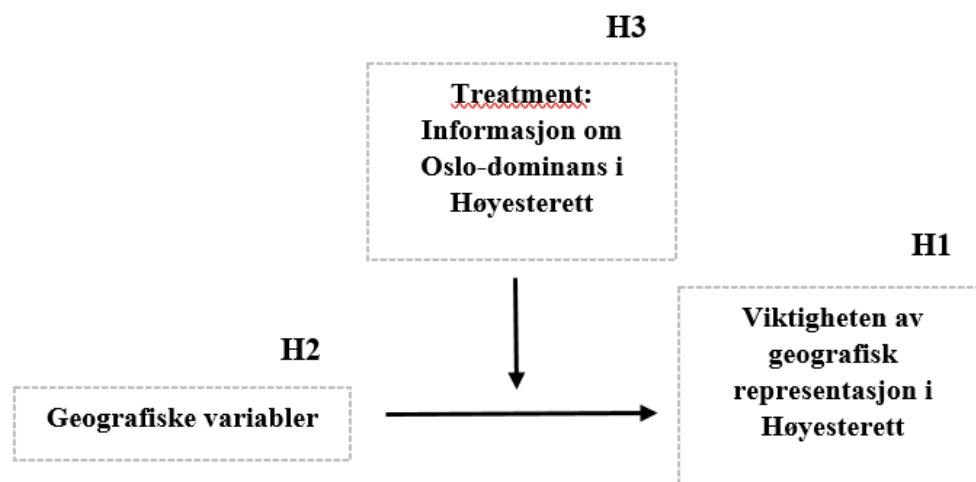
⁷ Dette ga imidlertid svært små justeringer av originale standardfeil.

7. Analysene

7.1 Resultater fra de kvantitative analysene

I dette kapitlet presenterer jeg oppgavens funn i tre steg, slik hypotesenes sammenheng er illustrert i figur 7.1. Først tester jeg hypotese 1 og 2.1, 2.2 og 2.3 med utgangspunkt i surveysspørsmålet. Deretter tar jeg hensyn til surveyeksperimentet og treatmentets effekt ved å teste hypotese 3. Til slutt diskuterer jeg de ulike funnene i lys av hverandre, samt usikkerheten omkring disse tendensene. Leseren kan også selv vurdere slik usikkerhet ved å sammenlikne resultatene som presenteres her, med alternative fremgangsmåter som er lagt til appendiks (kapittel E viser logistiske regresjonsanalyser og kapittel F viser OLS-regresjoner med vekta data). I appendiks ligger også det fullstendige tallmaterialet figurene baserer seg på (kapittel D). Alle analyser og grafiske fremstillinger er produsert i RStudio.

Figur 7.1 Analyseplan

7.1.1 Viktigheten av geografisk representasjon i Høyesterett

Jeg starter med å teste oppgavens første hypotese, H1: «Det eksisterer en holdning i befolkningen om at det er viktig at Høyesterett avspeiler Norge geografisk». Det kan gjøres enkelt ved å vise til svarfordelingen på representasjonsspørsmålet⁸ for respondentene i sin helhet, som uttrykt i tabell 7.1. Støtten for at et geografisk representativt Høyesterett er viktig, er tydelig: 35,3 prosent svarer at det er «Viktig» med geografisk representasjon og 25,7 prosent

⁸ Spørsmålet er stilt slik i NMP19: «Hvor viktig mener du det er at Høyesterett har en sammensetning av dommere som avspeiler Norge geografisk?»

at det er «Svært viktig». Til sammenlikning, mener kun 2,2 prosent at slik representasjon «Ikke er viktig i det hele tatt».

Tabell 7.1 Svarfordeling på representasjonsspørsmålet

Svært viktig (1)	25,7 %
Viktig (0,75)	35,3 %
Noe viktig (0,5)	27,9 %
Lite viktig (0,25)	9,0 %
Ikke viktig i det hele tatt (0)	2,2 %

Data: NMP (2020), variabel r19k1dommere3. N=1156. Dataene er vektet med r19Weight2.

Dermed er svarfordelingen til sterk støtte for H1. Det er interessant at dette står i kontrast til den mer polariserte forskningslitteraturen om hensyn til mangfold (se kapittel 2.1.6). Kanskje avtegner det et skille mellom rekrutteringshensyn i den normative forskningslitteraturen og i det empiriske befolkningsperspektivet. Jeg trekker frem dette skillet fordi det kan tolkes som en konsekvens av at det også eksisterer ulike oppfatninger av legitimitetsbegrepet mellom forskning og folk (se kapittel 5.1) (Arnesen og Peters 2018, 874; Grill 2007, 10). Når den tredje statsmaktens tillit først og fremst avhenger av folkets syn på domstolen (NOU 1999: 19, 13; NOU 2019: 17, 25), taler dette for økt oppmerksomhet rettet mot den empiriske legitimiteten og befolkningsperspektivet.

Når H1 styrkes, fungerer den samtidig godt som en utgangshypotese for resten av kapittelet. I det følgende er det nettopp viktigheten av geografisk representasjon som vil bli utbrodert. Det gjør jeg først i sammenheng med geografiske variabler og deretter med hensyn til treatment-effekter og heterogene treatment-effekter.

7.1.2 Geografiske variablers effekt på representasjonsspørsmålet

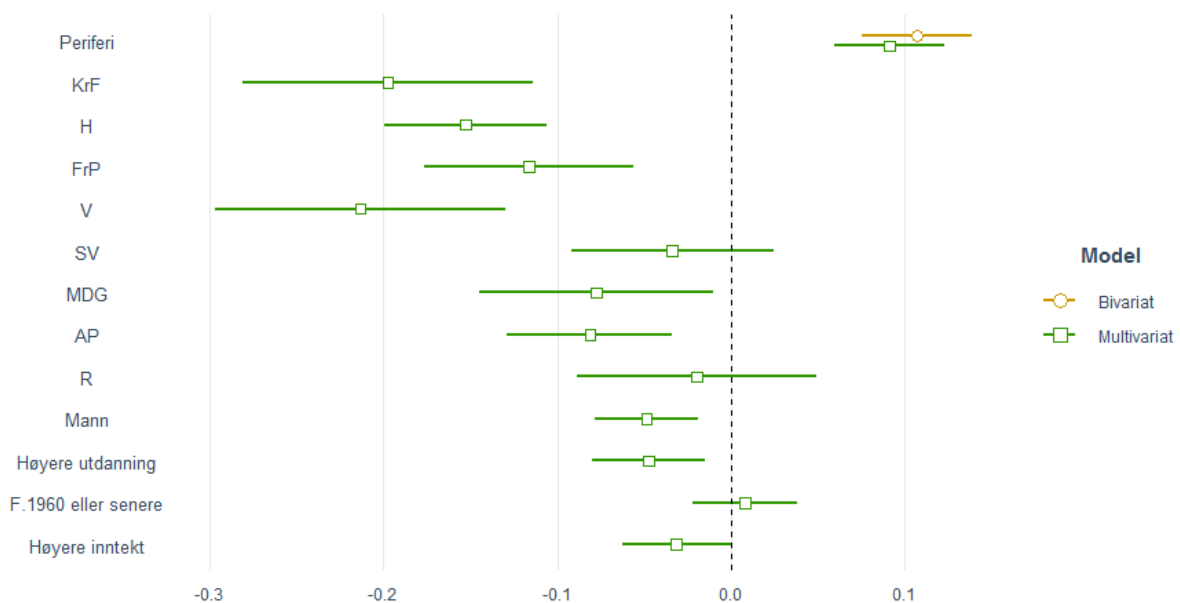
Hypotese 2.1 og 2.2 omhandler ulikhet i hvor viktig geografisk representasjon i Høyesterett er mellom de som bor i sentrum vs. periferien og i byer vs. bygder. I det følgende undersøker jeg dette forholdet ved hjelp av enkle lineære regresjoner (OLS), i form av bivariate og multivariate modeller. Det er den sistnevnte analysen som er mest interessant, for gjennom kontrollvariabelmetoden blir betydelige bakenforliggende faktorer registrert (Skog 2005, 44; 259). Det gjelder i denne oppgaven partitilhørighet, kjønn, utdanning, alder og inntekt (se variabeldokumentasjon i kapittel 6.2). Når relevante faktorer holdes konstant, blir

sammenhengen mellom geografiske variabler og synet på representasjon isolert. Slik øker resultatenes troverdighet.

I tråd med at jeg anvender tre geografiske variabler (sentrum-periferi, landsdel og by-land), utfører jeg tre separate hovedanalyser (i tillegg til tre tilhørende bivariate analyser). For å gjøre fremstillingen enklere presenterer jeg én figur til hver geografisk variabel, der både den bivariate og multivariate analysen er inkludert (henholdsvis markert i gul og i grønn). Videre er det punktene i figurene som indikerer om de uavhengige variablene påvirker synet på geografisk representasjon i Høyesterett. Punktene viser altså effektene sammenliknet med referansekategoriene som er satt til null. De horisontale linjene uttrykker usikkerheten omkring disse effektene (signalisert med et konfidensintervall på 95 prosent). Når de horisontale linjene krysser den vertikale stiplede linjen (som illustrerer referansekategoriene), er usikkerheten rundt variablenes sammenheng for stor til å si noe sikkert. Da kan vi ikke lenger konkludere med at variablene sender noe tydelig signal.

Modellen i figur 7.2 benytter en dikotom sentrum-periferi-variabel som den sentrale forklaringsvariabelen, og tester dermed H2.1. Både i den bivariate og den multivariate modellen har denne variabelen tydelig positiv og signifikant effekt, og skal leses slik: Det er viktigere for respondenter fra periferien med et geografisk representativt Høyesterett, sammenliknet med respondenter fra sentrum. Det er en sammenheng som blir stående selv når andre viktige faktorer holdes konstant. Når periferirespondentene da har en verdi som viser en endring på 0,09 enheter fra sentrumsrespondentene, tilsier dette at effekten i tillegg er av betydelig styrke (som dokumentert i appendiks, tabell D.1: koef.=0,09 på en metrisk skala fra 0-1, $p=0,0$). Figur E.1 i appendiks viser en logistisk regresjon med samme variabler, og bekrefter det tydelige periferifenomenet til støtte for H2.1.

Figur 7.2 Viktigere for periferien med et geografisk representativt Høyesterett

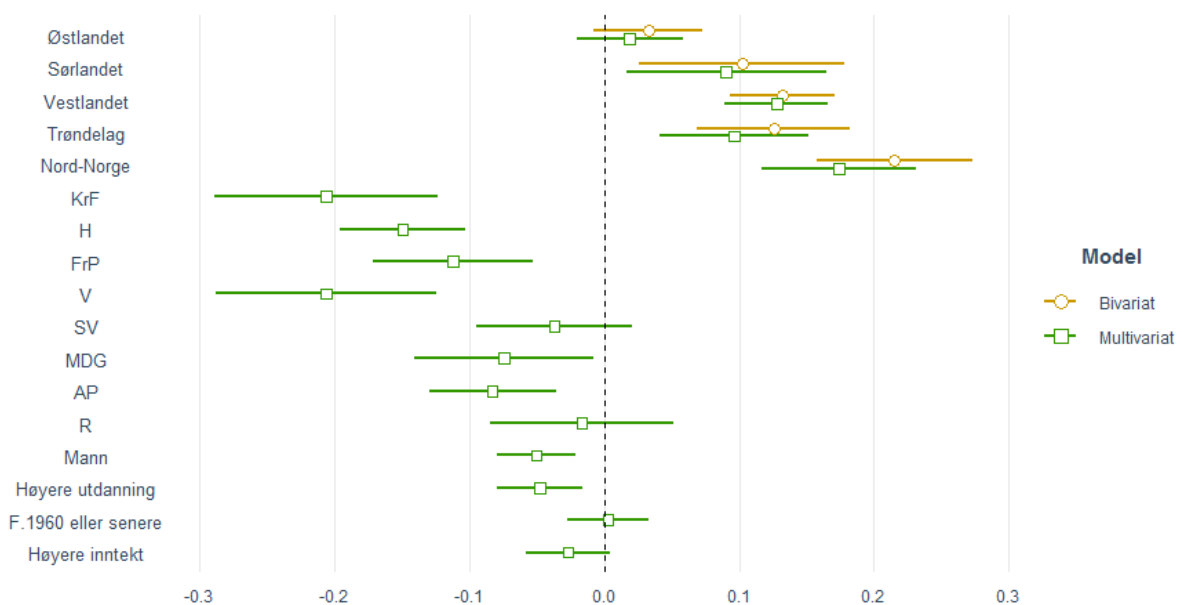
Data: NMP (2020), avhengig variabel *r19k1dommere3*. Sentrum-periferi-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på OLS-regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N=1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Sentrum, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt.

Den bivariante modellen i figur 7.2 har en justert forklart varians (R^2) på 0,04. Det vil si at 4 prosent av variasjonen i modellens avhengige variabel forklares av variasjonen i sentrum-periferi-variabelen. Med en justert R^2 på 10,8 prosent, er naturligvis forklaringskraften til den multivariate modellen større. Det skyldes at synet på geografisk representasjon i Høyesterett også påvirkes av variasjonen i faktorene partitilhørighet, kjønn, utdanning og inntekt. Som figur 7.2 viser, skiller Senterparti-velgere (altså den utelatte kategorien i figuren) seg fra de fleste andre velgere, i betydning av at Senterparti-velgere mener det er viktigere med geografisk representasjon i Høyesterett. Unntaket er respondenter med tilhørighet til Rødt og SV, for her indikerer de kryssende horisontale linjene usikkerhet og dermed ingen signifikant forskjell fra SP-velgere. Det er kanskje ikke overraskende at på spørsmålet om geografisk representasjon, skiller distriktspartiet SP seg fra mer sentraliseringsvennlige partier. Videre er det interessant at mannlige respondenter har lavere gjennomsnittsverdier, enn kvinnelige respondenter (koef.=0,05 på en metrisk skala fra 0-1, $p=0,0$). En årsak kan være at kvinner, som i flere sammenhenger er en underrepresentert gruppe og særlig i høyere maktposisjoner, har en større bevissthet omkring viktigheten av representasjon generelt og at det er dette som kommer til uttrykk i figuren (Rosenthal 1995). Kanskje er det den samme mekanismen viser seg

gjennom variablene utdanning og inntekt, for også her rapporterer overrepresenterte grupper i maktposisjoner lavere gjennomsnittsverdier på representasjonsspørsmålet («høyere utdanning», koef. $=-0,05$, $p=0,01$) og «høyere inntekt», koef. $=-0,03$, $p=0,5$). Det ser imidlertid ikke ut som at variasjoner innenfor alder påvirker synet på geografisk representasjon.

Figur 7.2 støtter H2.1, men er basert på en grovkornet koding av den geografiske variabelen. Mens figuren gir et generelt inntrykk av at det eksisterer en forskjell mellom respondenter fra sentrum og periferi, nyanserer figur 7.3 inntrykket. Her blir H2.1 testet ved hjelp av landsdelvariabelen. Med kategoriene Oslo, Østlandet, Sørlandet, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge blir periferien dermed undersøkt i nærmere detalj. For med en mer geografisk detaljert variabel, bevarer vi mer av informasjon i dataene, eksempelvis om avstand til sentrum, som jo er et sentralt mål i de diskuterte teoriene.

Figur 7.3 Viktigere for de lenger fra Oslo at Høyesterett er geografisk representativt

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. Landsdel-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på OLS-regresjoner og er justert for heteroskedastisitet. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. N=1156. Referansekategoriene er, henholdsvis: Oslo, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt.

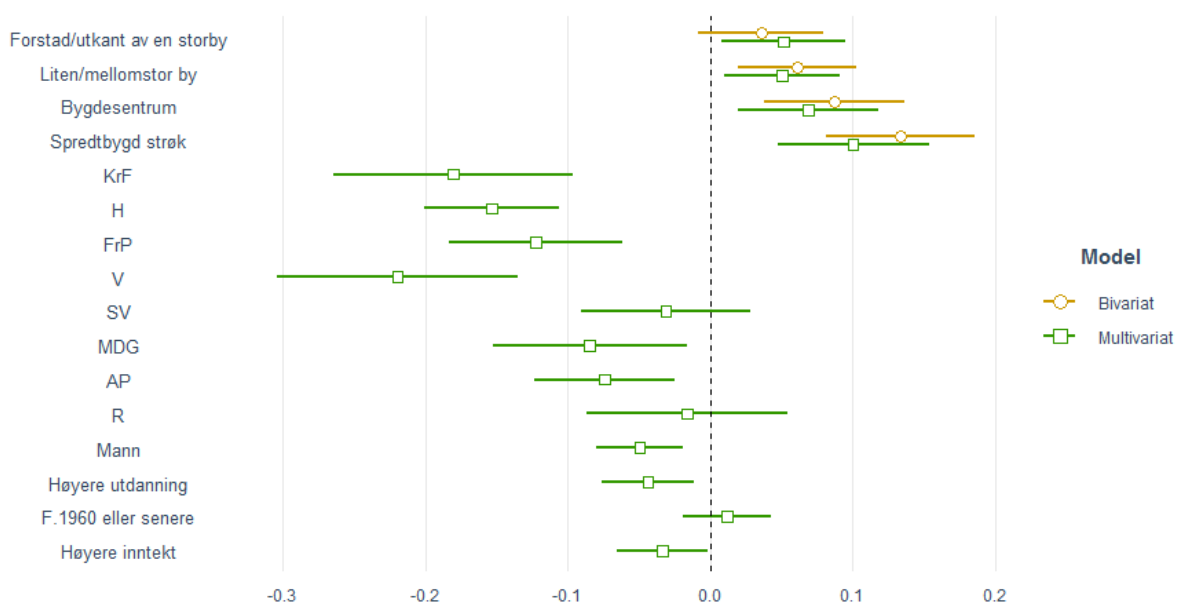
Også figur 7.3 viser få tydelige forskjeller mellom den bivariate og multivariate modellen, når det gjelder geografivariabelens signaler (selv om verdiene nedjusteres noe i den største modellen, særlig for Nord-Norge og Trøndelag). Resultatene viser at gjennomsnittsrespondenten i alle landsdelene utenfor Oslo mener at det er viktigere med geografisk representasjon i Høyesterett enn den gjennomsnittlige Oslo-respondenten. Når det

gjelder Østlandet, er denne forskjellen imidlertid ikke signifikant. Det generelle bildet fra begge figurene at jo lenger fra Oslo, jo viktigere er det med et geografisk representativt Høyesterett.

Det sterkeste uttrykket for en slik fortolkning er Nord-Norge-periferien. Med en endring i den multivariate modellen på hele 0,17 enheter (koef.=0.17, p=0,0) fra Oslo-verdiene, skiller denne periferien seg mest ut i analysene. Forskjellen mellom svarverdiene til Oslo og Nord-Norge er markant, og bidrar til å styrke H2.1. I modellen for øvrig er det bare Østlandet som ikke styrker hypotesen, som kanskje nettopp kan forklares med nærheten landsdelen har til sentrum. Utover dette signaliserer kontrollvariablene i figur 7.3 de samme tendensene som i figur 7.2, med unntak av inntektsvariabelen som ikke har signifikant effekt i den mer geografisk detaljerte modellen. Modellens totale forklaringskraft (justert R²) er på 13,5 prosent.

Når jeg så skal teste H2.2, berører analysekapittelet by-land-skillelinjen i norsk politikk. I tillegg til en territoriell identitet som peker på avstand til sentrumet i sørøst, indikerer forskning at det også kan eksistere en bevissthet omkring ens rurale selv (Cramer 2012; Eidheim og Fimreite 2020b). For å undersøke om dette aktiveres i synet på statsmaktens representasjon, benytter jeg oppgavens tredje geografiske variabel, by-land. Som figur 7.4 viser, gir slike analyser interessante funn.

Figur 7.4 Viktigere for de i spredtbygde strøk at Høyesterett er geografisk representativt

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. By-land-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på OLS-regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. N=1156. Referansekategoriene er, henholdsvis: Storby, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt.

I modellene er «Storby» satt som referansekategori, og punktene i figuren indikerer at respondentene herfra synes det er mindre viktig med et geografisk representativt Høyesterett enn respondentene i utvalget ellers. Kanskje føler respondentene i byene seg allerede representert og prioritert av elitene med makt, mens de på bygdene ikke? Slik kan man tolke tendensen i utvalget, der forskjellen fra storby-verdiene øker dess mindre tettbygd strøk respondenten er fra. Eksempelvis er forskjellen mellom storby- og forstad-respondentene ikke betydelig i kontrollmodellen, som jo er figurens mest robuste modell⁹. Samtidig er gjennomsnittsverdiene i kategoriene «et bygdesentrum» og «et spredtbygd strøk» estimert til henholdsvis 0,07 ($p=0,01$) og 0,10 ($p=0,0$), når referansekategorien er satt til null. Det kan hende det nettopp er en rural bevissthet som kommer til uttrykk.

Likevel er det interessant å merke seg at den multivariate modellen har en justert forklaringskraft på 9,3 prosent, mot 2,2 prosent i den bivariante modellen. Som det fremgår av disse tallene, er effekten av by-land-variabelen relativt svak totalt sett. Analysene understøtter uansett H2.2, for det er tross alt forskjellen mellom holdningene til de i byene og de på bygdene hypotesens antakelse dreier seg om. I denne diskusjonen bør det uansett nevnes at også variasjoner i partitilhørighet, kjønn, utdanning og inntekt bidrar til å forklare synet på Høyesteretts geografiske profil, i likhet med effekten av kontrollvariablene i figur 7.2 sin modell.

7.1.3 Den doble geografien

Til nå er konklusjonen at de geografiske variablene påvirker representasjonsvariabelen. Det utløser spørsmål om effekten av den doble geografien, altså hvorvidt de to skillelinjene sentrum-periferi og by-land opererer sammen. H2.3 forventer et slikt samspill, og særlig som en meningsforskjell mellom periferiens rurale og sentrums urbane. Det finner Eidheim og Fimreite, i sin forskning på geografisk misnøye (2020b, 65). Så er spørsmålet om en liknende holdning også gjenspeiles i synet på Norges Høyesterett.

For å teste hypotesen, analyserer jeg sammenhengen mellom dataenes variabler etter fremgangsmåten i Eidheim og Fimreite (2020b, 65):

«[Vi] inkluderer en interaksjonseffekt for å vise samspillet mellom variablene periferi og rural. (...) Det vi imidlertid er interessert i her er å se på kombinasjonen av de to dimensjonene gjennom predikerte verdier. Siden de to

⁹ I den logistiske modellen med samme variabler, er heller ikke kategorien «en liten/mellomstor by» signifikant. Se appendiks, figur E.2.

uavhengige variablene er kategoriske med to verdier hver, gir det mening å se på dem i en firefeltstabell».

Informert av prosedyren benytter jeg den dikotome periferi-variabelen (periferi=1, sentrum=0) og omkoder by-land-variabelen til å ha verdi 1 hvis respondenten er fra et bygdesentrum eller et spredtbygd strøk, og verdi 0 hvis respondenten er fra en storby, en forstad/utkant til en storby eller en liten/mellomstor by. Med mål om å effektivt belyse H2.3, er det samspillsleddet (sentrum-periferi*by-land) figur 7.5 og tabell 7.2 fremstiller. Likevel gjør jeg leseren oppmerksom på at den lineære modellen også inkluderer samspillsleddets stamvariabler og kontrollvariablene parti, kjønn, utdanning, alder og inntekt.

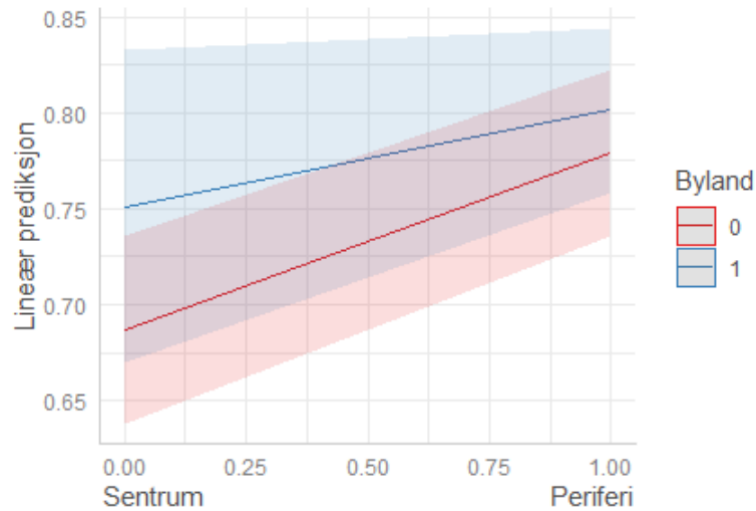
Figuren og tabellen leses best sammen. Mens x-aksen i figur 7.5 signaliserer sentrum-periferi-dimensjonen, er det de plottede linjene som skiller mellom rural og urban tilhørighet (henholdsvis markert i blått og rødt). Y-aksen illustrerer de predikerte verdiene på representasjonsvariabelen, og skyggene i figuren er konfidensintervallene (95 prosent). Videre er det firefeltstabellen som best oppsummerer modellens predikerte verdier.

Særlig er det to tendenser i utvalget som er verdt å merke seg. For det første illustrerer figurens blå linje gjennomgående høyere verdier enn den røde linjen. En rural tilhørighet synes dermed å være mer utslagsgivende enn tilhørighet til periferien. Eksempelvis kommer det til uttrykk ved at rurale i sentrum predikerer høyere verdier på avhengig variabel enn de urbane i periferien. Forskjellen mellom disse to gruppene er likevel svært liten, med predikerte verdier på henholdsvis 0,75 og 0,78 (på en numerisk skala fra 0-1).

Forskjellen er større og størst mellom periferiens rurale (0,80) og sentrums urbane (0,68), til støtte for H3. For den andre tendensen i utvalget viser at særlig respondenter som bor i ruralt og i periferien, mener det er viktig med geografisk representativitet. Slik representasjon er også viktig for respondenter fra det urbane sentrum, men i mindre grad enn de andre geografiske gruppene. Førsteintrykket er dermed at de to geografiske dimensjonene fungerer sammen.

Til denne konklusjonen er det imidlertid festet for stor usikkerhet til å kunne si noe sikkert. Overlappende konfidensintervaller indikerer fravær av signifikante effekter, som igjen bekreftes av at koeffisienten for interaksjonsmodellen ikke er signifikant (tabellen er ikke inkludert her). Dermed har jeg med denne modellen ikke sterkt empirisk belegg til støtte for H2.3 og kan ikke bekrefte at de to geografiske variablene fungerer sammen.

Figur 7.5 Verken en forsterket eller forminsknet effekt av den doble geografien

Data: NMP (2020), avhengig variabel *r19k1dommere3*. Predikerte verdier basert på en lineær modell med samspillsleddet *sentrum-periferi*by-land*. $N=1156$. Modellen inkluderer også variablene: *Sentrum-periferi*, *by-land*, *kjønn*, *utdanning*, *alder* og *inntekt*. Overlappende fargefelt/konfidensintervaller signaliserer ikke-signifikante forskjeller (95% konfidensintervall).

Tabell 7.2 Verken en forsterket eller forminsknet effekt av den doble geografien

	Sentrum	Periferi
Land	0,76 (0,04)	0,81 (0,02)
By	0,69 (0,02)	0,78 (0,02)

Data: NMP (2020), avhengig variabel *r19k1dommere3*. Predikerte verdier basert på en lineær modell med samspillsleddet *sentrum-periferi*by-land*. $N=1156$. Modellen inkluderer også variablene: *Sentrum-periferi*, *by-land*, *kjønn*, *utdanning*, *alder* og *inntekt*. Standardfeil i parentes.

7.1.4 Effekten av informasjon om Oslo-dominans i Høyesterett

Til slutt kommer analysene av surveyeksperimentet, som tester H3: «Informasjon om sterk Oslo-dominans i Norges Høyesterett, forsterker viktigheten av et geografisk representativt Høyesterett for beboere i periferien og på bygdene og reduserer viktigheten for beboere i sentrum og i byene». Etter oppfordringen fra Bol (2018) om å analysere eksperimenter etter enkle statistiske metoder (se kapittel 5.2), tester jeg hypotesen ved å sammenlikne resultatene

på tvers av kontrollgruppen og treatmentgruppen. Altså tar analysene utgangspunkt i en todeling av det originale datasettet, hvor det ene datasettet filtrerer på dem som mottok treatment og det andre datasettet på dem som ikke mottok behandling.

Uten å ta hensyn til heterogene treatmenteffekter (altså for hvilke grupper effekten av treatmentet er størst), viser tabell 7.3 en sammenlikning av gjennomsnittsverdiene på representasjonsspørsmålet i kontrollgruppen og treatmentgruppen. Forskjellen i synet på representasjon synes å være svært liten, og særlig når vekter benyttes. Så er spørsmålet om dette endrer seg i analyser som inkluderer geografiske variabler.

Tabell 7.3 Synet på geografisk representasjon som viktig er uavhengig av treatment

Vekter	Kontroll			Treatment		
	Gjennomsnitt	Standardfeil	N	Gjennomsnitt	Standardfeil	N
Uten	0,66	0,01	862	0,69	0,01	809
Med	0,69	0,01	862	0,69	0,02	809

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. Gjennomsnittssvar på representasjonsspørsmålet i kontrollgruppen og treatment-gruppen, med og uten vekter.

En slik endring kommer ikke til uttrykk i figur 7.6, der datasettet som gjelder kontrollgruppen er markert i gul og treatmentgruppen er markert i oransje. Videre benytter jeg landsdelvariabelen (til venstre i figuren) og by-land-variabelen (til høyre i figuren) i to separate og bivariate analyser¹⁰. Som figuren viser, er det overlapp mellom de gule og de oransje punktene og linjene innenfor hver geografisk kategori. Det synes dermed ikke å være en forskjell mellom de rapporterte verdiene i kontrollgruppen og treatmentgruppen.

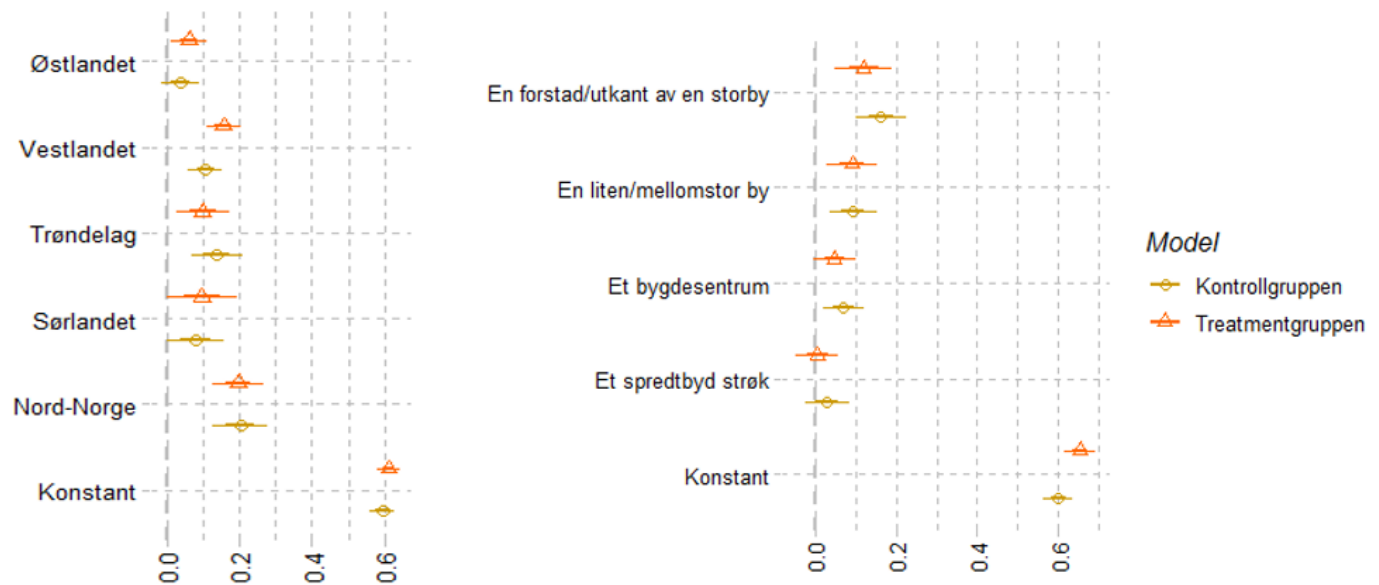
Jeg tolker resultatene i figur 7.6 på følgende vis: For det første er de en gjentakelse av mine tidligere funn, at avstand til sentrum og by predikerer et syn på geografisk representasjon som særlig viktig. For det andre virker det ikke som at denne forskjellen mellom sentrum-periferi og by-land har å gjøre med informasjonen om Høyesteretts Oslo-dominans. Resultatene er ikke til støtte for H3.

Da er konklusjonen at jeg med surveyeksperimentet ikke klarte å aktivere respondentenes syn på representasjon ytterligere. Det kan det være flere grunner til, blant andre metodiske. Som jeg diskuterte i kapittel 5.4.3, er det ingen spørsmål i NMP19 som undersøker hvorvidt respondentene hadde kjennskap til det Oslo-dominerte Høyesterett i forkant av eksperimentet.

¹⁰ En alternativ fremgangsmåte er å ikke gjøre en todeling av det originale datasettet, men å kjøre samme modeller som de i figur 7.3 og 7.4, bare at også treatment er inkludert som forklaringsvariabel. Dette endrer ikke resultatene, se figur G.1 og G.2 i appendiks.

Det betyr at respondenter også i kontrollgruppen kan ha hatt en slik overrepresentasjon i mente og svart deretter (tidligere referert til som en «pretreatment»). Også andre mulige feilkilder er aktuelle, og kan ha preget resultatene i også de øvrige analysene. Jeg kommer til dette i det følgende.

Figur 7.6 Ingen heterogene treatment-effekter i synet på geografisk representasjon

Data: NMP (2020), avhengig variabel *r19k1dommere3*. To separate, bivariate analyser, med landsdelvariabelen til venstre i figuren og by-land-variabelen til høyre i figuren. Sammenlikningen er mellom kontrollgruppen (markert i gul) og treatmentgruppen (markert i oransje) innenfor hver geografisk kategori. $N=1671$.

7.1.5 Fortolkning: Metodisk støy eller geososiologiske indikasjoner?

Jeg avrunder kapittelet om de kvantitative analysene med en diskusjon om hva resultatene forteller. Viser resultatene geososiologiske indikasjoner i tråd med forventningene i teorikapitlene, eller kommer metodiske feilkilder i veien for en slik fortolkning? Hvorvidt analysene evner å representere oppgavens teoretiske begreper, handler om analysenes interne validitet (Midtbø 2007, 27). Diskusjonen handler dermed om hvilken tillit vi kan feste til fortolkningene av analysene.

Det kan altså hende at noe av den rapporterte viktigheten av geografisk representasjon i analysene må tilskrives ulike former for metodisk støy. For det første gjelder dette en mulig bekræftelseshang i spørreundersøkelser: Velvillige respondenter kan ha en tendens til å svare slik de tror det er forventet. I forskningen brukes begrepet «social desirability bias» om slike feilkilder (Nederhof 1985). For det andre kan svarene være preget av spillover-effekter fra undersøkelsens to foregående spørsmål. Der blir det spurt om utnevninger av

høyesterettsdommere bør ta hensyn til sosialt og kulturelt mangfold (r19k1dommere1), og om høyesterettsdommere skal ha innsikt og engasjement i generelle samfunnsspørsmål (r19k1dommere2). Det er mulig at respondentene som svarer bekreftende på disse spørsmålene, opplever en viss forpliktelse til å svare i samme retning også på spørsmålet om geografisk representasjon.

Argumentene om metodisk støy må likevel ikke komme i veien for at respondentenes svar blir tatt på alvor. For det hører til den geososiologiske kjernen at alle de tre NMP-spørsmålene om representasjon – r19k1dommere1, r19k1dommere2 og r19k1dommere3 – får støtte hos et flertall respondenter. Uten ønsket om sosial og kulturell mangfoldighet blant dommerne, ville også den geografiske dimensjonen mistet mye av sin dybde. I oppgavens teorikapittel var det nettopp et poeng at denne dimensjonen handler så vel om de sosiale prosessene innenfor en geografisk kontekst som territorium alene. I disse teoriene heter det også at det geososiologiske uttrykket er sterkere hos politisk underrepresenterte. Resultatene fra mine analyser synes å være i tråd med slike mekanismer, for særlig er det de i periferien og i bygdene som finner geografisk representasjon viktig.

Det er en konklusjon som ikke blir utfordret av eksperimentet og treatmentet. Når informasjon om Oslo-dominans ikke bidrar til å forsterke holdningene i periferien og i rurale strøk, eller moderere holdningen i sentrum og i urbane strøk, er inntrykket at synet på representasjon står sterkt og ligger fast hos befolkningen. Altså er holdningen ikke fremprovosert av eksperimentet, mer enn at respondentene jo blir stilt spørsmål om viktigheten av representasjon. Intensjonen bak det eksperimentelle designet var nettopp å undersøke hvorvidt den bestemte informasjonen kunne påvirke dynamikken mellom sentrum-periferi og mellom by-land (se mer om det manipulerende eksperimentdesignet i kapittel 5.4.3). Og i hypotesediskusjonen (kapittel 4) var argumentet at forskjeller mellom treatmentgruppen og kontrollgruppen kunne indikere at det er bevissthet omkring «motpartens» over- eller underrepresentasjon som trigger synet på representasjon som henholdsvis viktig eller ikke viktig. Kanskje har oppgavens surveyeksperiment til en viss grad kontrollert bort at det er informasjonen og kunnskapen man har om dommersammensetningen i Høyesterett som påvirker representasjonsspørsmålet.

7.2 Ordførerintervjuer: Validering av funnene

Som en forlengelse av diskusjonen av hovedanalysenes resultater, gjennomførte jeg fire intervjuer med ordførere i Nord-Norge. Som det er beskrevet i metodekapittelet, var formålet med en slik tilnærming å validere de substansielle fortolkningene som jeg til nå har diskutert,

samt å styrke den helhetlige forståelsen av oppgavens tema. Ordførerne har forutsetninger til å se funnene i sin sammenheng, og det gir anledning til å undersøke hvorvidt statistikken kan kobles til oppgavens teoretiske rammeverk. Slik sørger jeg for å følge opp surveydataene med troverdige fortolkninger.

7.2.1 Den doble geografisens preg

Beslutningstakere i kontramajoritetsinstitusjoner skal ikke tale befolkningens sak, men forvalte lovene folkevalgte har vedtatt. Så er spørsmålet om disse fortolkerne er formet, disiplinert og kontrollert av institusjonen i tilstrekkelig grad (Lægreid og Olsen 1978, 8). En slik fremstilling gis ikke støtte av ordførerne i oppgavens intervjuer, som vektlegger at det *er* interessant hvem som utfører oppgavene, også i organer utover de folkevalgte. Det har å gjøre med beslutningstakerens tankesett, som spiller inn når beslutninger treffes. Til resonnementet hører den sentrale forventningen om at dette tankesettet ikke utelukkende er faglig fundert.

I tillegg til faglig kompetanse, mener ordførerne at beslutningstakerens virkelighetsforståelse er relevant. Det er ikke et urimelig argument, for avgjørelsene i denne sammenhengen berører samfunnsstyring og samfunnsutvikling. Ordførerne viser til flere forhold som påvirker den enkeltes virkelighetsforståelse, deriblant kjønn og alder. Fremfor alt er det likevel individets geografiske bakgrunn som blir trukket frem i denne diskusjonen. Og her er argumenter som identifiserer både en sentrum-periferi-skillelinje og en by-land-skillelinje.

Den første motsetningen – mellom sentrum og periferi, eller mellom hovedstaden og provinsene – kommer til uttrykk ved at samtlige ordførere omtaler Oslo som noe i det fjerne. I intervjuene blir geografiske *avstander* utpekt som den mest avgjørende forklaringen for befolkningens ulike tankesett og virkelighetsforståelser. «Jeg tror faktisk at mentaliteten til befolkningen på Vestlandet, Østlandet og Nord-Norge er forskjellig», sier den ene ordføreren, som legger til at det «har med oppvekst å gjøre». Og som en annen ordfører setter ord på ulikheten: «Vi lever jo et helt annet liv her oppe». Begge er enige i at jo lenger nord man kommer, dess mer forskjellig fra virkeligheten i Oslo. Av dette er det mulig å identifisere en sammenheng mellom erfaringsgrunnlag og virkelighetsforståelse, med geografisk avstand som det dominerende bakteppet.

Samtidig kommer ordførerne også med argumenter som berører den andre motsetningen – mellom by og land. Her er det sentrale at ulikheten fra Oslo er større dersom man kommer fra et lite lokalsamfunn, kontra en nordnorsk by. For eksempel kan en slik forskjell komme til uttrykk i måten man tenker rundt fellesskap: «Hvis du vokser opp i et lite lokalsamfunn, så vil

du for eksempel mye tydeligere kunne se samspill mellom ulike generasjoner. Og du ser samspill mellom ulike yrkesgrupper,» som den ene ordføreren forklarer. Det henger sammen med den tette omgangen ulike aktører i små bygder erfarer, som et resultat av at «alle» deltar på de samme arrangementene. I byene er det annerledes: «Hvis du bare har bodd i en by, har du kanskje bare vært omgått de med samme type jobb som deg». Det fører til forskjeller i «måte[n] å tenke fellesskap», konkluderer en annen ordfører. I dette eksempelet peker sammenhengen mellom erfaringsgrunnlag og virkelighetsforståelser på skillet mellom å ha «vokst opp i et lite lokalsamfunn eller på asfalten midt i en by». Og også denne dimensjonen bærer et geografisk preg.

Dermed, og som jeg kommer nærmere inn på senere, eksisterer en forventning blant ordførerne om at geografisk bakgrunn kan spille inn når beslutninger treffes. Det begrunnes med at den enkeltes virkelighetsforståelse og tankesett, i det minste til dels, synes å være geografisk betinget. I så fall er ikke lov-fortolkerne i kontramajoritetsinstitusjoner formert, disiplinert og kontrollert i tilstrekkelig grad. Det er en forventning som blir sterkere når et geososiologisk element legges til den doble geografien.

7.2.2 En sosiologisk dybde til det geografiske konseptet

Like viktig som den doble geografien, vil jeg løfte frem konseptets geososiologiske dimensjon. For i forlengelsen av den rent territorielle diskusjonen, gjør ordførerne det tydelig at det til det geografiske konseptet finnes en større dybde. Vel så viktig som hvor innbyggerne er lokalisert, handler det geografiske erfaringsgrunnlaget om sosiale og kulturelle prosesser som skjer både i kraft av å tilhøre det nordnorske territorium som sådan og i kraft av å tilhøre nordnorske lokalsamfunn. Det er i pakt med den geososiologiske forskningstradisjonen.

Fra delkapittelet over henter jeg igjen fram eksempelet om ulike måter å tenke fellesskap, som kan oppsummeres slik: 1. Jo færre innbyggere på et sted, i retning av bygd, dess større blir samhandlingen med alle og forskjellige aktører. 2. Jo flere innbyggere på et sted, i retning av by, dess større blir den interne gruppesamhandlingen. I kapittel 7.2.1 ble eksemplet brukt til å identifisere motsetningen mellom by og land. I dette kapittelet vektlegger jeg hvordan en sosial være- og tenkemåte blir forklart ut fra dens geografiske kontekst. I lokalsamfunn bor man «lenger fra naboene, men har likevel mer omgang med dem», sier en ordfører og fortsetter, «det er klart at du får en annen holdning». Fra dette aner jeg en geososiologisk mekanisme, om den så kommer noe abstrakt til uttrykk.

Også i det konkrete kommer ordførerne med eksempler som utvider det geografiske konseptet. Av det som påpeker samspill mellom geografiske, kulturelle og økonomiske forhold, er den tradisjonsrike reinsdyrnæringen og det samiske språket. Også sør før Nord-Norge finnes reindrift og samisktalende, men generelt har nordlendinger mer enn andre kjennskap til disse tradisjonene fordi omfanget er større og mer betydningsfullt for livsformen her. Dermed tilhører det en geografisk kontekst, som setter tydelige preg på det nordnorske perspektivet. I intervjuene kommer det til uttrykk når ordførerne forteller om nordlendingers møter med staten. Her er opplevelsen ofte at maktforholdet mellom sentrum og periferi er asymmetrisk, som med den historiske assimileringspolitikken av det samiske folket, eller som dette utsagnet viser om erfaringen fra domstolen:

Jeg vil jo si at de sakene man kanskje har hørt mest om, i forhold til Høyesterett, det er når det har vært arealsaker. Altså det er reindrift imot storsamfunnet, eller det er beitenæring eller det er rettigheter. Det er ofte da du hører at staten er motparten. Så anker jo som regel staten saken helt til Høyesterett, for de har økonomi til å gjøre det. Og ofte ser man at det er den lille mann som blir tapere. Det er ikke ofte du ser at en sauebonde eller en reineier eller en fisker, eller hva det enn er, vinner fram i Høyesterett.

Med begrepet «den lille mann» påpeker ordføreren det asymmetriske sentrum-periferi-forholdet som Rokkan var så opptatt av i sine analyser. I det latente meningsinnholdet, mellom utsagnets linjer, er ordførerens misnøye. Likedan tolker jeg enda en domstolberetning, i dette tilfellet om en konkret Høyesterettssak (her anonymisert), der lokale miljøhensyn i Nord-Norge måtte vike for nasjonale økonomiske interesser. Det er det en annen ordfører som forteller om, og om saken sier hen at den var «veldig følelsesladet» særlig fordi «mange følte at de ikke ble forstått». Forankret i et geososiologisk utgangspunkt, er følelsen av å bli nedprioritert og misforstått av elitene i sentrum. I tråd med Cramers teorier, indikerer dette en bevissthet omkring urettferdighet som er spesielt sterk blant dem det rammer (2012).

Om temaene som er diskutert i dette kapitlet, gir ikke intervjuene et sterkt empirisk belegg for å kunne avgjøre hvorvidt ordførernes misnøye i hovedsak er knyttet til en rural eller perifer bevissthet. Både elementer fra sentrum-periferi-skillelinje og by-land-skillelinje er identifisert, og i eksemplene flyter de til en viss grad over i hverandre. Derimot har det blitt tydelig at denne misnøyen er knyttet til et dypere geografisk konsept enn det som innebefattes av territoriale forhold alene. Dermed synes det å være riktig at begrepskartet i figur 2.2 binder sammen indikatorene «geografi», «kultur» og «økonomi».

7.2.3 Høyesterett: Langt borte, høyt oppe

I de neste avsnittene skal jeg vise hvordan det geografiske konseptet og geografisk representasjon har betydning for synet på landets øverste domstol. I tingretten og i lagmannsretten underbygger lekdommerordningen det viktige prinsippet om likemenn. I Høyesterett gjelder samme prinsipp, men ikke samme ordning. Ei heller eksisterer andre garantier for en dommersammensetning av samme byrd som befolkningen ellers. I diskusjonen om det Oslo-dominerte Høyesterett, knytter en ordfører geografiske assosiasjoner til likemennbegrepet. Hen konkluderer: «De kan umulig være våre likemenn, de som sitter i Oslo».

Konklusjonen om ulikemenn må ses i sammenheng med det neste sitatet, fra en annen ordfører: «Jeg tror folk flest, hvert fall her oppe i nord, oppfatter [Høyesterett] som noe langt borte. Noe langt borte, og noe høyt oppe». Sitatet illustrerer et gjennomgående synspunkt i de fleste intervjuene. For ordførerne peker på distanse, etter hierarkiske og fysiske begreper. Det samsvarer med teorikapittelets påstand om at ikke alle er jevnbyrdige med øvrighetens kandidater og sentrumet i sørøst. I kjernen var politisk makt og geografisk avstand. Så er argumentet i teorien og hos ordførerne, at avstanden blir mindre og makten nærmere, dersom ulike menn blir likere.

Av dette stilles krav om representasjon, og særlig etter deskriptive kriterier. Det kommer til uttrykk gjennom ordførernes forventning om at en bredere geografisk dommersammensetning, vil gi Høyesterett et bredere erfaringsgrunnlag. I tillegg til høy juridisk kompetanse, er det med kunnskap gjennom ulike typer erfaringer «de fleste sider av saken blir belyst». En ordfører snakker om «en indre forståelse», «og kommer man til Høyesterett, så er den ikke der». Resonnementet fra intervjuet minner om Mansbridge sin deskriptive representasjonsmodell, hvor det heter at et felles erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende interesser (1999, 629). Forutsetningen er tilstrekkelig likhet mellom representanter og representerte (2011, 622).

7.2.4 En indre forståelse sin symbolske og substansielle betydning

Inntrykket jeg har fra intervjuene er at slik likhet i hovedsak har *symbolsk* betydning. Når en dommer har samme geografiske bakgrunn som en selv, gjerne synliggjort gjennom dialekt, kan dette gi følelsen av å være inkludert i beslutningstakingen. Tilsvarende virker andre dialekter ekskluderende, fordi det symboliserer erfaringsbakgrunner og virkelighetsforståelser som ikke er like ens egne. Forventningen er at det kan spille inn på beslutningstakingen. Dermed kan en domstol få «en større troverdighet dersom du vet at hele landet er representert», etter en av ordførernes oppfatning.

De symbolske effektene gjelder domstolsavgjørelser der erfaringsgrunnlaget ikke er direkte koblet til det materielle i saken. Et bredt erfaringsgrunnlag kan likevel skape tillit til at den materielle avgjørelsen er riktig. Likedan kan en snever erfaringsbakgrunn svekke denne tilliten. Om å ikke være geografisk representert i Høyesterett, sier en ordfører: «Saker som har vært i Høyesterett og beslutningene som tas, blir nok fulgt. Sånn sett har nok Høyesterett den respekten den trenger. Det som blir sagt der blir fulgt, men det er jo ikke dermed sagt at vi stoler helt på det som blir besluttet». Hen forklarer: «Jo lenger borte, jo vanskeligere er det å ta de riktige beslutningene».

Den siste forventningen kommer trolig sterkere til uttrykk når erfaringsgrunnlaget mer direkte har å gjøre med den konkrete saken. Her har det «en verdi at du får inn et annet tenkesett», sier en ordfører, som utdyper: «Det er jo en hypotese at med andre syn på saken, ville man kunne sett andre utfall, og at det synet kunne vært preget av en distriktsvennlighet, og en forståelse ikke minst, av det som rører seg ute». Synspunktet kan kobles til den *substansielle* dimensjonen, fordi forventningen er at den geografiske deskriptive representasjonen kan påvirke en saks utfall.

Igjen peker dette på viktigheten av en indre forståelse, for som en annen ordfører er opptatt av, er «det jo sånn at vi lever av andre ting, jo lenger nord du kommer. Vi har litt andre rettsproblematikker her oppe, enn du har rundt de andre byene». Og fra enda en annen: «Du må i hvert fall ha forståelse for disse tingene. Dette med næringer for eksempel, det er også forskjellig. Reindrift og tvister som kommer opp». I forlengelsen av denne diskusjonen om dommeres erfarings- og kompetansegrunnlag, konkluderer ordføreren: «Det krever mye mer enn en knakende god jurist».

7.2.5 Rekruttering: «Vettet er jevnt fordelt»

Ordførerens påstand om juridisk kompetanse som en utilstrekkelig dyd, likner et ekko av Innstillingsrådets eget praksisnotat for rekruttering av dommere til landets øverste domstol (se diskusjon om utnevningseksplikter i kapittel 3.3.1). Men i notatet knyttes ikke krav om mangfold til mål om representative dommerkorps, i det minste ikke etter geografiske kriterier. Ordførerne vil ha det annerledes, slik argumentene som til nå er presentert i kapittel 7 lyder. For tross alt: «Vettet er jevnt fordelt i befolkningen».

Det er et hensyn som ikke vil bli ivaretatt uten «en ansettelsesgruppe eller rekrutteringsgruppe som også har geografisk spredning», sier ordføreren bak utsagnet. Dersom «det er ett miljø i

Oslo, rundt Høyesterettsinstitusjonen, som er med på å rekruttere Høyesterettsdommere», tror hen likhetsstrategier kan komme i veien for bredere representasjon:

Nesten ubevisst, så er det slik at man har lett for å prioritere eller velge ut folk man har litt kjennskap til fra før (...). Da må man være bevisst på hvem som skal være med på å bestemme hvem som skal være de nye Høyesterettsdommerne (...). Eller så greier du ikke å komme deg ut av dette.

Innstillingsrådets sammensetning er litt på siden av temaet i denne oppgaven, men sitatene bidrar til å belyse effekten av deskriptiv likhet. Hvis det i periferien og på bygdene eksisterer en forventning om at Oslofolk rekrutterer Oslofolk fordi de *er* Oslofolk, forsterker dette det generelle inntrykket av partiskhet basert på geografisk fellesskap og utenforskap. I så fall er forventninger om likhetsstrategier i rekrutteringsprosesser en indikasjon på mekanismen der felles erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende interesser. Forventninger om partiskhet i domstolen er en annen og beslektet indikasjon, som berører den samme mekanismen. Sammen understøtter de to indikatorene Mansbridges deskriptive representasjonsmodell.

7.2.6 Oppsummering

Fra intervjuene har jeg dermed det følgende inntrykket: Likhet er viktig, og i flere ledd. For likhet signaliserer nærhet, og «[Høyesterett] må ganske nærme oss for å kunne få legitimitet». Det henger sammen med det geografiske konseptets tyngde og betydning for spørsmålet om jevnbyrdighet. Domstolene bør i så fall være opptatt av å også representere periferien og bygdene, og erfaringsgrunnlaget og virkelighetsforståelsen som her eksisterer. Det gjennomgående synspunktet i alle intervjuene er at denne «miksen kan være bra for oppfatningen av en sak». Om dette er en realitet i form av substansiell betydning, er ikke det viktigste. For som det ble vektlagt i kapittel 3.3.2, er det ikke tilstrekkelig som grunnlag for tilliten til domstolene at dommerne reelt sett er uavhengige og upartiske. At det er synlig utad, er et like viktig hensyn (NOU 1999: 19, 13; NOU 2019: 17, 25). Jeg skal nå se disse inntrykkene i sammenheng med de kvantitative funnene.

7.3 Analysene under ett

Til slutt i analysedelen ser jeg i kapittel 7.3 oppgavens kvantitative funn i sammenheng med inntrykkene fra intervjuene. Slik kan inntrykkene fra den ene analysen validere inntrykkene fra den andre, og motsatt. En slik kryssvalidering gir anledning til å hente ut et større potensial i NMP-dataene: Målet er tross alt å bidra med en helhetlig forståelse av det som her studeres. Erfaringen er i denne oppgaven at en slik flermetodisk tilnærming bidrar til å styrke funnenes

robusthet. Likevel må det vektlegges at dersom jeg hadde intervjuet ordførere i også andre deler av landet, ville jeg kanskje identifisert andre periferimekanismer og andre perspektiver.

Først i analysekapittelet ble H1 («Viktigheten av geografisk representasjon i Høyesterett») understøttet, ved respondentenes sterke syn på geografisk representasjon som viktig. Det er et utfall som påvirkes av geografiske variabler, for særlig påvirker det å være fra periferien og fra bygder synet på representasjon som viktig, sammenliknet med beboere i henholdsvis sentrum og i storbyer. I intervjuene med ordførerne fra Nord-Norge er forklaringen denne: Representasjon gjør geografisk avstand mindre og makt nærmere, og ulikemenn blir i så måte likere. Likhet, med andre ord, indikerer nærhet, etter hierarkiske og geografiske begreper.

Fortolkningen forsterkes av tendensen i NMP-analysene, der forskjellen i synet på representasjon, om den enn er liten, øker dess større avstanden fra sentrum er og dess mer spredtbygde området er. Det er ikke overraskende om bevissthet omkring representasjon er størst blant politisk underrepresenterte. For i denne bevissthetens kjerne er geografisk erfaringsbakgrunn forklarende for preferanser, interesser og beslutningstaking. Det var ordførerne opptatt av, ettersom de pekte på en sammenheng mellom ujevn representasjon mellom landsdelene og landsdelenes asymmetriske maktforhold. Underrepresenterte nordlendinger ble omtalt som «den lille mann» i møte med staten, også i Høyesterett. Kritikken gjør tydelig et skille mellom «vi» og «dem», der periferien er den svakere part sammenliknet med sentrum.

Så er spørsmålet om en slik asymmetri særlig er merkbar for periferiens rurale. I så fall skulle vi forvente at spesielt denne gruppen mener at det er viktig med geografisk representasjon i Høyesterett. Her gir verken NMP-dataene eller intervjuene et tydelig empirisk belegg for at de to geografiske dimensjonene forsterker hverandre. De kvantitative analysene indikerer en slik sammenheng, men gir ingen signifikante resultater. Også i intervjuene blir elementer fra både sentrum-periferi-dimensjonen og by-land-dimensjonen identifisert, og de flyter til en viss grad over i hverandre. Det er ikke dermed sikkert at det handler om geografiske skillelinjer som fungerer sammen, eller om det i hovedsak handler om en rural eller en perifer bevissthet.

Likevel er konklusjonen fra analysene at geografisk representasjon i Høyesterett er viktig, spesielt for respondenter bosatt utenfor Oslo og for respondenter bosatt utenfor byene. Det er en konklusjon som ikke blir utfordret av eksperimentet og treatmentet, der den ene gruppen blir utsatt for informasjon om Oslo-dominans i Høyesterett. Når slik informasjon ikke bidrar til å forsterke holdningene i periferien og på bygdene, eller moderere holdningen i sentrum og i

byområder, er inntrykket at synet på representasjon står sterkt og ligger fast hos befolkningen. Altså er ikke dette synet fremprovosert av eksperimentet, mer enn at respondentene jo blir stilt spørsmål om viktigheten av representasjon (som i seg selv kan gi en bekreftende respons).

I så fall har eksperimentet, til en viss grad, kontrollert bort at det er informasjonen og kunnskapen man har om dommersammensetningen i Høyesterett som påvirker representasjonsspørsmålet. Det kan virke som at viktigheten av representasjon i statsmakten er en grunnleggende holdning, som er særlig sterk hos dem underrepresentasjonen gjelder. En slik fortolkning forutsetter at respondentene ikke hadde kjennskap til det Oslo-dominerte Høyesterett før eksperimentet, og dette er ikke kontrollert for i spørreundersøkelsen. Antakelsen til ordførerne i intervjuene er likevel at folk flest ikke har denne spesifikke kunnskapen om landets øverste domstol, men at det kan eksistere generelle forventninger om Oslo-dominans i beslutningsorganer og medier. Manglende støtte for H3 kan altså bidra med interessante fortolkninger av sammenhengene i H2: Når eksperimentet ikke manipulerer respondentenes respons i en bestemt retning, kan en tolkning være at synet på representasjon står sterkt og ligger fast hos respondentene.

8. Konklusjon

I dette siste kapittelet kommer først en oppsummering av oppgaven, før jeg deretter diskuterer oppgavens hovedfunn i lys av litteratur- og teorikapittelet. Til slutt stiller jeg spørsmål om hva disse funnene betyr for domstolenes legitimitet.

8.1 Oppgaven oppsummert

Det er en statsvitenskapelig oppgave å studere hvorvidt institusjoner samlet bidrar til å sikre det politiske livs legitimitet (Mansbridge 2003, 525). Dermed bør statsvitere rette oppmerksomhet mot institusjoners representative side. Det gjelder også institusjoner som ikke er konstruert for å representere, for de representerer nødvendigvis likevel. I oppgaven ga jeg representasjonstemaet et geografisk preg, for i dagens politiske landskap er den geografiske dimensjonen igjen vekket til live (Eidheim og Fimreite 2020a, 9). Jeg tok dette perspektivet inn mot den tredje statsmakten og brukte kontramajoritetsinstitusjonen Norges Høyesterett som case. Problemstillingen var:

«I hvilken grad og på hvilket vis er det viktig for den norske befolkningen at dommerne i Norges Høyesterett i større grad gjenspeiler samfunnet, gjennom en bredere geografisk representasjon?»

Oppgavens teorikapittel var tredelt. I kapittel 2.1 om representasjonsbegrepet diskuterte jeg ulike representasjonsmodeller opp mot hverandre, strukturert etter litteraturens representasjonsbegrep før og nå. Sammenlikningen av Pitkin (1967) og Mansbridge (2003) sine fremtredende verker, satte lys på uenighet omkring deskriptiv representasjon sitt legitimerende potensial. I nyere litteratur og forskning har det blitt stadig mer vanlig å fokusere på hvem beslutningstakeren er, i tillegg til hva beslutningstakeren gjør. Antakelsen er at felles erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende interesser, uttrykt i form av deskriptive likheter (Mansbridge 1999, 629).

Så handlet teoridiskusjonen i kapittel 2.2 om det for den norske befolkningen særlig er *geografiske* erfaringsgrunnlag, og en bevissthet omkring dette, som bringer frem krav om å bli styrt av dem som er like en selv. Med sin skillelinjemodell, forklarer Rokkan og Lipset (1967) betydningen av det geografiske konseptet i norsk sammenheng. For begge skillelinjene i modellen – den territorielle mellom sentrum og periferi, og den funksjonelle mellom rurale og urbane interesser – fremtrer med et geografisk preg (Eidheim og Fimreite 2020b, 59). Rokkan var opptatt av slike skillelinjer og asymmetrier som avgjørende for politiske valg og preferanser.

Cramer og andre legger til en politisk bevissthet i likningen, som oftest særlig fremtredende i periferien og på bygdene og hos de tradisjonelt ekskluderte. Kollektive «vi» mot «dem»-identiteter med utgangspunkt i geososiologiske referanser, gjør representanters representativitet til et geografisk konsept.

Kapittel 3 var oppgavens kontekstkapittel. I kapittel 3.1 ble spørsmålet om legitimitet og representativitet i den tredje statsmakten aktualisert. Med argumenter om økt rettsliggjøring og sterkere prejudikat, viste jeg hvordan handlingsrommet øker for den progressive dommeren, eller representanten. Som jeg tok for meg i kapittel 3.2, gjelder disse institusjonelle utviklingstrekkene også Norges øverste domstol. Kapittelet ga en innføring om Norges Høyesterett, og leseren fikk et innblikk i institusjonenes oppgaver, ansvar og innflytelse. To sentrale poeng var at den juridiske metoden i Høyesterett åpner for betydelig skjønn (Bentsen 2014, 3), og at rettsspørsmålene her har betydning utenfor den foreliggende sak. Det er argumenter som taler for at også dømmende organ må holdes til ansvar (Grendstad 2015, 277), blant annet ved å kaste lys på hvem som dømmer og etter hvilke kriterier disse er rekruttert. Slike kriterier var tema i kapittel 3.3, for utnevningssprosessen av dommere har implikasjoner for befolkningens tillit til rettssystemet. At dette er et aktuelt spørsmål, er understreket av det geografiske grunnlaget for rekruttering av dommere som ble behandlet i den politiske prosessen nylig (NOU 2019: 17, 144).

I fortsettelsen av kontekstkapittelet, og med utgangspunkt i teorikapittelet, utledet jeg oppgavens hypoteser i kapittel 4. Jeg testet hypotesene via metoder presentert i kapittel 5. Det gjaldt OLS-regresjoner i form av kontrollvariabelmetoden for å teste surveysspørsmålet som sådan, enklere bivariate regresjoner for å analysere surveysspørsmålets eksperiment og til slutt kvalitative intervjuer for å validere hovedanalysenes fortolkninger. Kapittel 6 presenterte de kvantitative dataene fra Norsk Medborgerpanel, og kapittel 7 oppgavens analyser.

8.2 Diskusjon av hovedfunn

Det er viktig at Høyesterett avspeiler Norge geografisk. Dette er befolkningens syn og oppgavens hovedfunn. I tråd med juridiske atferdsteorier, kan det tolkes som en forventning om at økt representasjon styrker rettsstatens grunnleggende prinsipp om upartiskhet og uavhengighet. Forklaringen er den følgende: Hvis tankesett og virkelighetsforståelse spiller inn når beslutninger treffes, bør dommersammensetninger representere det brede erfaringsgrunnlaget i samfunnet. Uten dette grunnlaget kan inntrykket være at domstolene avspeiler og forsterker de asymmetriske maktforholdene i samfunnet som allerede eksisterer

(Lægneid og Olsen 1978). Det vil gjøre den lille mann mindre, så hvordan skal han da finne gyldig det rådende systems rett til å styre?

Det er et spørsmål for statsvitere og andre som er opptatt av en institusjons legitimitet. I norsk historie og politikk er det tradisjon for å tenke at bare med likemenn i kontorene, vil brølet fra periferien og fra bygdene bli anerkjent og akseptert. Av dagens 20 høyesterettsdommere, er 14 født i Oslo-området, 18 har utdannelsen sin fra Oslo og 17 har tilbrakt minst 80 prosent av sitt yrkesaktive liv i Oslo. Det er altså ikke rart at Høyesterett for noen, slik det ble formulert i et av ordførerintervjuene, er høyt oppe og langt borte. Det indikerer oppgavens landsdel-analyse, der den generelle tendensen er at jo lenger fra Oslo, jo viktigere er det med geografisk representativitet. Jeg måtte spørre nordlendinger om hvorfor.

I disse kvalitative intervjuene kom en «vi» mot «dem»-holdning til uttrykk, når diskusjonen dreide seg om hva det Oslo-dominerte Høyesterett har å si for Nord-Norge. På toppen av geografisk tilhørighet, brakte en slik diskusjon frem et sosiologisk tillegg. For et gjennomgående syn i alle intervjuene, var holdningen om at Høyesterett mangler en indre forståelse for nordnorske rettsproblematikker, levemåter og tankesett. Det peker på sosiale og kulturelle prosesser som kommer til i rammen av en særegen nordnorsk kontekst. Skillelinjens geografiske underklang tyder dermed på en bevissthet omkring stedet individet tilhører og følelsen denne tilhørigheten gir, i pakt med de geososiologiske teoriene (Agnew 1987, 6).

Norske nasjonsbyggingsprosesser svekket lokale identiteter til fordel for det nasjonale fellesskap, men altså ikke fullstendig (Hagtvet 1987, 8; Rokkan 1975, 220). Periferien reagerte imot det sentraliserende sentrum og reagerer fortsatt. Jeg mener at oppgavens datamateriale fanger opp noe av dette, når analysene viser at geografisk representasjon er viktigere for dem som er bosatt utenfor Oslo. Det kan indikere at kollektive identiteter innad i nasjonen har betydning for spørsmålet om representativitet, slik også Stein mfl. (2019) argumenterer for.

Jeg tolker resultatene fra oppgavens by-land-analyser etter samme mekanisme. I disse analysene er tendensen at et geografisk representativt Høyesterett er viktigere dess mindre tettbygd strøk respondenten er fra. Tilhørighet på bygdene, og det dette innebærer av sosiale og kulturelle erfaringer, kan utvikle en særegen rural identitet og bevissthet. Ifølge internasjonal og norsk forskning dreier det seg ofte om følelsen av å bli glemt av elitene i sentrum (Cramer 2012; Rodríguez-Pose 2018; Eidheim og Fimreite 2020b). At by-land-dimensjonen har en

separat effekt på representasjonsspørsmålet, kan minne om en slik asymmetri. Det styrker antakelsen om at den geografiske dimensjonen i norsk politikk ikke bare handler om avstanden til sentrumet i sørøst, men også om avstanden til maktsentra i det bredere.

Likevel er det interessant at representasjonsspørsmålet ikke påvirkes av en dobbel geografi, altså når respondenten både er fra sentrum og by eller fra periferi og bygd. Det kan skyldes at det å tilhøre én av de to underrepresenterte gruppene i seg selv er nok til å aktivere en bevissthet omkring representasjon som spesielt viktig. Hvor viktig det er med geografisk representasjon, kan dessuten se ut som å ligge fast hos de ulike geografiske gruppene mer generelt. Det er inntrykket mitt fra eksperimentanalysene, der informasjon om Oslo-dominans i Norges Høyesterett ikke påvirket resultatene. Samtidig kan det hende at dette sier noe om synet på geografisk representasjon også utover Høyesteretts sammensetning. For i alle institusjoner med myndighet til å påvirke samfunnsutviklingen, er beslutningstakere representanter.

Så er argumentet i teorien og hos ordførerne at avstanden til disse representantene blir mindre og makten nærmere, dersom ulike menn blir likere. Med sin deskriptive representasjonsmodell, argumenterer Mansbridge (2003) for at kommunikasjonen mellom representanter og representerte skjer indirekte, ved at felles erfaringsgrunnlag indikerer sammenfallende preferanser og interesser. Det er en kanskje ikke så vanskelig å forestille seg at individet trekker slike konklusjoner, særlig om beslutningstakere i institusjoner som ikke er konstruert for å representere. Hvordan ellers skal individet vurdere systemets gyldighet og beslutningers legitimitet, i tilfeller der faglig kompetanse ikke er tilstrekkelig?

Argumentasjonen er i tråd med representasjonsbegrepet nå, i motsetning til representasjonsbegrepet før. For i klassiske verker, av Pitkin og andre, heter det at deskriptiv representasjon åpner for karikert kommunikasjon og illegitim beslutningstaking (Bíba 2015, 153; Celis mfl. 2008, 100). Samtidig er det viktigste hva individet selv vurderer som legitimt, og dette kan være til forskjell fra kriteriene i den normative forskningen (Arnesen og Peters 2018, 874; Grill 2007, 4). I denne oppgaven har jeg bidratt til å sette lys på befolkningsperspektivet, som ofte ellers er underkommunisert i forskningen på feltet.

8.3 Geografisk representasjon viktig – hva så?

Særlig er det et interessant og viktig at de minst representerte synes det er mest viktig med representasjon. Oppgavens hovedfunn sender signaler om hva befolkningen ønsker at Norge skal være. Nemlig en egalitær nasjonalstat der også periferiens og bygenes annerledeshet blir

anerkjent og akseptert (Aardal 1994, 227; Aarebrot og Evjen 2014, 205). Når dette ikke skjer, vokser motreaksjonene og den geografiske dimensjonen vekkes igjen til live. Det er et typisk trekk ved norsk historie og politikk, og ingen krise. Men at dette trekket gjenspeiler seg i synet på geografisk representasjon i Norges Høyesterett, har vi ikke fått dokumentert før nå. Det er både fordi forskningen har vært for lite opptatt av domstolenes representative side og av befolkningens syn.

At geografisk representasjon vurderes som viktig, betyr ikke dermed at Høyesterett som helhet og med sin Oslo-dominans er for en illegitim institusjon å regne. Vi vet allerede at de norske domstolene generelt nyter høy tillit (NOU 2019: 17, 15). I det ene ordførerintervjuet ble det dessuten presisert at selv om «vi [ikke] stoler helt på det som blir besluttet», «har nok Høyesterett den respekten den trenger». Likevel kan det hende at også institusjoner som ikke er konstruert for å representere, bør representere. I det minste viser denne oppgaven at det *kan* bidra til å sikre det politiske livs legitimitet.

9. Litteratur

- Aardal, Bernt. 1994. «Hva er en politisk skillelinje? En begrepsmessig grenseoppgang.» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 35 (2): 218-249.
- Aarebrot, Frank og Kjetil Evjen. 2014. *Land, makt og følelser: stats- og nasjonsbygging*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Achen, Christopher H. og Larry M. Bartels. 2017. *Democracy for realists. Why elections do not produce responsive government*. Princeton: Princeton University Press.
- Agnew, John A. 1987. «Place and politics: the geographical mediation of state and society.» *Progress in Human Geography* 27 (5): 605-614. doi: 10.1191/0309132503ph451xx.
- Almås, Reidar, Eirik Magnus Fuglestad og Anders Mahlum Melås. 2020. «Dei nye distriktsopprøra i lys av varige konfliktlinjer i norsk politikk.» I *Distriktsopprør. Periferien på nytt i sentrum*, redigert av Reidar Almås og Eirik Magnus Fuglestad, 9-31. Oslo: Dreyers forlag.
- Andenæs, Kristian. 2006. «Om maktens rettsliggjøring og rettsliggjøringens maktpotensial.» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 47 (4): 587-599.
- Arnesen, Petter Kristiansen, Henrik Litleré Bentsen og Gunnar Grenstad. 2018. «Internasjonalisering, sakskompleksitet og arbeidsmengde i Norges Høyesterett.» *Lov og Rett* 57 (7): 391-411. doi: 10.18261/issn.1504-3061-2018-07-02.
- Arnesen, Sveinung, Dominik Duell og Mikael Poul Johannesson. 2019. «Do citizens make inferences from political candidate characteristics when aiming for substantive representation?» *Electoral Studies* 57: 46-60. doi: 10.1016/j.electstud.2018.10.005.
- Arnesen, Sveinung og Yvette Peters. 2017. «The legitimacy of representation: how descriptive, formal, and responsiveness representation affect the acceptability of political decisions.» *Comparative Political Studies* 51 (7): 868-899. doi: 10.1177/0010414017720702.
- Backer, Inge Lorange. 2016. *Norsk sivilprosess*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barroso, Luís Roberto. 2019. «Countermajoritarian, representative, and enlightened: the roles of constitutional courts in democracies.» *The American Journal of Comparative Law* 67 (1): 109-143. doi: 10.1093/ajcl/avz009.
- Bartolini, Stefano og Peter Mair. 1990. *Identity, competition, and electoral availability: The stabilization of European electorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bentsen, Henrik Litleré. 2014. «Dissenser i Norges Høyesterett.» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 55 (1): 3-22.
- Bergens Tidende. 2020. «Høgsterett må vere ein domstol for heile landet. Oslo-dominansen i Høgsterett er eit demokratisk problem.» *Bergens Tidende*. 25. februar, 2020. <https://www.bt.no/btmeneringer/leder/i/xPEzKG/hogsterett-maa-vere-ein-domstol-for-heile-landet>
- Berntzen, Einar og Per Selle. 1990. «Structure and social action in Stein Rokkan's work.» *Journal of Theoretical Politics* 2 (2): 131-150.
- Bíba, Jan. 2015. «Symbolic representation and the paradox of responsive performativity.»

- Human Affairs* 25 (2): 153-163. doi: 10.1515/humaff-2015-0014.
- Billings, Judith M. og Brenda Murray. «Introduction to the Ninth Circuit Gender Bias Task Force.» *Southern California Law Review* 67 (4): 739-743.
- Blichner, Lars og Anders Molander. 2006. «Maktutredningens rettsliggjøringsbegrep.» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 47 (4): 601-610.
- Boham, James. 2012. «Representation in the deliberative system.» I *Deliberative systems: deliberative democracy at the large scale*, av John Parkinson og Jane Mansbridge, 72-94. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bol, Damien. 2018. «Putting politics in the lab: A review of lab experiments in political science.» *Government and Opposition* 54 (1): 167-190. doi: 10.1017/gov.2018.14.
- Borgarting Lagmannsrett. Norges Domstoler. «Lekdommer.» Oppdatert 15.04. <https://www.domstol.no/Enkelt-domstol/borgarting-lagmannsrett/nar-jeg-skal-til-retten/meddommer/>
- Bårdsen, Arnfinn. 2016. «De nordiske høyesterettene som prejudikatdomstoler - et perspektiv fra Norges Høyesterett.» *Lov og rett* 55 (5): 259-282. doi: 10.18261/issn.1504-3061-2016-05-02.
- Bårdsen, Arnfinn. 2017. «Norges Høyesterett i 2017 - noen refleksjoner over rollen som prejudikatdomstol. Høyesteretts utrederjubileum.» Upublisert manuskript, oppdatert 15. mars 2021. <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/bardsen---hoyesterett-som-prejudikatdomstol---15032017.pdf>
- Bårdsen, Arnfinn. 2018. «Festskrift til Stefan Lindskog. Å forstå og bli forstått.» *Jure Förlag*: 87-99.
- Celis, Karen, Sarah Childs, Johanna Kantola og Mona Lena Kook. 2008. «Rethinking women's substantive representation.» *Representation* 44 (2): 99-119. doi: 10.1080/00344890802079573.
- Chandrachud, Abhinav. 2013. «Diversity and the international criminal court: Does geographic background impact decision making?» *Brooklyn Journal of International Law* 38 (2): 487-521.
- Christensen, Tom, Per Læg Reid, Jarle Trondal og Morten Egeberg. 2018. *Sentralforvaltningen. Stabilitet og endring gjennom 40 år*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Costa, Mia, Kaylee T. Johnson og Brian F. Schaffner. 2017. «Rethinking Representation from a Communal Perspective.» *Political Behavior* 40 (2): 301-320. doi: 10.1007/s11109-017-9393-9.
- Cramer, Katherine 2012. «Putting inequality in its place: rural consciousness and the power of perspective.» *American Political Science Review* 106 (3): 517-532. doi: 10.1017/s0003055412000305.
- Cramer, Katherine J. 2016. *The politics of resentment. Rural consciousness in Wisconsin and the rise of Scott Walker*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Druckman, James N., Donald P. Greene, James H. Kuklinski. 2011. «Experimentation in Political Science.» I *Cambridge handbook of political science*, redigert av Druckman, James N., Donald P. Greene, James H. Kuklinski.
- Dyevre, Arthur. 2010. «Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour.» *European Political Science Review* 2 (2): 297-327. doi: 10.1017/s1755773910000044.

- Eidheim, Marta Rekdal og Anne Lise Fimreite. 2020a. «Når en sovende kjempe vekkes til live. Geografiske skiller i norsk politikk.» *Stat & Styring* 30 (1): 8-13.
- Eidheim, Marta Rekdal og Anne Lise Fimreite. 2020b. «Geografisk konflikt i det politiske landskapet: en fortelling om to dimensjoner.» *Norsk statsvitenskapelige tidsskrift* 36 (2): 56-78. doi: 10.18261/issn.1504-2936-2020-02-02.
- Epp, Charles R. 1998. *The rights revolution : lawyers, activists, and supreme courts in comparative perspective*. Chicago, Ill: University of Chicago Press.
- Epstein, Lee og Jack Knight. 2013. «Reconsidering judicial preferences.» *Annual Review of Political Science* 16 (1): 11-31. doi: 10.1146/annurev-polisci-032211-214229.
- Franco, Annie, Neil Malhotra, Gabor Simonovits og L.J. Zigerell. 2017. «Developing standards for post-hoc weighting in population-based survey experiments.» *Journal of Experimental Political Science* 4 (2): 161-172. doi: 10.1017/xps.2017.2.
- Frisvoll, Svein. 2020. «Velferdsstaten og Distrikts-Norge ved et veiskille – på vei mot økt geografisk ulikhet i velferden?» I *Distriktsopprør. Periferien på nytt i sentrum*, redigert av Reidar Almås og Eirik Magnus Fuglestad, 219-240. Oslo: Dreyers forlag.
- Gaines, Brian J., James H. Kuklinski og Paul J. Quirk. 2007. «The logic of the survey experiment reexamined.» *Political analysis* 15 (1): 1-20. doi: 10.1093/pan/impl008.
- Gay, Claudine. 2002. «Spirals of trust? The effect of descriptive representation on the relationship between citizens and their government.» *American Journal of Political Science* 46 (4): 717-732.
- Gerring, John. 2012. *Social science methodology. A unified framework*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goertz, Gary. 2006. *Social science concepts: a user's guide*. Princeton: Princeton University Press.
- Graham, Barbara L. 2004. «Toward an understanding of judicial diversity in american courts.» *Michigan journal of race and law* 10: 153-193.
- Grendstad, Gunnar, William R. Shaffer og Eric N. Waltenburg. 2010. «Revealed preferences of Norwegian supreme court justices.» *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 123 (1): 73-101. doi: 10.18261/ISSN1504-3096-2010-01-02.
- Grendstad, Gunnar, William R. Shaffer og Eric Waltenburg. 2011. «When justices disagree. The influence of ideology and geography on economic voting on the norwegian supreme court.» *Retfærd* 34 (1): 3-22.
- Grendstad, Gunnar. 2015. «Norges Høyesterett 1815-2015. Forskning på dommeratferd i Norge.» *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 31 (4): 273-277. doi: 10.18261/ISSN1504-2936-2015-04-02.
- Grendstad, Gunnar, William R. Shaffer og Eric Waltenburg. 2015. *Policy making in an independent judiciary. The norwegian supreme court*. Colchester: ECPR Press.
- Grendstad, Gunnar, William R. Shaffer og Eric N. Waltenburg. 2020. *Dommeratferd i Norges Høyesterett*. Database. Universitet i Bergen og Purdue University.
- Grill, Christopher J. 2007. *The public side of representation. A study of citizens' views about representatives and the representative process*. Albany: University of New York Press.
- Grønmo, Sigmund. 2004. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

- Gürbüz, Salih. 2017. «Survey as a quantitative research method.» Upublisert manuskript, oppdatert 14. mai 2021. https://www.researchgate.net/profile/Salih-Guerbuez/publication/321874371_Survey_as_a_Quantitative_Research_Method/links/5b1533890f7e9b4981099e38/Survey-as-a-Quantitative-Research-Method.pdf
- Hagtvet, Bernt. 1987. «Innledning.» I *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*, redigert av Bernt Hagtvet, 7-13. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hermansen, Silje Synnøve Lyder Hermansen. 2019. *Lær deg R. En innføring i statistikkprogrammets muligheter*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Hirschl, Ran. 2008. «The Judicialization of Mega-Politics and the Rise of Political Courts.» *Annual review of political science* 11 (1): 93-118. doi: 10.1146/annurev.polisci.11.053006.183906.
- Hjort, Jens Johan. 2017. «Advokatforeningens årstale 2016.» *Kritisk juss* 53: 35-47. doi: 10.18261/issn.2387-4546-2017-01-03.
- Innstillingsrådet for dommere. 2018. «Innstillingsrådets praksisnotat.» https://www.domstol.no/contentassets/e669c4ea3cbb43d8850436c1c8cf86bc/praksisnotat_august-2020.pdf
- Keating, Michael. 2018. «Time, space and methodological pluralism.» *Territory, Politics, Governance* 6 (3): 277-278. doi: 10.1080/21622671.2018.1488459.
- Lewis, Jane, Jane Ritchie, Rachel Ormston og Gareth Morrell. 2014. «Generalising from qualitative research.» I *Qualitative research practice. A guide for social science students & researchers*, redigert av Jane Ritchie, Jane Lewis, Carol McNaughton Nicholls og Rachel Ormston, 347-366. London: SAGE publication.
- Lipset, Seymour Martin og Stein Rokkan. 1967. «Geography, religion and social class: crosscutting cleavages in Norwegian Politics.» I *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*, redigert av Stein Rokkan, 111-205. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lægred, Per og Johan P. Olsen. 1978. *Byråkrati og beslutninger: en studie av norske departement*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Mansbridge, Jane. 1999. «Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent “Yes”.» *The journal of politics* 61 (3): 628-657. doi: 10.2307/2647821.
- Mansbridge, Jane. 2003. «Rethinking representation.» *American Political Science Review* 97 (4): 515-528. doi: 10.1017/S0003055403000856.
- Mansbridge, Jane. 2011. «Clarifying the concept of representation.» *The American Political Science Review* 105 (3): 621-630. doi: 10.1017/S0003055411000189.
- Matningsdal, Magnus. 2013. «Norges Høyesterett.» Upublisert manuskript, oppdatert 14. mai 2021. <https://svjt.se/svjt/2013/425>
- Midtbø, Tor. 2007. *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere. Med eksempler i SPSS*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Midtbø, Tor. 2012. *Stata – en entusiastisk innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mill, John Stuart. 2000. *On representative government*. London: Electric Book Company.
- Mishler, William og Reginald S. Sheehan. 1993. «The supreme court as a countermajoritarian institution? The impact of public opinion on supreme court decisions.» *American Political Science Association* 87 (1): 87-101.
- Morton, Rebecca B. og Kenneth C. Williams. 2008. *Experimentation in Political Science*. Oxford: Oxford University Press.

- Mutz, Diana C. 2011. *Population-based survey experiments*. Princeton: Princeton University Press.
- Nederhof, Anton J. 1985. «Methods of coping with social desirability bias: a review.» *European Journal of Social Psychology* 15 (3): 263-280.
doi: 10.1002/ejsp.2420150303.
- NEM. 2009. «Veiledning for forskningsetisk og vitenskapelig vurdering av kvalitative forskningsprosjekt innen medisin og helsefag.» Oppdatert 16. mai, 2021.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/med-helse/vurdering-av-kvalitative-forskningsprosjekt-innen-medisin-og-helsefag/#Utvalgsstrategi>
- NESH. 2016. «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnskap, humaniora, juss og teologi.» Oppdatert 16. mai, 2021.
<https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi.pdf>
- NOU 1999: 19. *Domstolene i samfunnet*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1999-19/id141812/>
- NOU 2002: 11. *Dømmes av likemenn – Lekdommere i norske domstoler*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2002-11/id380707/>
- NOU 2003: 19. *Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen*. Oslo: Arbeids- og administrasjonsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-019/id118893/>
- NOU 2019: 17. *Domstolstruktur*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-17/id2670671/>
- NOU 2020: 11. *Den tredje statsmakt. Domstolene i endring*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-11/id2766587/>
- Norsk Medborgerpanel runde 19, 2020. Data innsamlet av ideas2evidence for Norsk medborgerpanel, Universitetet i Bergen.
- Næss, Oscar Henrik Biti. 2019. «Jus-topper ut mot Oslo-dominert Høyesterett: - Påvirker opplagt utfallet i saker.» *NRK*, 20. august, 2019.
<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/oslo-dominans-i-hoyesterett--professor--pavirker-opplagt-utfallet-i-saker-1.14657276>
- Näsström, Sofia. 2011. «Where is the representative turn going?» *European Journal of Political Theory* 10 (4): 501-510. doi: 10.1177/1474885111417783.
- Oeldorf-Hirsch, Anne. 2018. «Between-subjects design.» I *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*, redigert av Mike Allen, 91-92. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Phillips, Anne. 1995. *Politics of presence: political representation of gender, race and ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Pitkin, Hanna Fenichel. 1967. *The concept of representation*. Berkely: University of California.
- Pitkin, Hanna Fenichel. 2004. «Representation and democracy: uneasy alliance.» *Scandinavian political studies* 27 (3): 335-342.

- Porter, Jeremy R. og Frank M. Howell. 2012. *The geographical sociology. Theoretical foundations and methodological applications in the sociology of location*. Berlin: Springer.
- Posner, Richard A. 2010. *How judges think*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rehfeld, Andrew. 2009. «Representation rethought: On trustees, delegates, and gyroscopes in the study of political representation and democracy.» *American Political Science Review* 103 (2): 214-230. doi: 10.1017/s0003055409090261.
- Reynolds, Andrew. 2013. «Representation and rights: The impact of LGBT legislators in comparative perspective.» *American Political Science Review* 107 (2): 259-274. doi: 10.1017/s0003055413000051.
- Rodríguez-Pose, Andrés. 2018. «The revenge of the places that don't matter (and what to do about it).» *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 11 (1): 189-209. doi: 10.1093/cjres/rsx024.
- Rokkan, Stein og Henry Valen. 1964. «Regional contrasts in norwegian politics: A review of data from statistics and sample surveys.» I *Cleavages, Ideologies and Party Systems*, redigert av Erik Allardt og Yrjö Littunen, 162-238. Helsinki: The Academic Bookstore.
- Rokkan, Stein. 1970. «Nation-building, cleavage formation and the structuring of mass politics.» I *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*, redigert av Stein Rokkan, 267-346. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, Stein 1975. «Periferi og sentrum i historien. Studier i historisk metode.» I *Stat, nasjon, klasse: essays i politisksosiologi*, redigert av Stein Rokkan, 216-238. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rosenthal, Cindy Simon. 1995. «The role of gender in descriptive representation.» *Political Research Quarterly* 48 (3): 599-611. doi: 10.1177.106591299504800307.
- Ryen, Anne. 2002. *Det kvalitative intervjuet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sartori, Giovanni. 1970. «Concept misformation in comparative politics.» *The American Political Science Review*, 64 (4): 1033-1053.
- Sartori, Giovanni. 1975. *Parties and party systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Saward, Michael. 2006. «The representative claim.» *Contemporary political theory* 5 (3): 297-318. doi: 10.1057/palgrave.cpt.9300234.
- Schei, Tore. 2004. «Høyesterett frem mot sitt 200. år – rolle oppgaver og arbeidsmåte.» [Foredrag holdt 28. januar 2004 i Oslo krets av Den norske advokatforening.]
- Schei, Tore. 2014. «Norges Høyesterett ved 200-årsjubileet.» <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/artikkel-schei.pdf>
- Selle, Per. 1984. «Review essay: religion, class, and ecological analysis: a review.» *Acta Sociologica* 27 (4): 377-383. doi: 10.1177/000169938402700408.
- Segal, Jeffrey A. og Harold J. Spaeth. 2002. *The Supreme Court and the attitudinal model revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shapiro, Martin M. og Alec Stone Sweet. 2002. *On law, politics, and judicialization*. Oxford: Oxford University Press.

- Skjervheim, Øivind, Asle Høgestøl, Olav Bjørnebekk, Amund Eikrem og Joachim Wettergreen. 2020. *Norwegian Citizen Panel 2020, Nineteenth Wave Methodology report*. Norsk medborgerpanel, Ideas2evidence.
- Skog, Ole-Jørgen. 2005. *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Skogvoll, Sigurd. 2015. «Demografiske endringer i Kunnskapsdepartementet 1973-2013. En kvantitativ organisasjonsteoretisk analyse av utvikling over tid.» Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Skåre, Jan. 1997. «Høyesteretts sammensetning.» *Lov og Rett* 36 (8): 499-504.
- Sniderman, Paul M. og Douglas B. Grob. 1996. «Innovations in experimental design in attitude surveys.» *Annual Review of Sociology* 22: 377-399.
- Steffek, Jens. 2003. «The legitimation of international governance: a discourse approach.» *European Journal of International Relations* 9 (2):249-275.
- Stein, Jonas, Marcus Buck og Hilde Bjørnå. 2019. «The centre-periphery dimension and trust in politicians: the case of Norway.» *Territory, Politics, Governance* 9 (1): 37-55. doi: 10.1080/21622671.2019.1624191.
- Stone Sweet, Alec. 2000. *Governing with judges: constitutional politics in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Sunde, Jørn Øyrehagen. 2015. *Høyesteretts historie, 1965-2015*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tang, Shiping, Yihan Xiong og Hui Li. 2017. «Does oil cause ethnic war? Comparing evidence from process-tracing with quantitative results.» *Security Studies* 26 (3): 359-390. doi: 10.1080/09636412.2017.1306392.
- Teigen, Håvard. 2020. «Distriktspolitikken historie: Frå nasjonsbygging til distriktsopprør.» I *Distriktsopprør. Periferien på nytt i sentrum*, redigert av Reidar Almås og Eirik Magnus Fuglestad, 127-147. Oslo: Dreyers forlag.
- Tjønndal, Anne. 2018. *Statistisk analyse i stata*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Transue, John E., Daniel J. Lee og John H. Aldrich. 2009. «Treatment spillover effects across survey experiments.» *Political Analysis* 17 (2): 143-161. doi: 10.1093/pan/mpn012.
- Urbinati, Nadia og Mark E. Warren. 2008. «The conception of representation in contemporary theory.» *Annual review of political science* 11 (1): 387-412. doi: 10.1146/annurev.polisci.11.053006.190533.
- Valen, Henry og Stein Rokkan. 1974. «Norway: conflict structure and mass politics in a european periphery.» I *Electoral Behavior: a comparative handbook*, redigert av Richard Rose, 315-370. London: Macmillan Publishers.
- Williams, Melissa S. 2012. «Beyond the empirical-normative divide: The democratic theory of Jane Mansbridge.» *American Political Science Association* 45 (4): 797-805. doi: 10.1017/S1049096512001035.
- Young, Iris Marion. 1990. *Justice and the politics of difference*. Princeton: Princeton University Press.

Appendiks

A: Semistrukturert intervjuguide

1. Introduserer prosjektet

Jeg studerer de tre statsmaktene i Norge og særlig Høyesterett. Det pågår en diskusjon om hvordan Høyesterett skal settes sammen, og i denne diskusjonen er spørsmålet om geografisk representasjon sentralt.

Som representanter av folket, ber jeg dere ordfører belyse hvilke forventninger det kan tenkes at befolkningen har når det gjelder å bli representert i Høyesterett.

Før vi starter, vil jeg understreke at du blir anonymisert når datamaterialet legges frem i oppgaven. Og så lurer jeg på om det er i orden at jeg tar samtalen opp på en lydopptaker?

2. Spørsmål om representasjon

Vi kan starte med noen spørsmål om representasjon generelt ...

a. Ikke alle institusjoner er konstruert for å representere befolkningen – byråkratiet og domstolen er eksempler. Tror du befolkningen har forventninger om å bli representert i byråkratiet og i domstolen likevel?

Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvis ja: Hvordan bør rekrutteringsveiene til slike offentlige stillinger være for å imøtekomme slike forventninger?

b. Hvilke konsekvenser kan det ha, at de i offentlige stillinger ikke representerer befolkningen? / Hvilke konsekvenser kan det ha, at de i offentlige stillinger representerer befolkningen?

c. Hvis du setter hensyn til representasjon opp mot hensyn til faglig dyktighet, hva er viktigst?

Hvorfor?

3. Høyesterett mer konkret

Jeg har noen spørsmål som handler om Høyesterett mer konkret ...

d. Hvordan mener du Høyesterett og Høyesterett sin rolle blir oppfattet blant folk flest?

4. Geografisk representasjon i Høyesterett

Til slutt kommer noen spørsmål om geografisk representasjon i Høyesterett ...

e. Vi har gjort en nasjonal undersøkelse om folks oppfatning av Høyesterett sammensetning. Særlig uttrykker respondenter fra Nord-Norge at det er viktig at Høyesterett avspeiler Norge geografisk. Hvordan har det seg sånn, tenker du?

I lys av dette, bør ansettelse av dommere i større grad ta hensyn til representasjon når de rekrutterer?

f. Det er mange former for representasjon vi ikke har spurt om i undersøkelsen, eksempelvis økonomiske, sosiale og demografiske forhold. Hvilke former for representasjon er viktigst, tenker du?

g. Er det noe jeg ikke har spurt om, som jeg burde ha spurt om? Er det noe du vil legge til, som du synes er viktig?

k. Runde av og takke for intervjuet

B: Informasjon- og samtykkeskriv

Informasjonsskriv for deltakelse i intervjurunde tilknyttet masterprosjekt

Dette er et informasjonsskriv for deltakelse i et forskningsprosjekt som skal bli min masteroppgave.

Bakgrunn og formål

Forskningsprosjektet utføres av Ingvild Misje i forbindelse med masteroppgaven i Sammenliknende politikk ved Universitetet i Bergen.

I rollen som representant for folket, er ordførere i Nord-Norge invitert til å delta i en intervjurunde der representasjon i ikke-representative institusjoner er det overordnede tema.

De fleste spørsmålene i undersøkelsen handler om befolkningens syn på geografisk representasjon i beslutningsorganer, og særlig i Norges Høyesterett.

Formålet med intervjurunden er å følge opp en nasjonal undersøkelse med samme tema, der befolkningen ble bedt om å vurdere Høyesterett sin sammensetning. Jeg bruker intervjuene til å kunne danne et bilde av sammenhengene som kommer fram i den nasjonale undersøkelsen.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å være med i prosjektet og du kan trekke deg når som helst i intervjuet, uten å oppgi grunn. Hvis du velger å delta, innebærer dette at du over telefon eller videotjeneste (Zoom/Skype) stiller i et intervju med varighet på ca. 30 minutt. Dato for intervjuet blir fastsatt etter avtale mellom Ingvild Misje og den enkelte deltaker.

Personopplysninger og personvern

Det er intervjuobjektets profesjonelle syn og vurderinger som vil bli brukt i oppgaven.

Men i datainnsamlingen blir det samlet inn personidentifiserbare opplysninger om deg, og intervjuene blir tatt opp på lydbånd.

Behandlingen av personopplysninger i prosjektet er dokumentert i Universitet i Bergen sin prosjektoversikt RETTE (System for risiko og etterlevelse). Universitetet i Bergen behandler personopplysninger i forbindelse med forsknings- og utdanningsformål, når behandlingen av personopplysninger anses å være nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse, jf. personvernforordningen art.6 nr. 1 e) og personopplysningsloven § 8.

Dine personopplysninger blir lagret, avidentifisert og behandlet i SAFE (Sikker Adgang til Forskningsdata og E-infrastruktur) ved Universitet i Bergen, som sikrer informasjonssikkerhet med hensyn til konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet. Det er kun Ingvild Misje og veileder Gunnar Grendstad (gunnar.grendstad@uib.no) som har tilgang til dataen i SAFE.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du likevel rett til å:

- få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, herunder få utlevert en kopi av dine personopplysninger,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- å kontakte personvernombudet ved UiB om behandlingen av personopplysninger, eller klage til Datatilsynet

I formidlingen av forskningsmaterialet vil dine personopplysninger bli anonymisert.

Skulle du ha spørsmål om forskningsprosjektet eller intervjuet, må du gjerne sende dem til ingvild.misje@student.uib.no. For generell informasjon om behandling av personopplysninger ved Universitetet i Bergen, se UiBs [personvernerklæring](#), eller kontakt personvernombudet om behandlingen av dine personopplysninger: personvernombud@uib.no.

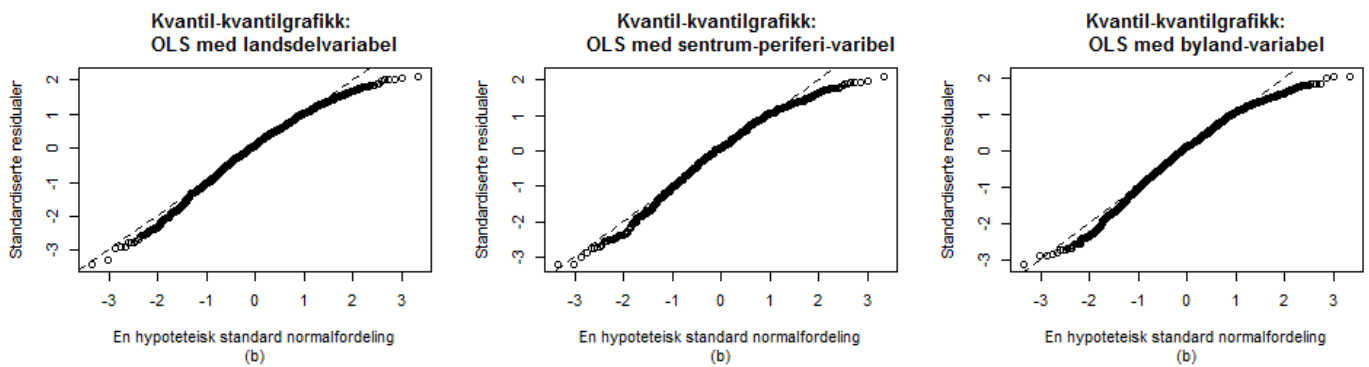
Samtykke

Du gir ditt samtykke til å delta via e-post.

Jeg setter stor pris på ditt bidrag til dette forskningsprosjektet. Mange takk for at du deltar!

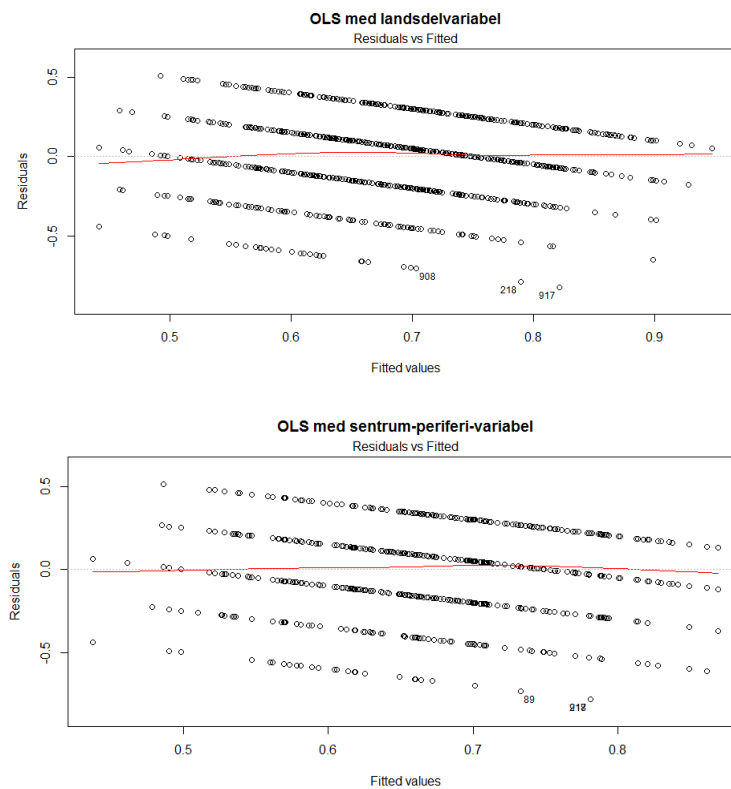
C: Forutsetninger, OLS

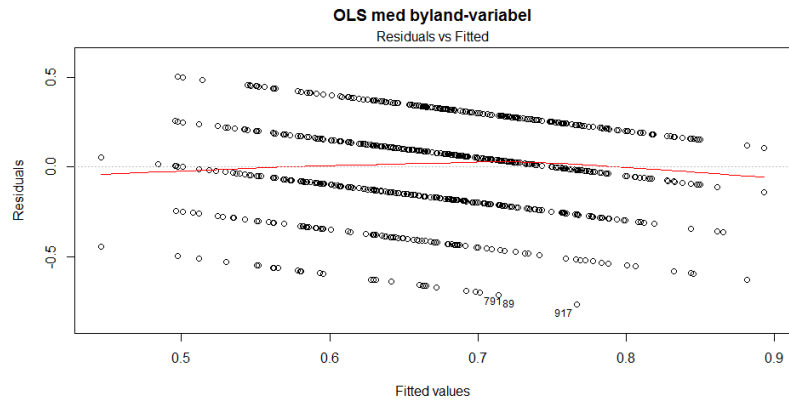
Figur C.1 Kvantil-kvantilgrafikk: Normalfordelte residualer

Kvantil-kvantilgrafikk med residualenes fordeling. De standardiserte residualene er sammenstilt med en standardisert normalfordeling, der hjelpelinjen illustrerer perfekt korrelasjon.

Figur C.2 Residuals vs. fitted-grafikk: Indikerer lineære variabler i alle tre hovedmodeller

D: Tabeller, OLS-analyser

Tabell D.1 OLS-regresjon av viktigheten av geografisk representativitet. Forklaringsvariabel: sentrum-periferi

	OLS	OLS
	Bivariat sentrum/periferi- modell	Multivariat- sentrum/periferi- modell
Sentrum/periferi (ref. sentrum, dvs. Oslo)		
Periferi	0,11*** (0,02)	0,09*** (0,02)
Parti (ref. Senterpartiet)		
Kristelig Folkeparti		-0,20*** (0,04)
Høyre		-0,15*** (0,02)
Fremskrittspartiet		-0,12*** (0,03)
Venstre		-0,21*** (0,04)
Sosialistisk Venstreparti		-0,03 (0,03)
Miljøpartiet De Grønne		-0,08* (0,03)
Arbeiderpartiet		-0,08*** (0,02)
Rødt		-0,02 (0,04)
Kjønn (ref. Kvinne)		
Mann		-0,05** (0,02)
Utdanning (ref. ingen/lavere utd.)		
Høyere utdanning		-0,05** (0,02)
Fødselsårintervaller (ref. eldre/f.1959 eller før)		
Yngre (f.1960 eller senere)		-0,01 (0,02)
Inntekt (ref. lavere inntekt/ < 500 001)		
Høyere inntekt (> 500 001)		-0,03* (0,02)
Konstant	0,61*** (0,01)	0,77*** (0,03)
N	1156	1156
R²	4,0 %	10,8 %

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. Standardfeil i parentes. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,5.

Tabell D.2 OLS-regresjon av viktigheten av geografisk representativitet. Forklaringsvariabel: landsdel

	OLS	OLS
	Bivariat landsdel-modell	Multivariat landsdel-modell
Landsdel (ref. Oslo)		
Østlandet	0,03 (0,02)	0,02 (0,02)
Sørlandet	0,10** (0,04)	0,09* (0,04)
Vestlandet	0,13*** (0,02)	0,13*** (0,02)
Trøndelag	0,13*** (0,03)	0,10*** (0,03)
Nord-Norge	0,22*** (0,03)	0,17*** (0,02)
Parti (ref. Senterpartiet)		
Kristelig Folkeparti		-0,21*** (0,04)
Høyre		-0,15*** (0,02)
Fremskrittspartiet		-0,11*** (0,03)
Venstre		-0,22*** (0,04)
Sosialistisk Venstreparti		-0,04 (0,03)
Miljøpartiet De Grønne		-0,07* (0,03)
Arbeiderpartiet		-0,08*** (0,02)
Rødt		-0,02 (0,03)
Kjønn (ref. Kvinne)		
Mann		-0,05*** (0,01)
Utdanning (ref. ingen/lavere utd.)		
Høyere utdanning		-0,05** (0,02)
Fødselsårsintervaller (ref. eldre/f.1959 eller før)		
Yngre (f.1960 eller senere)		0,00 (0,02)
Inntekt (ref. lavere inntekt/ < 500 001)		
Høyere inntekt (> 500 001)		-0,03 (0,02)
Konstant	0,61*** (0,01)	0,77*** (0,03)
N	1156	1156
R²	6,6 %	13,5 %

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. Whites robuste standardfeil i parentes. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,5.

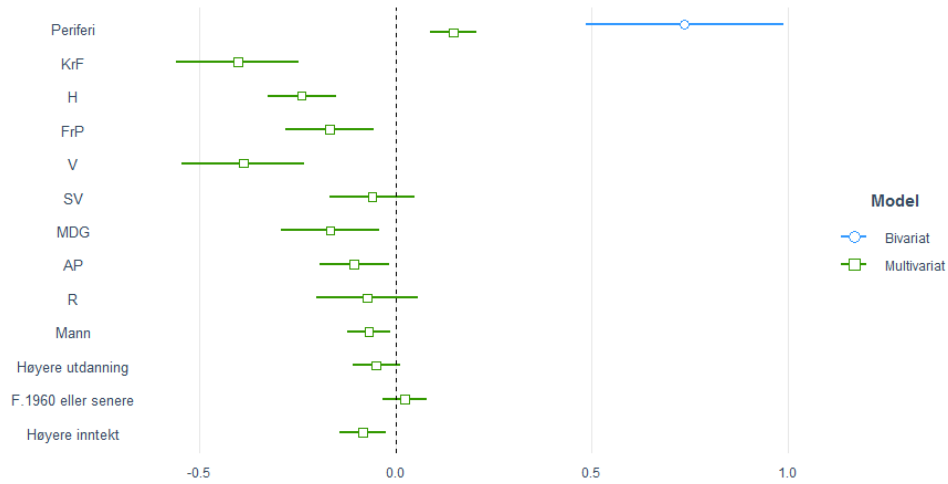
Tabell D.3 OLS-regresjon av viktigheten av geografisk representativitet. Forklaringsvariabel: by-land

	OLS	OLS
	Bivariat by-land- modell	Multivariat kontroll- modell
By-land (ref. En storby)		
En forstad/utkant til en storby	0,04 (0,02)	0,05* (0,02)
En liten eller mellomstor by	0,06** (0,02)	0,05* (0,02)
Et bygdesentrum	0,09*** (0,03)	0,07* (0,03)
Et spredtbygd strøk	0,13*** (0,03)	0,10*** (0,03)
Parti (ref. Senterpartiet)		
Kristelig Folkeparti		-0,18*** (0,04)
Høyre		-0,15*** (0,02)
Fremskrittspartiet		-0,12*** (0,03)
Venstre		-0,22*** (0,04)
Sosialistisk Venstreparti		-0,03 (0,03)
Miljøpartiet De Grønne		-0,08* (0,03)
Arbeiderpartiet		-0,07*** (0,02)
Rødt		-0,02 (0,04)
Kjønn (ref. Kvinne)		
Mann		-0,05** (0,02)
Utdanning (ref. ingen/lavere utd.)		
Høyere utdanning		-0,04** (0,02)
Fødselsårsintervaller (ref. eldre/f.1959 eller før)		
Yngre (f.1960 eller senere)		0,01 (0,02)
Inntekt (ref. lavere inntekt/ < 500 001)		
Høyere inntekt (> 500 001)		-0,03 (0,02)
Konstant	0,63*** (0,02)	0,78*** (0,03)
N	1156	1156
R²	2,2 %	9,3 %

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. Standardfeil i parentes. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,5.

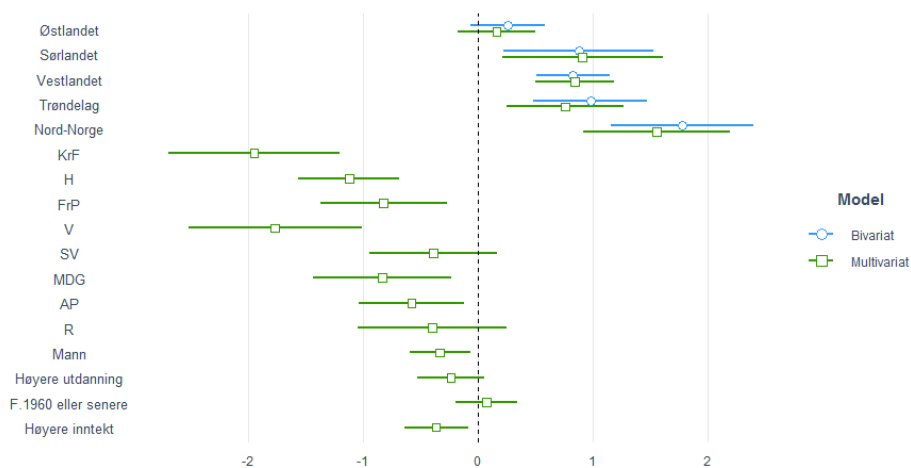
E: Logistiske regresjonsanalyser

Figur E.1 Viktigere for periferien med et geografisk representativt Høyesterett

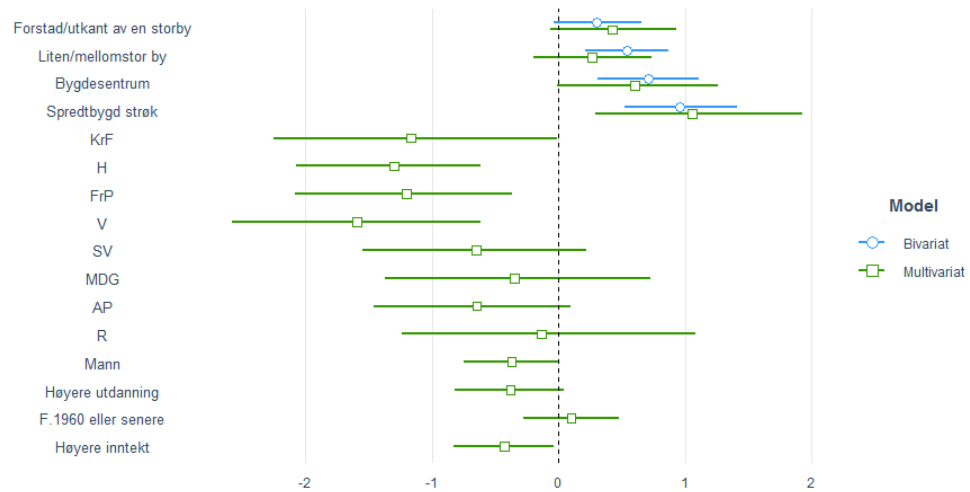
Data: NMP (2020). Avhengig variabel *r19k1dommere3* omkodet: Viktig = 1 (består av «Svært viktig», «Viktig» og «Noe viktig») og ikke-viktig = 0 (består av «Lite viktig» og «Ikke viktig i det hele tatt»). Sentrum-periferi som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på logistiske regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N = 1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Sentrum, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt.

Figur E.2 Viktigere for de lenger fra Oslo at Høyesterett er geografisk representativt

Data: NMP (2020). Avhengig variabel *r19k1dommere3* omkodet: Viktig = 1 (består av «Svært viktig», «Viktig» og «Noe viktig») og ikke-viktig = 0 (består av «Lite viktig» og «Ikke viktig i det hele tatt»). Landsdel-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på logistiske regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N = 1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Oslo, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt.

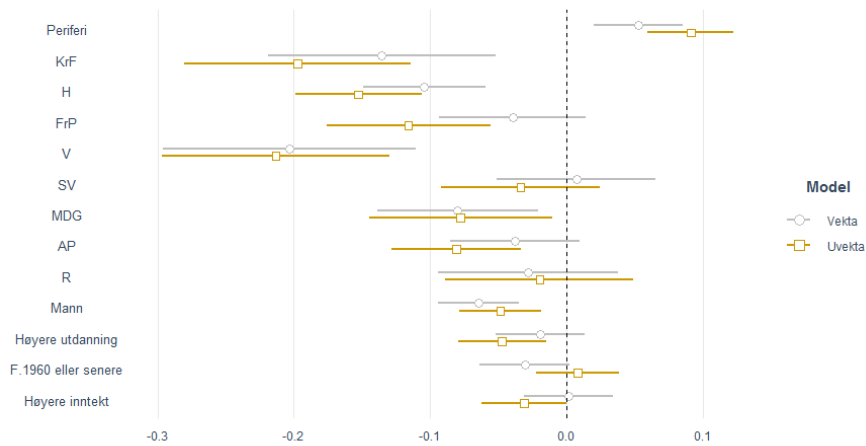
Figur E.2 Viktigere for de i spredtbygde strøk at Høyesterett er geografisk representativt

Data: NMP (2020). Avhengig variabel r19k1dommere3 omkodet: Viktig = 1 (består av «Svært viktig», «Viktig» og «Noe viktig») og ikke-viktig = 0 (består av «Lite viktig» og «Ikke viktig i det hele tatt»). Byland-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på logistiske regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. N= 1156. Referansekategoriene er, henholdsvis: Storby, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt.

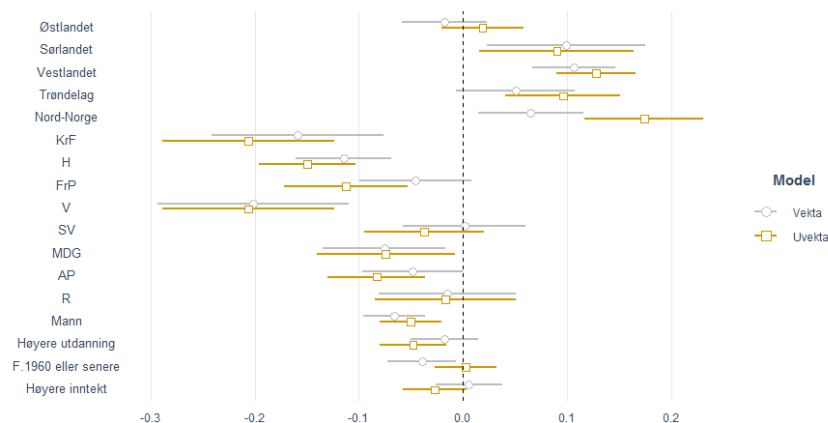
F: OLS-analyser med vekta data

Figur F.1 Periferieffekten i hovedanalysene noe nedjustert når vekter benyttes

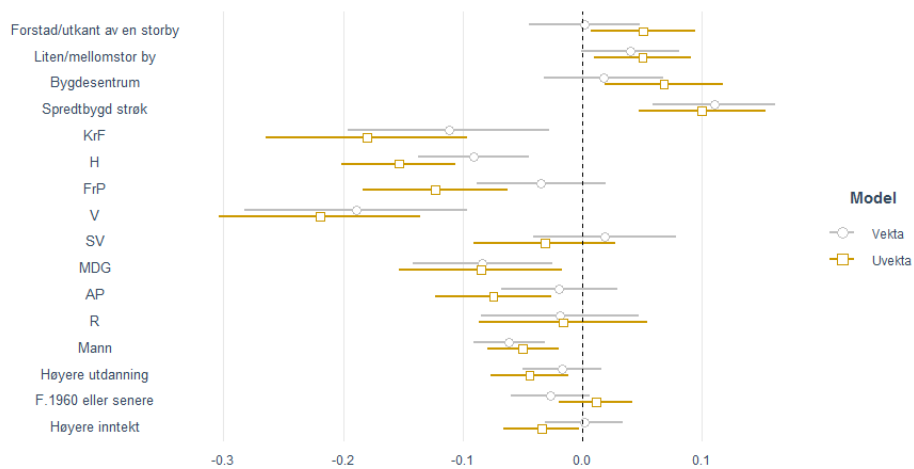
Data: NMP (2020), avhengig variabel *r19k1dommere3*. Landsdel-land-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på logistiske lineære. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N= 1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Sentrum, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt. Modellen i grå viser data med vekter (*r19Weight2*), modellen i oransje viser uvekta data.

Figur F.2 Nord-Norge-effekten i hovedanalysene nedjusteres når vekter benyttes

Data: NMP (2020), avhengig variabel *r19k1dommere3*. Landsdel-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på OLS-regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N= 1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Oslo, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt. Modellen i grå farge viser data med vekter (*r19Weight2*), modellen i oransje farge viser uvekta data.

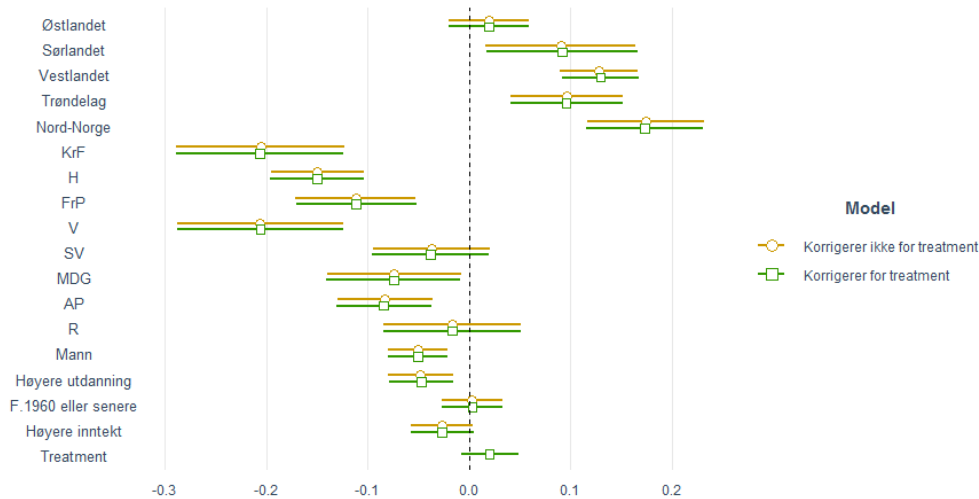
Figur F.3 Bygde-effekten i hovedanalysene noe nedjustert når vektor benyttes

Data: NMP (2020), avhengig variabel r19k1dommere3. Modellene er basert på OLS-regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. N= 1156. Referansekategoriene er, henholdsvis: Storby, Senterpartiet, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt. Modellen i grå farge viser data med vektor (r19Weight2), modellen i oransje farge viser uvekta data.

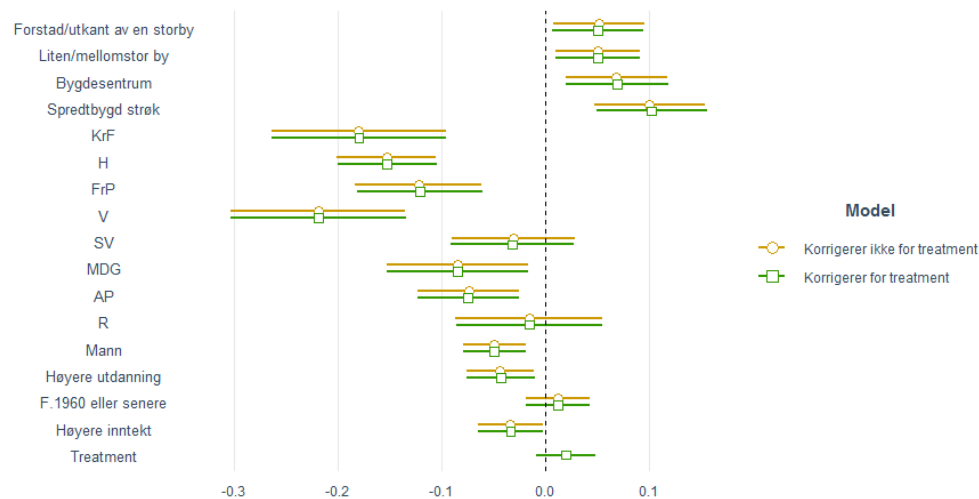
G: OLS-analyser med treatment som kontrollvariabel

Figur G.1 Treatment påvirker ikke landsdelenes syn på geografisk representasjon

Data: NMP (2020), avhengig variabel $r19k1dommere3$. Landsdel-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på OLS-regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N=1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Storby, Oslo, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt. Treatment inkludert som kontrollvariabel i modellen markert i grønn.

Figur G.2 Treatment påvirker ikke byene og bygdenes syn på geografisk representasjon

Data: NMP (2020), avhengig variabel $r19k1dommere3$. By-land-variabelen som den sentrale uavh. variabelen. Modellene er basert på OLS-regresjoner. Punktene i figuren viser regresjonskoeffisientene og de horisontale linjene viser 95% konfidensintervall. $N=1156$. Referansekategoriene er, henholdsvis: Storby, Storby, Kvinne, Lavere utdanning, F. 1959 eller før, Lavere inntekt. Treatment inkludert som kontrollvariabel i modellen markert i grønn.